

Hogeschool-Universiteit Brussel

Faculteit Taal & Letteren
Studiegebied toegepaste taalkunde of taal- en letterkunde
Master in de journalistiek

Beeldvorming van holebi's in de media

Een framinganalyse van de nieuwsuitzendingen van de VRT en de VTM
tussen 2003 en 2012

Masterproef aangeboden door

Tine KINTAERT

tot het behalen van de graad van

Master in de Journalistiek

Promotor: Professor Dany JASPERS

Academiejaar 2012 – 2013

Voorwoord

Een masterproef schrijven is een beetje zoals armworstelen; je kan het niet op je eentje doen. Er moeten dus een aantal mensen bedankt worden zonder wie deze thesis nooit tot een goed einde was gebracht.

Allereerst wil ik graag mijn promotor bedanken, professor Dany Jaspers, die mij altijd met raad en daad heeft bijgestaan en bereid was om enkele vakantiedagen aan mij te spenderen. U deed veel meer dan uw plicht was, wat van u een meer dan geweldige promotor maakt. Heel erg bedankt daarvoor!

Daarnaast gaat er ook een woordje van dank uit naar professor Hedwig De Smaele, die bereid was om een keurend oog te laten vallen op mijn methodologie en die steeds vliegensvlug antwoordde op mailtjes van een hulpzoekende studente.

Verder ‘nen dikke merci’ aan:

Mijn ouders, voor hun onvoorwaardelijke steun, hun Office-hulp vanop afstand en vooral voor hun engelengeduld.

Mijn vriend, Kris, die vele gezamenlijke uren opgeslorpt zag worden door dit eindwerk, maar mij toch de hele tijd bleef aanmoedigen.

Mijn broers en zussen, die op hun tenen moesten lopen in de omgeving van mijn werkplek.

De HUBuddies, wiens onbeperkte vriendschap mij meermaals doorheen een moeilijke periode hielp. Dus: Isabelle, Marloe, Kirsten, Stien, (bruine) Stefanie, (blonde) Stefanie, Henk, Hanne, Goele en Suzanne: heel erg bedankt! Jullie zijn ongetwijfeld het beste dat uit de opleiding journalistiek is voortgekomen.

Lynn Toch, Hilde De Ridder, Lynn De Schrijver en Magalie Lagae, voor hun peptalks en hun eindeloze steun, ook al was ik een beetje van de aardbol verdwenen.

VRT en VTM verspreiden positieve holebi-clichés

Vrouwen kunnen niet kaartlezen, mannen kunnen niet multitasken en Hollanders zijn gierig. Clichés en stereotypen zijn ingeburgerd in onze maatschappij. Op het eerste gezicht lijken ze onschuldig, maar in realiteit kan een ongenuanceerde beeldvorming heel wat schade aanrichten. Als ze bijvoorbeeld betrekking heeft op minderheidsgroepen als allochtonen, mensen met een handicap of holebi's. En de rol van de media is hierbij niet gering.

Door Tine Kintaert

Verwijfde mannen en ingeoliede bodybuilders

Een dikke vijf procent, dat is het geschatte aandeel van holebi's in onze maatschappij. En ook voor deze minderheidsgroep doen er heel wat clichés en stereotypen de ronde. Als het over holebi's gaat, zijn beelden van verwijfde mannen en ingeoliede bodybuilders niet veraf. Jammer, vindt Minister van Gelijke Kansen Pascal Smet. "Ongenuanceerde beeldvorming vervreemdt, verwijdert, creëert onbegrip bij de ene en ergernis of verdriet bij de andere", meent hij. De minister wijst hierbij op de invloedrijke rol van de media en vraagt hen om geen ongenuanceerde beelden te verspreiden.

De VRT gaf gehoor aan deze oproep door een diversiteitsbeleid op te stellen. Hierin staat dat de openbare omroep ernaar streeft om alle groepen in de Vlaamse samenleving op een correcte manier weer te geven. Maar slaagt ze hier eigenlijk in als het over holebi's gaat? Dat is wat dit onderzoek wil achterhalen.

Framinganalyse

In dit onderzoek werd gekozen voor de methode van framinganalyse. Dit wil zeggen dat de grammaticale constructies in de tekst zeer nauwkeurig geanalyseerd worden. Ook de gebruikte beeld- en geluidstechnieken worden bestudeerd. Op die manier wordt op zoek gegaan naar *frames* – denkbeelden – over holebi's. Concreet werden de journaals van 19 uur van de VRT onderzocht, maar ook de nieuwsuitzendingen van de VTM werden bekeken.

Tenslotte zijn beide programma's zeer populair in Vlaanderen. Beide zenders werden geanalyseerd tussen 2003 en 2012.

Positieve kijk op holebi's

Uit de resultaten bleek dat beide zenders eigenlijk weinig aandacht besteden aan holebi's. Tussen 2003 en 2012 werden in totaal maar 184 nieuwsitems gevonden waarin holebi's aan bod kwamen. Dit is nog geen 0,3% van het totale aantal berichten in het onderzochte decennium. Dit valt niet te wijten aan een gebrek aan nieuws, want beide zenders berichtten vaak over andere zaken. Ze hadden dus wel de mogelijkheid om meer items te maken.

Als er nieuwsberichten gemaakt worden rond holebi's, doen de VRT en de VTM dat wel op een positieve manier. Er werden in ieder geval geen bewijzen gevonden van een discriminerende visie op deze minderheidsgroep. Beide zenders lijken achter het standpunt van de holebi's te staan, en doen hun uiterste best om hen niet te schofferen. Dit wil echter niet zeggen dat er helemaal geen beeldvorming aanwezig was in de nieuwsberichten. Er werden wel degelijk enkele denkbeelden gevonden die holebi's op een eenzijdige manier voorstellen. Positieve denkbeelden weliswaar, maar niettemin eenzijdig.

Activisten en slachtoffers

Zowel bij de VRT als de VTM werden de holebi's voorgesteld als activisten die moeten vechten om dezelfde rechten als iedereen te behalen. Hierbij worden ze voortdurend gehinderd door een talmende regering en conservatieve krachten als de Katholieke Kerk. Toen in 2005 echter het holebi-adoptierecht werd goedgekeurd en gelijke rechten een feit waren, verdween dit denkbeeld van het toneel. Het maakte bij beide zenders plaats voor de voorstelling van holebi's als slachtoffers die voortdurend te maken krijgen met verbaal en fysiek geweld. In dit denkbeeld lijken ze helemaal geen verweer te hebben tegen dit geweld. Vooral in 2011 en 2012 werd dit gedachtegoed sterk verspreid. De vele homofobe incidenten in die periode zullen hier wellicht wat mee te maken hebben.

Perfekte koppels en feesters

Verder worden de holebi's ook graag gepresenteerd als perfecte koppels in perfecte relaties. Het lijkt wel alsof alle holebi's graag willen trouwen en een vurige kinderwens hebben. Vooral voor de goedkeuring van de adoptiewet was dit eenzijdig beeld sterk aanwezig. Anderzijds werd ook de indruk gewekt dat alle holebi's graag een feestje bouwen en hun geaardheid maar al te graag in de verf zetten. Dit gebeurde tijdens de berichten over verschillende holebi-optochten, zoals de Belgian Pride. Minstens een aantal keer per jaar werd de nadruk gelegd op halfnaakte mensen, uitgelaten personen en *drag queens* met een overdaad aan pluimen.

Voorzichtigheid geboden

Uit dit onderzoek bleek dus dat zowel de VRT als de VTM op een positieve manier omgingen met holebi's, al werd wel enig eenzijdig gedachtegoed verspreid. Vooral de voorstelling van holebi's als perfecte koppels en als uitgelaten feesters, kan bij de kijker zijn invloed nalaten. Het is belangrijk dat de zenders zich hiervan bewust zijn, en dat ze hier voorzichtig mee omgaan.

Inhoud

0	Inleiding.....	8
1	Literatuuroverzicht	10
1.1	Terminologie	10
1.1.1	Etymologie	11
1.1.2	Populatie.....	13
1.2	Van sodomiet tot holebi	15
1.3	Holebi-gemeenschap in Vlaanderen.....	19
1.3.1	Politiek-sociale bewegingen.....	21
1.3.2	Onsamenhangende gemeenschappen of scènes.....	23
1.3.3	Holebi-media	24
1.3.4	(Zelf)hulpgroepen.....	26
1.3.5	Academische holebi-studies	27
1.3.6	‘Gay Pride Marches’	35
1.3.7	Internetbeweging	37
1.4	Wetgeving	37
1.4.1	Anti-discriminatiewetgeving	38
1.4.2	Holebi-huwelijk.....	40
1.4.3	Adoptie door holebi’s.....	41
1.4.4	Besluit.....	41
1.5	Gelijke kansen in Vlaanderen.....	42
1.5.1	Gelijkekansenbeleid voor holebi’s	44
1.5.2	Anti-discriminatiebeleid voor holebi’s.....	46
1.6	De maatschappelijke situatie van holebi’s.....	48
1.6.1	Attitudes	48
2	Theoretisch kader	63
2.1	De mythe van objectiviteit.....	63
2.1.1	Het nieuwsproces.....	65
2.1.2	Het persoonlijke aspect.....	66
2.2	Framing	68
2.3	Representatie en stereotypering.....	72
3	Methodologie.....	76
3.1	Onderzoeksvraag en –doelstelling.....	76
3.2	Verzamelen materiaal.....	78

3.3	Framinganalyse	79
3.3.1	Werkwijze	82
3.4	<i>Framing devices</i>	83
3.4.1	<i>Framing devices</i> tekst.....	83
3.4.2	<i>Framing devices</i> beeld.....	85
4	Resultaten analyse	87
4.1	Algemeen.....	87
4.1.1	Aantal artikels.....	87
4.1.2	Volgnummer van de items.....	90
4.1.3	Thema's.....	90
4.2	Actoren	91
4.2.1	Algemene cijfers.....	91
4.2.2	Standpunt.....	92
4.3	Focus op toekomstig onderzoek	94
4.3.1	Duur van de items.....	94
4.3.2	Locaties	94
4.3.3	Functiecategorieën.....	95
4.3.4	Holebi-gemeenschap	97
4.3.5	Geslacht van de holebi's.....	98
4.4	Framing Devices.....	101
4.4.1	<i>Framing devices</i> in de tekst.....	101
4.4.2	<i>Framing devices</i> in de beelden	109
4.5	Frames	114
4.5.1	Het 'vechten voor gelijke rechten'-frame.....	115
4.5.2	Het slachtoffer-frame.....	118
4.5.3	Het 'perfecte koppel'-frame	121
4.5.4	Het feest-frame	124
5	Conclusie en discussie.....	127
5.1	Discussie.....	129
	Referentielijst	131
	Bijlage 1: checklist	144

0 Inleiding

Het aandeel van holebi's – homo's, lesbiennes en biseksuelen – wordt geschat op een dikke vijf procent van de bevolking (cf. 1.1.2). Ondanks het feit dat dit een minderheidsgroep blijft, is dit toch een aanzienlijk deel van de samenleving. De Vlaamse Radio- en Televisieomroep (VRT) wilde dan ook graag weten of ze deze groep correct behandelen in hun nieuwsuitzendingen. In het kader van hun diversiteitsbeleid streeft de openbare omroep er immers naar een correcte beeldvorming te brengen van alle groepen in de Vlaamse samenleving. Concreet wil dit zeggen dat ze proberen om stereotype voorstellingen te vermijden en de interne diversiteit van deze minderheidsgroep te respecteren.

Ondanks het feit dat homoseksualiteit van alle tijden is, hebben holebi's een lange, moeizame weg moeten afleggen om uiteindelijk te geraken waar ze nu zijn. In Vlaanderen hebben holebi's gelijke rechten en is er een discriminatiebeleid, en daarmee is België een van de meest vooruitstrevende landen. Toch is de cirkel nog niet rond; de maatschappelijke situatie van deze minderheidsgroep is nog steeds niet wat ze zou moeten zijn. Berichten over verbaal en fysiek geweld tegen holebi's duiken bijvoorbeeld regelmatig op in het nieuws.

Om deze ongelijkheden op een goede manier weg te werken, is er onder andere wetenschappelijk onderzoek nodig. Met wetenschappelijk verkregen data kunnen beleidsmakers immers praktisch en doelgericht aan de slag. Dit onderzoek zou dus ook in dit opzicht nuttig kunnen zijn voor het algemene welzijn van holebi's in Vlaanderen.

In deze masterproef wordt getracht om te achterhalen welke beeldvorming speelt bij de VRT aan de hand van een framinganalyse (cf. 3.3 en 3.4). We gaan op zoek naar *framing devices* – constructies in de tekst - die samen frames vormen over holebi's. Daarnaast kozen we ervoor om ook de nieuwsuitzendingen van de Vlaamse Televisie Maatschappij (VTM) te analyseren, omdat ook deze uitzending zeer populair is en dus ook de kans heeft om beeldvorming te verspreiden. Zo kunnen we ook een vergelijking maken tussen de twee zenders.

Voor we aan de analyse beginnen, vinden we het echter zeer belangrijk om een duidelijk overzicht te geven van het holebi-landschap in Vlaanderen. Dit onderzoek heeft nog maar weinig precedentes, en we merkten dat de literatuur over holebi's in Vlaanderen schaars en onoverzichtelijk is. We vonden het dan ook nuttig om een uitgebreid literatuuroverzicht te geven en veel informatie over holebi's op een en dezelfde plaats te verzamelen.

Hoofdstuk 1 geeft dus een overzicht van het holebi-landschap in Vlaanderen. Eerst gaan we dieper in op de terminologie die in deze masterproef aan bod komt en de etymologie van het woord ‘holebi’. Ook bekijken we onze onderzoekspopulatie van naderbij en gaan we na hoe holebi’s doorheen de geschiedenis behandeld werden. Daarna wordt een overzicht gegeven van de Vlaamse holebi-beweging. Verder bestuderen we de evolutie van de wetgeving en de overheidsorganisaties die zich bezighouden met het holebi-onderwerp. Tenslotte wordt ook de maatschappelijke situatie van holebi’s in Vlaanderen onder de loep genomen.

In hoofdstuk 2 specificeren we het theoretisch kader van deze masterproef. We gaan wat dieper in op het specifieke medium dat geanalyseerd wordt en leggen uit waarom (televisie)nieuws nooit helemaal objectief zal zijn en altijd sporen van achterliggende ideologieën zal bevatten. Daarna verdiepen we ons in de theorie van framing en framinganalyse, waarbij vooral Baldwin Van Gorp (2006) een belangrijke rol zal spelen. Verder gaan we nog even in op de begrippen representatie en stereotypering.

De methodologie van dit onderzoek wordt in hoofdstuk 3 uitgelegd. We specificeren eerst enkele onderzoeksvragen en –doelstellingen, en geven gedetailleerd weer hoe we het te onderzoeken materiaal verzamelden. Vervolgens leggen we stap voor stap uit hoe we het materiaal analyseren en welke methode voor framinganalyse we gebruiken. Tenslotte overlopen we naar welke *framing devices* we nu precies op zoek gaan.

De resultaten van het onderzoek worden in hoofdstuk 4 weergegeven. Eerst komen een aantal algemene cijfergegevens aan bod, alsook enige informatie over de actoren die in de nieuwsberichten aan bod kwamen. Daarna bekijken we voor alle *framing devices* in welke mate ze aan bod kwamen in de corpora. Aan de hand van al deze gegevens formuleren we uiteindelijk enkele frames. We maken ook steeds de vergelijking doorheen de tijd en tussen de VRT en de VTM.

In hoofdstuk 5 trekken we dan uiteindelijk enkele conclusies over de beeldvorming die verspreid wordt in de nieuwsuitzendingen van beide zenders. We preciseren ook op welke vlakken dit onderzoek de voorzet kan geven voor verder onderzoek.

1 Literatuuroverzicht

In dit hoofdstuk geven we een overzicht van het holebi-landschap in Vlaanderen. Eerst bekijken we enkele termen die meermaals aan bod zullen komen in dit onderzoek. We gaan ook op zoek naar de etymologie van het woord ‘holebi’ en bekijken deze onderzoekspopulatie van naderbij. Daarna volgt een overzicht van de holebi-gemeenschap in Vlaanderen, met al haar organisaties en instellingen. Vervolgens wordt de evolutie van de wetgeving onder de loep genomen, alsook de overheidsinstellingen die zich bezighouden met holebi’s. Tenslotte bekijken we ook de maatschappelijke situatie van holebi’s in Vlaanderen.

1.1 Terminologie

In deze masterproef duiden we de populatie waarover dit onderzoek handelt aan met het acroniem ‘holebi’s’. De term is een samentrekking van drie begrippen: homo’s, lesbiennes en biseksuelen. Concreet verwijst het woord naar iedereen die zich (seksueel) aangetrokken voelt tot personen van hetzelfde geslacht. “Deze seksuele aantrekking hoeft echter niet exclusief tot personen van hetzelfde geslacht te zijn, maar kan ook afwisselend voorkomen met aantrekking tot personen van het andere geslacht” (Versmissen, 2011). Cockx omschrijft het als volgt:

[‘Holebi’ is een] in opgang zijnde verzamelterm voor de groep van personen met een niet-exclusief-heteroseksuele identiteitsbeleving: homo’s, lesbiennes en biseksuelen (zie onder meer Jeukens; Devuyst & Vanoutryve, 1996). (Cockx 1998, p. 20)

Cockx & Tytgat (2002, pp. 20-21) benadrukken dat de term ‘holebi’ een verzamelterm is; dé holebi bestaat niet.

Men is immers homo of lesbienne of bi, nooit de drie samen. [...] Wat holebi’s gemeenschappelijk hebben is hun homoseksualiteit. De mate waarin deze homoseksuele gerichtheid zich manifesteert, kan zeer sterk verschillen van persoon tot persoon en is niet altijd even eenduidig vast te stellen.

Dewaele & Motmans (2003) menen dat de identiteitsbeleving van holebi’s zich op verschillende vlakken kan afspelen. Ze maken een onderscheid tussen zelfbenoeming, gedrag

of verlangen. Niet iedereen brengt zijn geaardheid immers in de praktijk: “Veel mensen dromen, fantaseren of verlangen wel eens naar een homoseksueel of lesbisch contact, sommigen hebben dit contact werkelijk, en een minderheid zal zichzelf als lesbisch, homo of bi benoemen” (2003, p. 168).

Wanneer ze de cijfers van het Amerikaanse onderzoek van Laumann en zijn collega's (1994) analyseren aan de hand van de drie dimensies, blijkt dat slechts een minderheid zowel een homoseksueel gedrag, verlangen als identiteit rapporteerden. Een grote groep gaf daarentegen blijk van het verlangen naar homoseksueel contact, maar benoemde zichzelf niet als homo of lesbienne en had ook geen contact (Dewaele & Motmans 2003, p. 170).

In verscheidene onderzoeken wordt ook benadrukt dat deze beleving geen stabiel gegeven hoeft te zijn. Doorheen de tijd kan een seksuele voorkeur wijzigen, en sommige homoseksuele contacten zijn sporadisch (Dewaele & Motmans 2003, p. 168). “Iemand kan in een bepaalde levensfase een homoseksuele relatie aangaan, terwijl men later een heteroseksuele relatie aangaat”, menen ook Dewaele, Cox & Van den Berghe (2006, p. 3).

1.1.1 Etymologie

Waar de term ‘holebi’ precies vandaan komt is niet helemaal duidelijk. Dewaele & Motmans (2003, pp. 166 – 168) gingen op zoek naar de herkomst van het begrip en stelden vast dat het woord vermoedelijk in 1993 voor het eerst werd uitgesproken door een toenmalig lid van het Dagelijks Bestuur van de Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit (FWH)¹. Het begrip ontstond dus in het holebimilieu zelf en raakte daar al snel wijdverspreid, vooral bij de jongerengroepen. Niet veel later, in 1996, duikt de term ‘holebi’ ook op in publicaties. In 1999 wordt de term dan opgenomen in het woordenboek de Grote Van Dale.

Het succes van het woord en de snelheid van de inburgering lag volgens Dewaele & Motmans (2003) aan twee zaken. Enerzijds is het een makkelijke term: “in één klap benoemt men de drie delen van de totale doelgroep, en ook de soms verwaarloosde groep biseksuelen wordt expliciet benoemd” (p. 166). Daarnaast heeft ook de toenemende aandacht op politiek en maatschappelijk vlak zijn invloed gehad. Vandaag is de term algemeen ingeburgerd en gebruikt.

¹ Voorloper van de latere Holebifederatie en het huidige Çavaria (cf. 1.3.1)

Het woord ‘holebi’ wordt evenwel enkel in Vlaanderen gebruikt als verzamelnaam voor homo’s, lesbiennes en biseksuelen; Van Dale geeft de term het label ‘Belgisch Nederlands’ mee. In het Frans heeft men het over ‘lesbigays’ (De Biolley & Aslan, 2007). Op internationaal vlak wordt de lettercombinatie LGBT gebruikt: lesbians, gays, bisexuals and transgenders.

In de term LGBT krijgt de groep van transgenders dus ook een plaatsje. Motmans (2006) omschrijft deze groep als volgt:

Sommige mannen voelen zich meer vrouw dan man en sommige vrouwen voelen zich meer man dan vrouw. Bij een aantal van hen is dit af en toe, anderen voelen het aan alsof ze permanent in een lichaam van het verkeerde geslacht zitten. Transgender is de koepelterm die we gebruiken om te praten over deze mensen, die een sterke discrepantie ervaren tussen hun geboortegeslacht en hun genderidentiteit. (p. 1)

Omdat deze groep niet vertegenwoordigd is in de term ‘holebi’, is de kans volgens Dewaele & Motmans (2003, p. 167) groot dat het woord niet het “eindpunt van de rit” zal zijn en dat het op termijn zal evolueren naar iets anders of ruimte zal maken voor een ander begrip. Het toenemend besef van interne diversiteit laat volgens hen nu al zijn invloed blijken; de term ‘holebitra’ duikt hier en daar al op.

Feit is wel dat de holebibeweging en de transgenderbeweging in Vlaanderen voorlopig erg gescheiden zijn. Er is dan ook een duidelijk verschil tussen beide groepen:

Waar de holebibeweging zich organiseert op basis van het gemeenschappelijk kenmerk ‘seksuele voorkeur’, organiseert de transgenderbeweging zich onder de noemer ‘genderidentiteit’, wat deels kan overlappen, maar niet altijd. (Dewaele & Motmans 2003, p.167)

De volgende citaten leggen het verschil tussen beide termen duidelijk uit:

Genderidentiteit: deze term betreft de mate waarin een individu overtuigd is man of vrouw te zijn, en wordt ook het psychologische geslacht genoemd. De genderidentiteit

wordt gedacht zich ontwikkeld te hebben tegen dat een kind leert spreken. (Shively & De Cecco 1993, p. 81)

Seksuele voorkeur: fysische en affectieve gerichtheid ten aanzien van personen van dezelfde en/of andere genderidentiteit(en). (Motmans 2006, pp. 37-38)

Hoewel er bij transgenderisme - in tegenstelling tot travestie - relatief veel homoseksualiteit voorkomt, hoeft deze link er met andere woorden niet te zijn. (Dewaele & Motmans 2003, p. 167)

In deze masterproef concentreren we ons voornamelijk op de beeldvorming van holebi's in Vlaanderen, en dit om een aantal redenen. Allereerst handelt dit onderzoek rond discriminatie op basis van seksuele voorkeur, niet op basis van genderidentiteit. Het onderwerp dat door de VRT werd aangereikt, gebruikt overigens zelf de term 'holebi' om de onderzoekspopulatie aan te duiden. Verder merken we nogmaals op dat in de huidige maatschappelijke situatie in Vlaanderen holebi's en transgenders voorsnog als een aparte groep gezien worden, ondanks het feit dat ze vaak dezelfde organisaties hebben, hun 'milieus' grotendeels overlappen en ze onder hetzelfde beleid vallen. Homoseksuele transgenders behoren natuurlijk wel tot de onderzoekspopulatie.

1.1.2 Populatie

Het is onmogelijk te zeggen hoeveel holebi's er precies zijn. Hoewel het op wetenschappelijk vlak zeer interessant zou zijn om gegevens over de seksuele voorkeur van mensen te verzamelen, vormt dit een inbreuk op de privacywetgeving. Er bestaan dan ook geen administratieve databanken waaruit gemakkelijk afgeleid kan worden wie hetero is en wie niet. Van Aerschot (2007) benadrukt dat dit betekent dat wetenschappelijke onderzoekers zelf op zoek moeten naar een deel van de populatie, wat zeer uiteenlopende resultaten oplevert. "Verschillende auteurs geven verschillende schattingen naargelang de definitie en het gebruikte tijds kader" (Vincke & Stevens 1999, p. 2).

Een getal dat wel vaak opduikt als het gaat over het aandeel van holebi's in de bevolking, is vijf procent. Dit cijfer komt oorspronkelijk uit *Sexual behaviour in the human male*, het rapport dat Kinsey en zijn collega's in 1948 publiceerden. Kinsey besloot uit deze groots opgezette enquête van de Amerikaanse bevolking dat een kleine vijf procent homoseksueel

gedrag vertoonde. In 1953 deed hij het onderzoek nog eens over bij vrouwen, wat gelijkaardige resultaten opleverde.

We kunnen ons meer dan een halve eeuw later natuurlijk wel vragen stellen bij de representativiteit van dit cijfer. Tijden veranderen, en we kunnen ons voorstellen dat de maatschappij in 1948 een stuk minder tolerant was tegenover homoseksualiteit dan nu. Of alle respondenten eerlijk geantwoord hebben, is dus nog maar de vraag.

Daarnaast zijn er ook een aantal moeilijkheden bij het vragen naar de seksuele voorkeur van een persoon. Het onderscheid dat Dewaele & Motmans (2003) maken - tussen verlangens, gedrag en identiteit - duikt ook hier weer op. Halebiseksualiteit omvat dus meerdere dimensies, waarmee een enquête rekening dient te houden. Het is niet altijd duidelijk wanneer iemand holebi is, ook niet voor de persoon zelf (Van Aerschot 2007). Er zijn immers geen uiterlijke kenmerken die een eenduidig antwoord geven op deze complexe vraag.

Ook het feit dat “een deel van de holebipopulatie ervoor kiest om zijn of haar seksuele oriëntatie in alle anonimiteit te beleven” (Versmissen 2011, p. 22), maakt een schatting van de grootte van de populatie een moeilijke zaak. Niet alle holebi's kiezen er immers voor om zich te outen en hun geaardheid kenbaar te maken.

Het proces van het erkennen van de eigen gevoelens van halebiseksualiteit en het ermee naar buiten treden, wordt ook wel coming-out genoemd. (Van Aerschot 2007, p. 4)

Uit een onderzoek van Dewaele, Cox & Van den Berghe (2006) bleek dat zo'n vier procent van de respondenten aan niemand hun seksuele geaardheid onthuld hadden.

Al deze zaken zorgen ervoor dat de holebipopulatie ook wel een verborgen populatie wordt genoemd die moeilijk onderzocht kan worden (Baert & Cockx 2002). Toch geven recentere onderzoeken aan dat het cijfer van Kinsey niet zo ver naast de waarheid zit. Volgens Vincke & Stevens (1999) en Vincke (2002) schommelt het aantal holebi's dat zichzelf als dusdanig identificeert tussen de drie en de acht procent. Ook Lenaers (2006) schat het aantal holebi's in Vlaanderen op zo'n vier procent van de bevolking.

Hoe moeilijk het ook is om het aandeel van de holebipopulatie te schatten, het aandeel van transgenders is nog een veel groter raadsel. Transgender is immers een koepelterm; bij bevragingen wordt vaak een onderscheid gemaakt tussen transseksuelen – personen die zich

opgesloten voelen in een lichaam van het verkeerde geslacht - , travestie – waarbij iemand kleding draagt van het andere geslacht, ook wel crossdressing genoemd – en transgenderisten, die zich niet willen definiëren als man of vrouw, maar eerder als iets tussenin. Çavaria maakt de volgende schatting:

Uit onderzoek naar transseksuelen blijkt dat één op 12.900 mensen transvrouw is, en één op 33.800 transman. Cijfers over travestie halen we in Nederland: het aantal mannelijke travesties vanaf twintig jaar wordt daar op een tot vijf procent geraamd. Over transgenderisten zijn momenteel geen cijfers bekend. (Çavaria z.j.c)

1.2 Van sodomiet tot holebi

Homoseksualiteit is geen modern gegeven. Voor elke periode van de geschiedenis zijn er bewijzen dat er relaties tussen personen van hetzelfde geslacht plaatsvonden. Zo zijn er bijvoorbeeld muurschilderingen van holebikoppels teruggevonden meer dan 5000 jaar voor het begin van onze tijdrekening (Mussi 2002). Van de oudste tot de moderne beschavingen; homoseksualiteit is van alle tijden.

Homoseksualiteit als identiteit is echter wel een relatief nieuw gegeven. Hoewel holebi-relaties al van oudsher voorkomen, werden ze op geen enkel moment echt helemaal aanvaard. Zelfs bij de oude Grieken, waar relaties tussen mannen redelijk openbaar waren, werden “actieve homoseksuele gedragingen” alleen getolereerd onder bepaalde omstandigheden (Dewaele 2009):

‘Actieve’ homoseksuele gedragingen [...] waren alleen maatschappelijk en cultureel toegestaan als er tussen de partners een leeftijd- of statusverschil was. Ook in de Griekse oudheid behoorden mannen die afweken van dat patroon tot een inferieure groep. Holebi’s zoals we die vandaag kennen – als een afzonderlijke groep met een eigen sociale identiteit – bestonden niet. (p. 29)

Homoseksualiteit en discriminatie lijken altijd hand in hand gegaan te zijn. Al van in de klassieke oudheid werden aanklachten van sodomie zwaar bestraft, en holebi’s werden doorheen de geschiedenis zonder meer vervolgd voor hun geaardheid. Zware straffen, waaronder de doodstraf, waren geen uitzondering.

Rond het begin van de negentiende eeuw werden holebi's geleidelijk aan door een andere bril bekeken (Dewaele 2009). De wetenschappelijke interesse in het onderwerp nam toe en het verschijnsel werd voor het eerst op een wetenschappelijke manier onder de loep genomen. Hoewel de overtuiging groeit dat homoseksualiteit geen misdaad is, blijft de nadruk bij de meeste onderzoekers op het "abnormale en afwijkende karakter" liggen. Woorden als 'perversie' en 'ziekte' worden vaak in de mond genomen.

"In het begin van de twintigste eeuw hanteren steeds meer wetenschappers een discours dat afstand neemt van het demoniseren van homoseksualiteit" (Dewaele 2009, p. 31) Ook wordt publiekelijk de vraag gesteld of homoseksualiteit wel pathologisch is. Sigmund Freud ging zelfs zover om iedereen een biseksuele aard toe te schrijven:

Hij nam afstand van het denken in afgebakende seksuele categorieën. Ook verzette hij zich tegen negatieve stereotypen over homoseksuelen en het oormerken van homoseksualiteit als ziekte. 'Homoseksualiteit is vast en zeker geen voordeel, het is echter ook niets om beschaamd over te zijn, het is geen ontucht, geen degradatie en het kan niet als ziekte beschouwd worden.' (Dewaele 2009, p. 31)

Freud stond echter nog lang alleen met zijn overtuigingen. Pas in de tweede helft van de 20^e eeuw vindt er een echte normalisatie van homoseksualiteit plaats. Onder meer het Kinsey-rapport (cf. 1.1.2), dat geen enkel taboe schuwde, droeg hieraan bij. Uiteindelijk duurt het nog tot 1986 voor homoseksualiteit uit de *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* van de American Psychiatric Association gehaald wordt, waarmee het officieel niet meer als een ziekte gezien wordt.

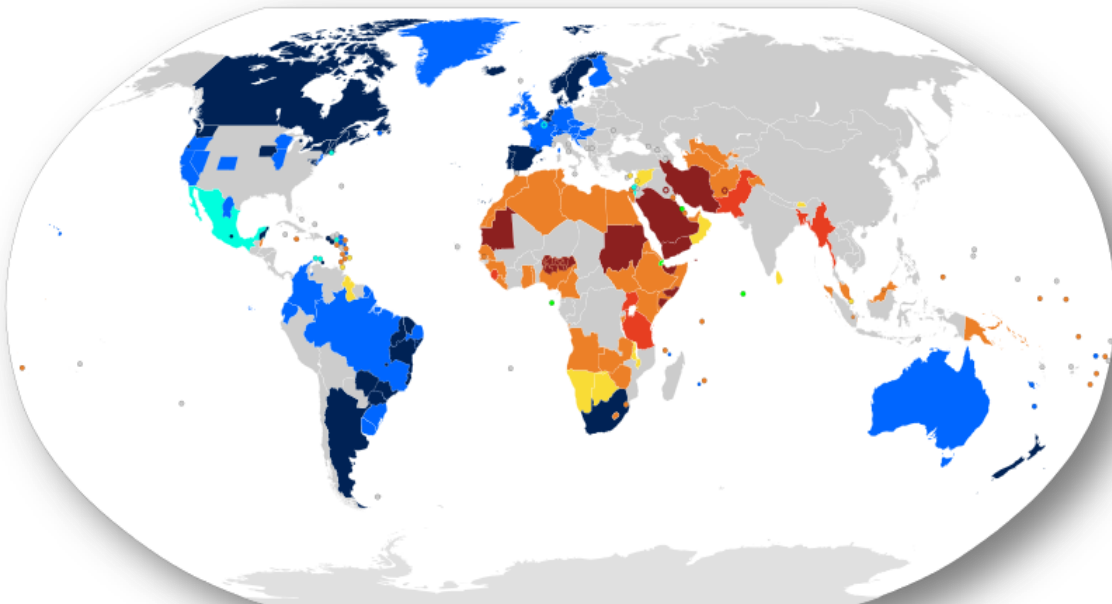
Volgens Dewaele heeft het toenemend wetenschappelijk inzicht in homoseksualiteit geleidelijk de vijandigheid en de vooroordelen weggenomen. "Zich identificeren als holebi en partnerrelaties kunnen opbouwen met personen van hetzelfde geslacht is een van de vele keuzes die mensen kunnen maken om hun leven een zinvolle invulling te geven", meent ze (2009, p.32). Volgens haar bestaat er een brede maatschappelijke acceptatie.

De maatschappelijke acceptatie is echter nog steeds niet overal even breed. Ondanks de lange evolutie van sodomiet tot holebi, is homoseksualiteit niet overal even aanvaard. Er zijn nog steeds veel landen waar holebi's niet kunnen huwen en/of waar een partnerschap niet herkend wordt. In vele landen in Afrika en het Midden-Oosten wordt homoseksualiteit nog steeds

bestraft met zware gevangenisstraffen, en in minstens vijf landen riskeren holebi's nog steeds de doodstraf².

De verdeeldheid rond het onderwerp blijkt ook duidelijk uit het resultaat van een aantal stemrondes bij de Verenigde Naties. In 2008 publiceerde de VN een rapport waarin gespecificeerd wordt hoe de mensenrechten van holebi's en transgenders wereldwijd worden geschonden. In 2011 werd een nog uitgebreider rapport opgesteld waarin de schending van de mensenrechten van deze groep aangekaart wordt: homofoob en transfoob geweld komt overal ter wereld en in allerlei vormen voor, luidt het. Het rapport wijst er ook op dat het geweld tegen holebi's en transgenders wreder is dan tegen andere minderheidsgroepen. Er wordt gevraagd om wetten die homoseksualiteit strafbaar maken in te trekken en om strenge antidiscriminatie wetten op te stellen. 94 landen gingen akkoord met het rapport en beloofden op te treden tegen discriminatie en geweld tegen holebi's en transgenders. 54 landen weigerden echter het voorstel te steunen.

Ook in eigen land worden holebi's niet altijd even goed aanvaard. Dat België antidiscriminatie wetten heeft en deze ook uitvoert, wil niet zeggen dat holebi's niet te maken krijgen met verbaal en fysiek geweld. Gevallen van discriminatie in Vlaanderen duiken regelmatig op in het nieuws, en holebi's krijgen met heel wat maatschappelijke problemen af te rekenen.

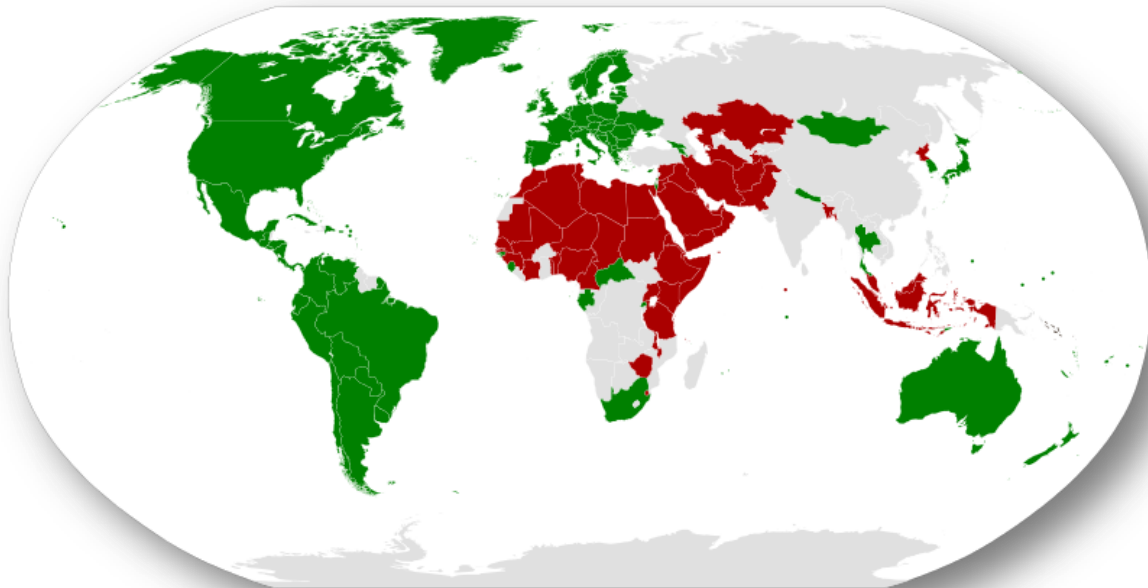
² Iran, Mauritanië, Saoedi-Arabië, Sudan en Yemen. Ook in sommige delen van Nigeria, Gambia en Somalië wordt de doodstraf gehanteerd.

Homoseksualiteit legaal³

- Homohuwelijk erkend
- Andere vormen van partnerschap (of samenwonen) erkend
- Buitenlandse homohuwelijken erkend
- Geen erkenning van homoseksueel partnerschap

Homoseksualiteit illegaal

- Minimale straf
- Zware straf
- Levenslange gevangenisstraf
- Doodstraf

Rechten van holebi's en transgenders bij de Verenigde Naties

■ ***Pro:** Landen die gestemd hebben voor de bescherming van de mensenrechten van holebi's en transgenders. (94 leden)

■ ***Contra:** Landen die tegen de bescherming van de rechten van holebi's en transgenders gestemd hebben. (54 leden)

□ ***Onduidelijk:** Landen die hun standpunt niet officieel duidelijk hebben gemaakt. (46 leden)

³ Kaarten en onderschriften maken deel uit van Wikipedia Commons

In de volgende hoofdstukken bekijken we de situatie van holebi's in Vlaanderen van naderbij. We gaan eerst in op de holebi-beweging zelf. Daarna bekijken we de huidige wetgeving, alsook de overheidsorganisaties die zich met het holebi-thema bezighouden. Vervolgens gaan we dieper in op de maatschappelijke problemen die holebi's ondervinden in Vlaanderen.

1.3 Holebi-gemeenschap in Vlaanderen

Holebi's zoeken elkaar op en ontwikkelen vaak levendige gemeenschappen. Dewaele (2009) wijst er op dat de eeuwenlange vervolging van homoseksualiteit hier toe leidde:

De omvang en de wreedheid van de vervolging van sodomieten tijdens de eeuw van de Verlichting leidde er paradoxaal genoeg toe dat er zich steeds meer een 'cultuur' ontwikkelde rondom deze zwakke en kwetsbare netwerken van mannen. Omdat sodomie met zoveel vuur werd bestreden, ontdekte men in verscheidene West-Europese steden zoals Parijs, Londen en Amsterdam vaak levendige gemeenschappen van homoseksuelen. (p.29)

De repressie van homoseksualiteit betekende dat er een categorie gecreëerd werd op basis van een kenmerk waarop mensen een identiteit konden opbouwen. "Als reactie begonnen homo's zich steeds meer te organiseren en te identificeren met het kenmerk op basis waarvan ze onderdrukt werden" (Dewaele 2009, p. 30).

Deze gemeenschappen ontstonden vaak in de grootsteden wegens de kansen die holebi's daar krijgen om hun seksualiteit te beleven (Sibalis 2004, Deligne et al. 2006). Verstedelijkte gebieden bieden een grotere kans op anonimiteit, terwijl er in de landelijke gebieden een grotere sociale controle bestaat en meer conservatieve normen en waarden heersen (Dewaele, Cox & Van den Berghe 2006). Dewaele (2009) voegt hieraan toe dat er zich in de industriële samenleving een mobiele arbeidersklasse ontwikkelde, die zich verplaatste naargelang de productievereisten. Een man die ongehuwd door het leven ging, viel dan ook veel minder op. "Het is dan ook geen toeval dat tot op vandaag de meeste levendige holebi-milieus zich in de stadskernen van grote metropolen bevinden", merkt ze op (2009, p. 29).

Dewaele, Cox & Van den Berghe hebben het over ‘Gay Ghetto’s’ die zich ontwikkelden in de grote steden:

De Verenigde Staten, Engeland en Australië kennen heel wat grootstedelijke holebi-getto’s. Deze ‘homodorpen’ of ‘homobuurtten’ zijn omgevingen die voornamelijk gedomineerd en zichtbaar gemaakt worden door mannen (Valentine 2002, p. 146). Plaatsen waar enkel lesbiennes komen zijn dan ook erg schaars. [...] Holebi’s die leven in grotere steden hebben meer toegang tot holebi-gemeenschappen en specifieke holebi-subculturen. (p. 28-29)

Van holebi-getto’s is in Vlaanderen echter geen sprake. Enkel in Brussel en Antwerpen kan gesproken worden van bescheiden homobuurtten. Volgens Dewaele, Cox & Van den Berghe heeft dit mede te maken met het feit dat Vlaanderen eigenlijk geen grootstedelijke gebieden heeft. De grenzen tussen landelijke en sterk verstedelijkte gebieden zijn zeer moeilijk te trekken; Vlaanderen kan omschreven worden als “één groot verstedelijkt gebied waarbinnen een diversiteit bestaat van meer stedelijke of meer rurale gebieden. Weinig Vlamingen zijn werkelijk geïsoleerd van meer stedelijke omgevingen door de toegenomen mobiliteit en een uitbreiding van wegeninfrastructuur.” (2006, p. 29). Toch zijn er in Vlaanderen aanwijzingen voor een grotere kans op anonimiteit in de meer stedelijke gebieden (Agneessens, De Lange & Waeghe 2003). Dewaele, Cox & Van den Berghe (2006) verwachten dan ook dat er gemakkelijker een holebi-gemeenschap of –netwerk ontstaat in steden met uitgebreide ontmoetingsmogelijkheden voor holebi’s.

Een holebi-gemeenschap vloeit onder andere voort uit de activiteiten die holebi-bewegingen organiseren met betrekking tot het naar buiten brengen van een politiek eisenpakket en het herdefiniëren van cultuur en eigenheid. (Dewaele, Cox & Van den Berghe 2006, p. 30)

We kunnen spreken over een diversiteit van identiteitsgerichte subculturele groeperingen die elk een nationale eigenheid hebben en een concreet te realiseren politiek project. Bewegingen lijken op elkaar wat betreft hun culturele uitingvormen en wat betreft het gevoel van verbondenheid tussen de leden. (Dewaele & Michielsens 2003, p. 67)

De holebi-gemeenschap bestaat met andere woorden dus uit een aantal holebi-bewegingen die zichtbaar aanwezig zijn in de maatschappij. Daarnaast onderscheiden Dewaele, Cox & Van

den Berghe (2006) en Dewaele & Michielsens (2003) nog een ruimere sociale wereld die gericht is op homoseksualiteit, ook wel ‘het milieu’ - van het Engelse ‘the scene’ - genoemd.

Plummer (1999, pp. 137-140) omschreef de Britse holebi-gemeenschap als bestaande uit verschillende clusters, waarvan de gebieden overlappen: gedeeltelijk politiek, gedeeltelijk economisch maar voornamelijk cultureel. Plummer onderscheidt zeven clusters:

1. Expliciet politiek-sociale verenigingen
2. Onsamenvangende gemeenschappen of scènes
3. Holebi-media
4. (Zelf)hulpgroepen
5. Academische holebi-studies
6. ‘*Gay pride marches*’
7. Bewegingen op het internet

Dewaele & Michielsens (2003) en Dewaele, Cox & Van den Berghe (2006) pasten de cluster-indeling van Plummer (1999) voorzichtig toe op de Vlaamse holebi-gemeenschap en ondervonden dat de zeven deelgebieden ook in Vlaanderen terugkomen, zij het op een iets kleinere schaal.

1.3.1 Politiek-sociale bewegingen

Dewaele & Michielsens (2003, p. 67) omschrijven de politiek-sociale wereld in navolging van Plummer (1999) als enerzijds “liberale drukkingsgroepen die streven naar assimilatie” en anderzijds “minder formele, meer radicale en uitdagende activistische groeperingen”.

In Vlaanderen is **Çavaria** hier de meest belangrijke en zichtbare speler (Wiercx & Woodward 2004, Dewaele, Cox & Van den Berghe 2006). Deze organisatie werd in 1977 gesticht als de toenmalige FWH: Federatie Werkgroepen Homofilie. Later werd dit de Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit. In 2002 kreeg de organisatie een nieuwe naam en werd vanaf dan de Holebifederatie gedoopt. In 2009 werd dan uiteindelijk gekozen voor Çavaria.

Çavaria is de koepelvereniging van de meeste Vlaamse en Brusselse holebi- en transgenderverenigingen:

Çavaria is de belangenverdediger voor holebi's en transgenders in Vlaanderen en Brussel. Çavaria is een koepel van meer dan 120 aangesloten verenigingen. Die krijgen ondersteuning, inspraak en vorming aangeboden en vormen samen de holebi- en transgendergemeenschap. (Çavaria z.j.a)

De organisatie werkt met enkele provinciale koepels en overlegorganen, zoals bijvoorbeeld Het Roze Huis-Çavaria in Antwerpen en Casa Rosa in Gent. Deze organiseren en onderhouden op hun beurt het contact met en tussen de vele lokale holebi-groeperingen.

Verder voert Çavaria campagne, informeert, sensibiliseert, lobbyt en opinieert. De organisatie is werkzaam op een aantal vlakken (Çavaria z.j.b):

- Werken aan welzijn: “Het welzijn van holebi's en transgenders moet verbeteren, want met hun welbevinden is het slechter gesteld dan dat van de algemene bevolking. Çavaria lobbyt bij de overheid en ziet erop toe dat holebi's en transen niet vergeten worden in actieplannen, welzijns campagnes en het algemene beleid.”
- Het taboe op HIV doorbreken: De organisatie sensibiliseert holebi's, maar ook het bredere publiek, over HIV en veilig vrijen.
- Nauw contact met politici: “De Belgische wetgeving is positief voor holebi's, maar het werk is niet af”, vindt Çavaria. Er wordt onafgebroken gelobbyd om de positie van holebi's en transgenders nog te verstevigen en iedere ongelijkheid weg te werken.
- Sensibiliseren op school: “Çavaria maakt educatief materiaal en organiseert studiedagen over het holebi- en transgenderthema.”
- Solidariteit uitdragen: “België is geen slechte plek om te leven voor holebi's en transgenders. Ons land speelt een voortrekkersrol op het vlak van gelijke rechten voor onze doelgroep. Maar de wereld is groter.” Daarom is Çavaria ook internationaal werkzaam, onder andere door haar lidmaatschap van ILGA, de wereldkoepel van LGBT-organisaties.

Çavaria heeft ook een Brusselse tegenhanger. Het **Regenbooghuis** heeft een veertigtal Nederlandstalige en Franstalige holebi-verenigingen van de Brusselse regio onder zijn vleugels. De Waalse koepel heet **Arc-en-Ciel Wallonie**.

Een tweede belangrijke organisatie is **Wel Jong Niet Hetero (WJNH)**, die in 1995 ontstond uit het in 1987 opgerichte Verkeerd Geparkeerd, de eerste holebi-jongereengroep. Deze

organisatie is eveneens een koepel voor Vlaamse en Brusselse holebi-verenigingen, maar focust zich uitsluitend op jongeren:

Wel Jong Niet Hetero (WJNH) is de nationale holebi-jeugdbeweging voor en door Vlaamse en Brusselse homo's, lesbiennes, bi's (kortweg holebi's) en transgenders. Samen met de aangesloten lokale holebi-jongereengroepen creëert Wel Jong Niet Hetero een ontmoetingsplaats voor jonge holebi's en maakt holebiseksualiteit bespreekbaar. (Wel Jong Niet Hetero z.j.b)

Zowel Çavaria als WJNH werken voornamelijk met vrijwilligers om de werking van hun organisatie draaiende te houden.

Van de informelere, meer radicale activistische groeperingen die Plummer (1999) onderscheidt, is in Vlaanderen weinig of geen sprake. Vrijwel alle holebi-verenigingen zijn aangesloten bij een van de koepelorganisaties die ons land rijk is. Dewaele, Cox & Van den Berghe (2006) wijzen erop dat er naast Çavaria eigenlijk geen kritische stemmen opgaan in de holebi-gemeenschap. Het Roze Actie Front (RAF), een extreem linkse en militante holebi-organisatie, werd in 2002 ontbonden wegens een gebrek aan steun (Joostens 2005). Ook de Belgische Liga voor Homocentra (Homoliga) hield er in 2006 mee op wegens financiële problemen (Scheers 2006).

Dit betekent dat Çavaria de enige is die contacten met beleidsactoren onderhoudt en dus een monopoliepositie bezit. Om die reden wordt de koepelorganisatie vaak verweten dat ze hun voeling verliezen met kleinere holebi-verenigingen, waardoor ze moeilijk nog alle standpunten van hen kunnen vertegenwoordigen (Godemont & Motmans 2006).

1.3.2 Onsamenhangende gemeenschappen of scènes

Er bestaat ook een vormloze wereld van gemeenschappen en 'scènes'. De beweging kan pas volledig begrepen worden wanneer ze gezien wordt als een stuk cultuur, een sociale wereld waarin de deelnemers een genegenheid voor elkaar voelen door hun seksualiteit, taal, waarden en gemeenschappelijke instellingen zoals bars en media. (Dewaele & Michielsens 2003, p. 67)

Met de onsamenhangende gemeenschappen bedoelde Plummer (1999) met andere woorden de sociale omgeving waar holebi's samenkomen, ongehinderd sociale contacten kunnen leggen en zichzelf kunnen zijn.

In Vlaanderen bestaan er heel wat plaatsen waar holebi's samenkomen. Ten eerste zijn er de **Roze Huizen**. Dit zijn vaak de provinciale contactpunten die samenwerken met koepelorganisatie Çavaria, maar het zijn daarnaast ook ontmoetingsplaatsen voor holebi's en transgenders. Ook sympathisanten zijn er meer dan welkom. Wel Jong Niet Hetero omschrijft de Huizen als volgt:

Een huis met open deuren en ramen voor alle holebi's en transgenders ongeacht kleur, afkomst, leeftijd, opleiding, handicap, Je kan er ook altijd terecht voor heel wat holebi- en transgenderinformatie en ze hebben een leuk aanbod aan holebi- en transgenderactiviteiten. ("Roze Huizen" z.j.)

Zo zijn er Casa Rosa in Gent, het Holebihuis in Leuven, het Roze Huis – Çavaria in Antwerpen, het Nieuwe Huis in Hasselt, het Regenbooghuis in Brussel en Polaris (West-Vlaams Regenbooghuis) in Oostende.

Daarnaast zijn er ook heel wat onafhankelijke **bars, cafés, clubs, sauna's en zelfs hotels** die zich voornamelijk op homoseksuele personen richten, regelmatig holebi-evenementen organiseren of openlijk *gayfriendly* zijn. Deze concentreren zich voornamelijk in de grotere steden als Antwerpen, Brussel, Gent en Leuven. Vooral Antwerpen en Brussel hebben een levendige '*gay scene*'.

Ook de **lederscène** waar Plummer (1999) het over heeft, is - in beperkte mate - aanwezig in Vlaanderen. Vooral in Antwerpen zijn er een aantal fetisj-clubs te vinden.

1.3.3 Holebi-media

In het holebi-milieu zijn een aantal media te vinden die zich specifiek richten op personen die zich aangetrokken voelen tot personen van hetzelfde geslacht. De verspreiding van de media – voornamelijk tijdschriften – is meestal afhankelijk van de holebi-organisaties en –scènes (cf. 1.3.1 en 1.3.2). Volgens Dewaele & Michielsens (2003, p. 67-68) zijn de holebi-media "cruciaal voor het publieke leven van de beweging. Het geeft de beweging zichtbaarheid,

levendigheid en een manier om te communiceren die vaak ontbreekt bij andere minder succesvolle bewegingen.”

Het gaat hier voornamelijk om holebi-tijdschriften, die echter vaak slechts een beperkt bestaan kennen. De afgelopen decennia zijn er heel wat magazines verschenen en opnieuw verdwenen in de holebi-gemeenschap, vaak wegens een gebrek aan financiële middelen. Zo bestaan tijdschriften als Gay Urban Style (GUS) en Uitkomst intussen niet meer. We geven een overzicht van de holebi-magazines die op dit ogenblik verkrijgbaar zijn in Vlaanderen.

Allereerst is er ZiZo, het holebi- en transgendermedium dat door koepelorganisatie Çavaria uitgegeven wordt. **ZiZo-magazine** bestaat intussen al twintig jaar; de eerste editie werd in 1993 uitgebracht door de toenmalige FWH, na een fusie van *De Janet* en de *Homo- en Lesbiennekrant*. Het blad verscheen tweemaandelijks en speelde in de jaren '90 en '00 een belangrijke rol in de holebi-beweging en bij het contact met de beleidsmakers. Er verschenen ook enkele belangrijke artikels, waaronder de coming-out van premier Elio Di Rupo in 2001. In 2012 onderging het tijdschrift een hervorming: er werd een gelijknamige **website** opgericht, die het actuele nieuws aanbiedt: www.zizo-online.be. De papieren versie van ZiZo wil sindsdien 'steviger en professioneler' zijn en focust zich meer op analyses en dossiers. Sinds kort is het magazine ook gratis en verschijnt elke drie maanden. Daarnaast brengt Cavaria ook het luchtigere maandblad **Gay&Night-ZiZo** uit: dit magazine beoogt populair nieuws kort en speels te brengen en richt zich op jongere holebi's.

Zizo is een van de weinig echt Vlaamse tijdschriften. Hiermee bedoelen we meer bepaald dat het magazine in Vlaanderen gemaakt en uitgegeven wordt. Naast ZiZo bestaat er nog **De Magneet**, een tijdschrift dat uitgegeven wordt door Het Roze Huis-Çavaria Antwerpen:

De Magneet is een holebi- en transgender-tijdschrift dat lezers aantrekt. [...] Vier keer per jaar verspreiden we De Magneet in de ganse provincie Antwerpen. De roze draad door De Magneet is wat leeft bij holebi's en transgenders in de provincie Antwerpen. (“De Magneet” z.d.)

Verder zijn er ook een aantal buitenlandse - voornamelijk Nederlandse - holebi-tijdschriften vlot verkrijgbaar in Vlaanderen. We geven een kort overzicht van de meest belangrijke volgens organisatie Wel Jong Niet Hetero:

- Expreszo: tweemaandelijks Nederlands magazine voor lesbische, homo- en biseksuele jongeren. Het blad wil “op een eigenzinnige en enthousiaste manier laten zien dat het ok is om lesbisch, homo- of biseksueel te zijn”.
- De Gaykrant: driewekelijks verschijnend Nederlands tijdschrift voor homoseksuelen, lesbiennes en biseksuelen. Wordt uitgegeven in Nederland en België.
- Winq: lifestyle-tijdschrift, gevestigd in Amsterdam en sinds 2005 op de markt. Richt zich op homomannen in Nederland en België.
- Zij aan Zij: invloedrijk lesbisch magazine in Nederland. Bevat contactadvertenties, uitgaanstips, interviews met bekende lesbiennes, artikels en boekbesprekingen over lesbische geaardheid.

Tenslotte zijn er ook nog (**nieuws**)**media** die enkel **online** te bekijken zijn. Gaylive.be, OUTTV, Kamkrant.nl, La Vita en Pink News zijn hier enkele voorbeelden van.

Er bestaan ook enkele radioprogramma's die zich richten op homoseksuele personen. Ten eerste is er de Antwerpse **O-radio**. Deze zender brengt stadsnieuws, informatie en “happy music” en richt zich op “actieve mensen” (<http://www.oradio.be>). In de programma's wordt veel aandacht besteedt aan de Antwerpse holebi's. Daarnaast bestond vroeger ook nog **Pink Wave**, het wekelijkse “jeannettenprogramma van Radio Centraal”. Het programma werd jammer genoeg na 900 afleveringen en net geen achttien jaar stopgezet.

1.3.4 (Zelf)hulpgroepen

[Een zelfhulpgroep is een] praatgroep van mensen met een vergelijkbaar probleem, die dat probleem samen willen oplossen. (Van Dale Grote woordenboeken, versie 5.0)

Met de cluster ‘zelfhulpgroepen’ bedoelde Plummer (1999) dus een plaats waar holebi's met hun problemen terecht kunnen bij mensen die hetzelfde of iets vergelijkbaars meemaken. Zowel Dewaele & Michielsens (2003) als Dewaele, Cox & Van den Berghe (2006) wijzen erop dat de zelfhulpgroepen voor holebi's deel uitmaken van het erg uitgebreide holebi-verenigingsleven. Met andere woorden: holebi's kunnen voor hulp en gesprekken met anderen meestal terecht bij een van de vele verenigingen die aangesloten zijn bij een van de koepelorganisaties (cf. 1.3.1), zoals de Roze Huizen.

Daarnaast zijn er ook enkele organisaties die specifiek gericht zijn op hulpverlening aan holebi's. Allereerst is er de **Holebifoon**, een hulplijn die in 1995 door Çavaria in het leven werd geroepen. De organisatie “biedt hulp en opvang op maat” door telefoon- en chatgesprekken en is er voor iedereen met vragen over homoseksualiteit. Ook via e-mail kan er bij de Holebifoon informatie verkregen worden:

Deskundig opgeleide vrijwilligers luisteren zonder te oordelen of een mening op te dringen. Indien ze dat nodig achten, verwijzen ze door naar Çavaria, naar verenigingen, en naar al dan niet commerciële organisaties. De Holebifoon beschikt ook over een adressenbestand van holebivriendelijke artsen, therapeuten, notarissen en advocaten. (<http://cavaria.be/holebifoon>)

De Holebifoon rapporteerde in 2012 opnieuw een stijging van het aantal oproepen en opvangvragen. Er kwamen in 2012 361 telefoongesprekken en 342 chatgesprekken binnen. De medewerkers beantwoordden ook 309 mails. De Holebifoon is evenwel niet altijd bereikbaar; de telefoon is bemand op maandag- en woensdagavond. Chatten kan op maandag-, woensdag- en donderdagavond.

Sinds kort lanceerde ook Merhaba, de organisatie die zich richt op allochtone holebi's, een hulplijn. De **MerhabaPhone** richt zich natuurlijk specifiek op vragen van holebi's van allochtone afkomst.

Tenslotte kunnen holebi's met vragen en problemen ook terecht bij enkele organisaties die zich niet specifiek op deze doelgroep richten, maar daarom niet minder aanspreekbaar zijn. Allereerst is er **Tele-onthaal**, een hulplijn die op elk moment van de dag bereikbaar is. Discriminatie kan aangegeven worden op het **Meldpunt Discriminatie**. Hiervoor duidde de overheid de Holebifoon als officieel meldpunt aan. Tenslotte kunnen holebi-jongeren ook terecht bij het JIP (Jongeren Informatiepunt), JAC (Jongeren Adviescentrum) en het CAW (Centrum voor Algemeen Welzijn), die steeds vrij te contacteren zijn.

1.3.5 Academische holebi-studies

Volgens Dewaele & Michielsens (2003, p. 68) is de academische vleugel van de holebi-beweging “een sociale wereld die zijn eigen impulsen genereert door boeken en conferenties. Deze vorm van intellectueel werk is cruciaal wat betreft de activiteiten van elke sociale

beweging om bepaalde eisen te stellen”. Met andere woorden: holebi-studies zijn een noodzaak wanneer de beweging iets wil bereiken op het vlak van beleid.

1.3.5.1 Holebi-onderzoek in het buitenland

Er bestaat reeds een uitgebreide en gespecialiseerde waaier aan onderzoeken en theorieën op het vlak van holebi-studies (Richardson & Seidman 2002). In verschillende landen zoals Nederland, Duitsland, Frankrijk, Australië maken onderzoeken naar homo's en lesbiennes intussen deel uit van een echte traditie. Ook in Latijns-Amerika en Zuid-Afrika wordt er op dit vlak veel werk verricht (Adam 2002).

In 2002 stelde Vincke een holebi-expertenrapport op in opdracht van de Vlaamse overheid. Op basis van dit verslag kon nagegaan worden welke bronnen er vaak aangehaald werden om het holebi-landschap te beschrijven. Dewaele & Motmans (2003) stellen dat de Angelsaksische wereld er hier met kop en schouders boven uit stak: bijna twee derde van de gebruikte bronnen waren van Britse, Canadese of Amerikaanse oorsprong. Vooral de Verenigde Staten zijn koplopers op het vlak van holebi-studies. De eerste onderzoeken naar het voorkomen van homoseksualiteit werden al in 1948 uitgevoerd in de VS (Kinsey, Pomeroy & Martin). Dewaele & Motmans (2003, p. 182) halen de *Coleman*-methode (1990) als een ander voorbeeld van Angelsaksische innovatie aan: “Hij ontwikkelde immers een nieuwe bevragingprocedure die zou moeten vermijden dat men enkel holebi's kan bevragen die zichzelf als dusdanig identificeren.” (cf. 1.1.2)

Nieuwe onderzoeksthema's vinden op grond van de vastgestelde voorsprong op de rest van de wereld vaak hun oorsprong in de Verenigde Staten, om dan later navolging te krijgen buiten de VS (Dewaele & Motmans 2003, p. 182). Dewaele & Motmans (2003) geven enkele voorbeelden:

- Holebi-ouderen: Cahill, South & Spade 2000, Kimmel & Martin 2001;
- De economische positie van holebi's: Badgett & Goldge 1998;
- Transgenderisme: Currah & Green 2000;
- Biseksualiteit: Firestein 1996.

Vandaag zijn holebi-studies in de Verenigde Staten helemaal ingeburgerd als afzonderlijke academische discipline. Haast alle grote en voornamelijk universiteiten, zoals bijvoorbeeld UCLA en Yale, hebben een aparte afdeling die zich uitsluitend met de zogenaamde 'Queer

Studies'- studies rond seksuele oriëntatie en genderidentiteit - bezighoudt. Tijdschriften als *GLQ* en *The Journal of Homosexuality* houden alle wetenschappelijke ontwikkelingen bij over het onderwerp GLBT.

Uit het expertenrapport van Vincke (2002) bleek dat de meerderheid van de publicaties over een beperkt aantal onderwerpen handelden. Heel wat onderzoeken gaan met name over identiteit, de prevalentie van homoseksualiteit, attitudes en discriminatie ten opzichte van holebi's, welzijn en gezondheid, en de holebi-levensstijl en cultuur. Dewaele & Motmans (2003) bevestigen dat dezelfde thema's vaak aan bod komen in de internationale holebi-literatuur, en dat diezelfde onderwerpen ook in Vlaanderen ruim vertegenwoordigd zijn. In wat volgt gaan we dieper in op de holebi-expertise in Vlaanderen.

1.3.5.2 Holebi-onderzoek in Vlaanderen

In tegenstelling tot de Angelsaksische wereld is de situatie in Vlaanderen – en België in het algemeen – nog niet zo ver gevorderd. Holebi-studies bestaan in België niet als afzonderlijk academische discipline (Dewaele, Cox & Van den Berghe 2006). De algemenere richting “genderstudies” is intussen wel ingeburgerd. Zo heeft de Universiteit Gent een Centrum voor Genderstudies, en ook de Katholieke Universiteit Leuven en de Universiteit Antwerpen geven hier aandacht aan. Seksualiteit komt in dit kader wel aan bod, alsook de representatie van mannen en vrouwen. Er bestaat echter (nog) geen gevestigde onderzoekstraditie naar holebi's en transgenders.

Dit alles wil evenwel niet zeggen dat er helemaal geen holebi-studies plaatsvinden in Vlaanderen. Het onderzoek naar holebi's zit wel degelijk in de lift en het aantal publicaties is de laatste decennia sterk gestegen. In 2002 stelden Baert & Cockx in opdracht van de Vlaamse overheid een expertenrapport op en trokken een aantal conclusies met betrekking tot een inventarisatie van Vlaams holebi-onderzoek en Vlaamse holebi-literatuur. Vele van deze conclusies zijn vandaag de dag nog geldig.

Ten eerste constateren Baert & Cockx (2002), na het analyseren van 287 publicaties tussen 1970 en april 2002, dat holebi-studies pas de laatste decennia op gang gekomen zijn. Daarnaast vinden ze dat er een groot gebrek is aan grootschalig kwantitatief onderzoek. Het enige waardevolle onderzoek dat aan deze voorwaarden voldoet, is de survey van Vincke &

Stevens (1999) en het ZZZIP-project dat in 2004 van start ging (cf. 1.3.5.2.2). Dewaele, Herbrand & Paternotte (2005) voegen hier aan toe dat er ook op het vlak van kwalitatief onderzoek nog veel werk aan de winkel is:

We beschikken over beperkte doch vrij goede cijfergegevens. Kwalitatief onderzoek is echter schaars en dit in contrast met de internationale onderzoeksliteratuur (waar kwalitatief onderzoek meer voorhanden is dan kwantitatief). (p. 163)

Baert & Cockx (2002) merken op dat een aantal thema's regelmatig aan bod komen in publicaties. Net zoals in de buitenlandse holebi-literatuur zijn de "seksuele identiteit, de holebi-cultuur, intieme relaties van holebi's, de gezondheidsproblemen, sociaal-culturele belemmeringen en het kindertema" goed vertegenwoordigd. Ook Dewaele, Herbrand & Paternotte (2005) benadrukken dat het holebi-onderzoek vooral problematiserend van aard blijft. "Er blijven echter een aantal levensdomeinen die nauwelijks of niet in holebi-onderzoek aan bod komen: gezin van herkomst, vrijetijdsbesteding, heterohuwelijk, inkomen en arbeid, opleiding en onderwijs, wonen, (leef)tijd, overlijden, religie en belangrijke levensgebeurtenissen" (Dewaele & Motmans 2003, p. 183). Hier kunnen we bij vermelden dat er intussen al iets meer aandacht is voor de coming-out als belangrijke levensgebeurtenis, zoals bijvoorbeeld in Poelman (2011).

Baert & Cockx (2002) stellen ook vast dat beleidsgericht wetenschappelijk onderzoek zich vooral concentreert op wat de minderheidsgroep betekent voor het beleid en welke problemen ze ondervinden. Ze maken hier een kanttekening bij.

Heel wat onderzoeken spitsen zich toe op de homoseksuele conditie als dusdanig. Daardoor dreigen holebi's als een aparte categorie afgesplitst te worden en vooral vanuit een problematiserend perspectief benaderd te worden. Het is belangrijk om verschillen tussen holebi- en hetero-populaties te onderzoeken, maar tegelijkertijd moet men deze verschillen relativeren en in de juiste context plaatsen. Het is daarbij belangrijk om in te schatten wat de rol is van cultuur in het tot stand komen van die verschillen. Tevens is er bijna altijd meer verscheidenheid binnen groepen dan tussen groepen. (Dewaele & Motmans 2003, p. 183)

Er wordt in het expertenrapport ook gewezen op het gebrek aan beleids- en theoriegerichte wetenschappelijke onderzoekspublicaties. Er zijn wel veel praktijk- en studentenpublicaties, maar deze dienen volgens Dewaele & Motmans (2003) voornamelijk als inspiratie.

Studentenonderzoek heeft immers weinig waarde als het niet gepubliceerd wordt in een wetenschappelijk tijdschrift. “Onderzoekers kunnen immers niet voortbouwen op studentenonderzoek wanneer dit niet aan een aantal kwaliteitscriteria werd onderworpen” (p.184).

Tenslotte vinden Dewaele, Herbrand & Paternotte (2005) dat het bestaande holebi-onderzoek in Vlaanderen een heel mannelijk tintje gekregen heeft. Dit blijkt volgens hen uit het wegblijven van het kwalitatieve onderzoek – een kenmerk van vrouwenstudies, in tegenstelling tot de harde kwantitatieve data die eerder aansluiten bij de (mannelijke) empirische onderzoekstradities. Daarnaast is er volgens hen een overwicht aan onderzoek naar homomannen en een tekort aan aandacht voor lesbiennes in vergelijking hiermee. De vraag naar de positie van lesbiennes wordt volgens hen te weinig gesteld. “De biseksuelen lijken zelfs niet te bestaan”, menen de onderzoekers (2005, p. 163). Of de holebi-onderzoeken in Vlaanderen nu nog zo mannelijk getint zijn, laten we hier in het midden; we zien in elk geval iets meer vrouwelijke onderzoekers opduiken. Er kan echter wel opgemerkt worden dat homo’s, lesbiennes en biseksuelen als een groep gezien worden, wat het gebruik van de term ‘holebi’ eigenlijk al impliceert. De publicaties die de laatste jaren verschenen maken altijd gewag van holebi’s en onderzoeken de drie groepen samen. Er valt dus met andere woorden wel iets te zeggen voor het negeren van de interne diversiteit binnen de minderheidsgroep. Het Welebi-onderzoek van de Vrije Universiteit Brussel vormt hier een uitzondering op (cf. 1.3.5.2.1). Transgenders worden daarentegen wel meestal als een aparte groep gezien, zoals bij Motmans (2006) en Van Aerschot & Motmans (2009).

1.3.5.2.1 Holebi-expertise in Vlaanderen

Baert & Cockx (2002) lijsten in hun expertenrapport ook op waar en bij wie de expertise op het vlak van holebi-onderzoek in Vlaanderen zit. Dewaele, Herbrand & Paternotte (2005, p. 159) stellen dat het onderzoek tot 2002 afhankelijk was van een “handvol volhardende academici die het thema op de agenda trachtten te plaatsen.” Slechts een aantal universiteiten hebben volgens hen iets dat bijna kan doorgaan voor een holebi-onderzoekstraditie.

Eigenlijk is de enige universiteit waar er sprake kan zijn van een onderzoekstraditie de **Universiteit Gent**. Aan de vakgroep sociologie bestaat er heel wat expertise over holebi’s:

Het was Professor Vincke die vanuit een persoonlijke betrokkenheid en op vraag van het beleid en middenveld als eerste een holebi-onderzoekslijn creëerde. Algauw werd hij hét aanspreekpunt voor alles wat met holebi-onderzoek te maken heeft. In 1991 publiceerde hij *Mannen met mannen – Welzijn, relaties en seksualiteit*, een eerste standaardwerk met betrekking tot homoseksualiteit. Vincke [...] werkte rond probleemgebieden die te maken hebben met holebi-seksualiteit. (Dewaele, Herbrand & Paternotte 2005, p. 159)

Het rapport van Vincke & Stevens (1999) en het expertiserapport van Vincke (2002) zijn basiswerken geworden als het gaat over de positie van holebi's in Vlaanderen. Ze worden vandaag de dag nog steeds frequent aangehaald. Professor John Vincke verloor in 2009 jammer genoeg de strijd tegen kanker, maar bleef tot zijn dood “een pionier die zowel op wetenschappelijk als maatschappelijk gebied de grenzen heeft verlegd voor holebi's”, aldus de toenmalige Holebifederatie in Debrouwere (2009). Dit wil echter niet zeggen dat de UGent geen belangrijke speler meer is op het vlak van holebi-studies. De onderzoekstraditie wordt mede voortgezet door dr. Alexis Dewaele van de vakgroep psychologie, en transgenderspecialist Guy T'Sjoen. Ook Lies D'Haese (vakgroep Sociologie), Nele Cox (faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen) en Tina Goethals (vakgroep Psychologie) zijn hier het vermelden waard.

Daarnaast vermelden zowel Dewaele & Motmans (2003) als Dewaele, Herbrand & Paternotte (2005) bestaande expertise aan de **Vrije Universiteit Brussel**. Aan de vakgroep ontwikkelings- en levenslooppsychologie werd er met name onderzoek uitgevoerd naar nieuwe ethische vragen in het licht van nieuwe technologische ontwikkelingen. Onder andere het effect van donorinseminatie bij lesbische koppels en het welzijn van de kinderen die hieruit ontstonden, kwam aan bod. De laatste jaren werd aan de VUB tot 2008 het Welebi-onderzoek gevoerd, een studie naar het mentaal en sociaal welbevinden van lesbische en biseksuele meisjes. Het Welebi-project is daarmee een van de weinige onderzoeken die de interne diversiteit van holebi's voorop stellen.

Ook aan de **Katholieke Universiteit Leuven** werd er aandacht besteed aan holebi's. Vanuit het Centrum voor Sociale Pedagogiek lag de klemtoon op welzijnswerk en de holebi-beweging. Onder andere het expertenrapport van Baert & Cockx (2002) was uit deze hoek afkomstig. De laatste jaren krijgen holebi's iets minder aandacht aan de KU Leuven. In 2007 voerde Marc Hooghe samen met enkele collega's nog een onderzoek over hoe Belgische

jongeren over holebi's denken. Momenteel voert Sarah Bracke (vakgroep Sociale Wetenschappen) een onderzoek naar hoe het holebi-discours gebruikt wordt voor politieke doeleinden, en ook Jogchum Vrielinck (faculteit Rechtsgeleerdheid) werkt rond holebi's.

Volgens Dewaele & Motmans (2003) is er aan de **Universiteit Antwerpen** voornamelijk juridische expertise, over de positie van holebi's in het recht en de anti-discriminatiewetgeving. Andere onderzoeksvelden kwamen volgens hen slechts beperkt aan bod. De laatste jaren werkt voornamelijk onderzoeker Joz Motmans van het departement Politieke Wetenschappen rond holebi's, in het kader van het Steunpunt Gelijkekansenbeleid (cf. 1.3.5.2.2). Andere namen zijn Christine Defever (Sociologie) en Heleen Huysentruyt (Politieke Wetenschappen).

Verder heeft de **Hogeschool Gent** het onderwerp 'holebi's in het onderwijs' vrij uitgebreid onder handen genomen. De laatste jaren is hun aandeel echter zo goed als onbestaande.

Baert & Cockx (2002) benadrukken ook dat de expertise van het **middenveld** – meestal vanuit de holebi-verenigingen - niet onderschat mag worden. Dewaele, Herbrand & Paternotte (2005) geven aan dat de inzet van verscheidene holebi-activisten tot een aantal publicaties heeft geleid, zoals Sergeant & Backx (2002) en Borghs (1998). Ook **Sensoa** is een belangrijke speler als het gaat over seksueel risicogedrag en HIV/Aids-preventie.

Tenslotte zijn er nog twee documentatiecentra die een archief aan – al dan niet wetenschappelijke - holebi-literatuur hebben opgebouwd. **RoSa**, het documentatiecentrum en archief voor gelijke kansen, feminisme en vrouwenstudies, is hier een van. Ondanks het feit dat RoSa zich voornamelijk op het genderthema focust, hebben zij toch een vrij uitgebreide verzameling aan holebi-literatuur. Het **Fonds Suzan Daniël** is het tweede documentatiecentrum en verzamelt “alles wat te maken heeft met holebi-seksualiteit, maar dan eerder vanuit een historisch perspectief” (Dewaele, Herbrand & Paternotte 2005).

1.3.5.2.2 Steunpunt Gelijkekansenbeleid

In 1995 was Anne Van Asbroeck de eerste minister die aan het hoofd van het gelijkekansenbeleid werd gesteld. Holebi's werden toen voor het eerst in Vlaanderen erkend als een (on)gelijke kansen doelgroep (Dewaele, Herbrand & Paternotte 2005). Tot dan werd

het gelijkekansenbeleid in België uitsluitend omschreven als het streven naar gelijke verhoudingen tussen mannen en vrouwen.

Tot dan toe werd er in Vlaanderen of België geen holebi-beleid gevoerd. Enkele homo- en lesbienne-verenigingen ontvingen wel een toelage van de Vlaamse minister van Welzijn. [...] De overheid is de mening toegedaan dat specifieke beleidsmaatregelen zich opdringen, daarin gestimuleerd door de holebi-beweging. (Van Asbroeck 1995, pp. 1 en 23)

Pas zeven jaar later (in 2002) verrees het Steunpunt Gelijkekansenbeleid (S-GKB) met een onderzoekscel holebi's (naast een onderzoekscel vrouwen, ouderen en allochtonen). Het nijpend tekort aan betrouwbare informatie over deze doelgroep werd voor politici steeds duidelijker en vandaar ook de vraag naar een Steunpunt dat aan deze behoefte kon voldoen. (Dewaele, Herbrand & Paternotte 2005, p. 158)

Het Steunpunt Gelijkekansenbeleid is één van de eenentwintig Steunpunten Beleidsrelevant Onderzoek. Deze steunpunten werden opgericht om het beleid wetenschappelijk te ondersteunen bij het snel, proactief en adequaat inspelen op maatschappelijke ontwikkelingen en uitdagingen. ("Home" z.j.)

Het S-GKB bestaat uit een samenwerking tussen onderzoekers van vijf Vlaamse universiteiten: Universiteit Gent, Universiteit Antwerpen, de Katholieke Universiteit Leuven, de Vrije Universiteit Brussel en Universiteit Hasselt. Het Steunpunt wordt gefinancierd door de minister van Gelijke Kansen – op dit moment Pascal Smet – en geeft op haar beurt opdrachten en subsidies aan onderzoekers van deze universiteiten. De eerste opdracht van het Steunpunt liep van 2002 tot 2006. Intussen is de opdracht van het initiatief al twee keer verlengd door de overheid; van 2006 tot 2011 en opnieuw van 2012 tot 2015.

Haast alle publicaties rond holebi's die verschenen zijn sinds 2002 en al het onderzoek dat sindsdien gevoerd werd, moeten in het kader van het S-GKB gezien worden. Onafhankelijk onderzoek is schaars geworden. Zo werden ook de expertenrapporten van Vincke (2002) en Baert & Cockx (2002) uitgevoerd in opdracht van het steunpunt. Het S-GKB bouwde een holebi-expertennetwerk op dat een aantal keer per jaar samenkomt. Alle bestaande onderzoeksliteratuur werd geïnventariseerd en online gezet, er wordt een elektronische nieuwsbrief opgesteld, er worden studiedagen georganiseerd,...

Het Steunpunt Gelijkekansenbeleid kreeg van de overheid zeker tot 2015 de opdracht om onderzoek rond holebi's en transgenders uit te voeren. We kunnen dus verwachten dat de meerderheid van de publicaties die in de nabije toekomst zullen verschijnen op het vlak van holebi-onderzoek eveneens door dit steunpunt gepubliceerd zullen worden.

1.3.6 'Gay Pride Marches'

Volgens Dewaele & Michielsens (2003) zijn de '*gay pride marches*' een cruciaal deel van de holebi-beweging:

Dit zijn grote symbolische bijeenkomsten van de beweging en ze spelen dan ook een enorm belangrijke en krachtige symbolische rol. Het karakter van deze marsen is veranderd: in het begin waren ze vooral politiek en campagnegericht, terwijl het nu vooral uitingen zijn van een band met een bepaalde levensstijl. [...] Soms hebben ze een wereldomvattende functie en trachten ze verschillende culturen samen te brengen zoals de EuroPride in 1992. (p. 68)

Vandaag de dag zijn de marsen een stuk commerciëler geworden. Dit heeft mede te maken met het verdwijnen van de politieke drijfveren: na het invoeren van de juridische gelijkheid van holebi's versus hetero's wordt het politieke karakter voor een stuk overbodig (Dewaele, Cox & Van den Berghe 2006).

De **Belgian Pride** is de grootste holebi-mars in België en vindt elk jaar in Brussel plaats op de zaterdag die het dichtst bij 17 mei valt, de Internationale Dag tegen Homofobie. De eerste versie van het evenement werd in 1979 gehouden, toen Belgische homo's en lesbiennes voor het eerst op straat kwamen in Antwerpen. Vanaf dan werden er holebi-marsen georganiseerd in mei, hoewel deze niet per se ieder jaar plaatsvonden. De optocht heette eerst Roze Zaterdag, zoals ze vandaag nog steeds genoemd worden in Nederland. In 1996 kreeg de Belgische holebi-mars een jaarlijkse vaste stek en een nieuwe naam: de Belgian Lesbian and Gay Pride (BLGP). In 2010 werd dan uiteindelijk voor The Belgian Pride gekozen, omdat de organisatie vond dat de voorgaande term de diversiteit van de holebi-gemeenschap niet accuraat genoeg weerspiegelde.

The Pride, de vzw die de Belgian Pride ieder jaar organiseert, omschrijft de Belgian Pride als "een coming-out evenement voor vele HOLEBI-Trans (en hetero's) met een feestelijk,

politiek en cultureel karakter.” Ze benadrukken dat ook sympathisanten meer dan welkom zijn: “iedereen die LGBT een warm hart toedraagt is van harte welkom. De Pride kiest immers voor diversiteit, respect, openheid en solidariteit binnen en buiten de holebi-gemeenschap.” (“Over ons” z.j.). De vzw krijgt bij de organisatie van het evenement de steun van de Vlaamse koepelorganisatie Çavaria, de Brusselse koepel Het Regenbooghuis en de Waalse Arc-en-ciel Wallonie.

Ondanks de commercialisatie van de holebi-marsen in het algemeen is de Belgische versie nog steeds zeer politiek ingesteld. Ieder jaar wordt er een specifieke politieke boodschap uitgedragen, en de organisatie stelt een eisenpakket op dat aan de overheid wordt overgemaakt. In 2013 staat het onderwerp ‘Rainbow Families’ centraal:

10 jaar nadat het huwelijk opengesteld is voor mensen van hetzelfde geslacht en 7 jaar nadat de adoptie voor hen is gelijkgesteld heeft het concept familie verschillende vormen aangenomen. Deze diversiteit zal The Belgian Pride extra in de kijker zetten. Dit alles om vooral niet te vergeten welke weg er nog af te leggen valt zodat alle vormen van familie gelijke kansen en rechten hebben. (Dubart 2013)

The Belgian Pride bestaat niet enkel uit een parade, maar is intussen een heus festival geworden met heel wat activiteiten en festiviteiten. De Pride lokte in 2012 niet minder dan 70.000 mensen naar het centrum van Brussel.

Waar de Belgian Pride een zeer demonstratief karakter heeft, is de **Antwerp Pride** dan weer een heel feestelijk evenement. Sinds 2008 vindt dit festival jaarlijks plaats in Antwerpen en brengt iedere keer zo’n 50.000 mensen op de been. Antwerp Pride heeft natuurlijk een holebi-mars op het programma staan, maar bevat daarnaast ook een heleboel activiteiten voor holebi’s, transgenders en sympathisanten. Het festival duurt ongeveer een week en zet Antwerpen op de kaart als homovriendelijke stad.

In 2013 bestaat Antwerp Pride niet enkel als een losstaand festival, maar maakt deel uit van de finale van de **World Outgames**. Dit internationaal sportevenement werd in 2006 in het leven geroepen door de holebi-gemeenschap en koos dit jaar voor zijn derde editie voor Antwerpen. De stad organiseert van 31 juli tot en met 11 augustus sportwedstrijden voor holebi-atleten, hoewel sympathisanten ook mogen deelnemen. Tegelijkertijd vinden er ook heel wat andere evenementen plaats, waaronder een conferentie over de mensenrechten.

1.3.7 Internetbeweging

Het internet is een belangrijke vorm van communicatie geworden, vooral bij jongeren. Het aantal commerciële en niet commerciële internetsites die gericht zijn op holebi's wordt dan ook steeds groter (Dewaele, Cox & Van den Berghe 2006). Zo hebben bijvoorbeeld bijna alle holebi-verenigingen een eigen website. Wel Jong Niet Hetero erkent op haar site het belang van het web voor holebi-jongeren:

Heel wat holebi's ontmoeten elkaar ook op internet, op fora of in aparte chatboxen. Internet is eenvoudig en vrij anoniem. Je kan er discussiëren, fotosites bekijken, mensen leren kennen of afspraakjes maken. (Wel Jong Niet Hetero z.j.a)

De anonimiteit van het internet speelt hier een rol; zelfs in de grootsteden is onherkenbaarheid niet gegarandeerd. Het wereldwijde web is daarentegen zo anoniem mogelijk, of creëert in ieder geval die illusie. Het aantal nieuwssites, chatsites, datingsites, enz. voor holebi's is dan ook niet gering.

1.4 Wetgeving

De wetgeving die de rechten van holebi's bepaalt, is de laatste twee decennia aan heel wat verandering onderhevig geweest. En dit in positieve zin; de situatie is er voor holebi's sterk op vooruit gegaan. Volgens Borghs (2003) liggen een aantal zaken aan de basis van deze ontwikkeling. Onder meer de actievoering vanuit de holebi-beweging, de groeiende bewustwording bij het grote publiek, de inzet van politici voor dit onderwerp, enzovoort, hebben allemaal een rol gespeeld. Daarnaast werd er ook op Europees vlak heel wat druk uitgeoefend:

Op 9 februari 1994 keurde het Europees Parlement het verslag over gelijke rechten voor homoseksuele mannen en lesbische vrouwen in de gemeenschap goed: *“Hiermee drukte het parlement zijn wil uit dat elke discriminatie van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen in de lidstaten moet worden afgeschaft en dat er een gelijkschakeling moet komen inzake huwelijksregelingen, adoptie en erfrecht”*. (Dewaele & Motmans 2003, p. 171)

Aan de hand van vier “pijlers” wordt er op Europees vlak gemeten hoe het zit met de emancipatie van holebi’s (Jeukens, Devuyt & Vanoutryve 2002, p. 56):

- de gelijkschakeling voor holebi’s en hetero’s van de leeftijdsgrens voor seksueel contact;
- de depenalisatie van homoseksualiteit;
- de realisatie van een anti-discriminatiewetgeving;
- het toekennen van burgerrechten aan holebi’s.

Homoseksualiteit is in België al even niet meer strafbaar (Jeukens, Devuyt en Vanoutryve 1996). Artikel 372bis⁴, dat homoseksueel contact met minderjarigen verbodt voor volwassenen, werd in 1985 uit het Belgisch strafwetboek geschrapt (Gijsemans 2008), waarmee het laatste spoor van penaliteit van holebi’s verdween. Daarnaast is de leeftijdsgrens voor seksueel contact in België zestien jaar, zowel voor hetero’s als holebi’s (Reekie 1997). De eerste twee Europese pijlers zijn dus verwezenlijkt in België.

1.4.1 Anti-discriminatiewetgeving

Eind 2002 werd de anti-discriminatiewetgeving definitief goedgekeurd in de senaat, en op 25 februari 2003 werd deze wetgeving ook officieel uitgevaardigd. In deze tekst werden de gronden vastgelegd op basis van dewelke niet gediscrimineerd mag worden. De wetgeving benadrukt dat het hierbij gaat om eigenschappen die een persoon van bij de geboorte meekrijgt - en waar hij of zij dus niet zelf voor gekozen heeft – en enkele basisrechten. “De bij wet beschermde criteria zijn: seksuele geaardheid, leeftijd, handicap, geloof of levensbeschouwing, burgerlijke staat, vermogen, politieke overtuiging, taal, geboorte, huidige of toekomstige gezondheidstoestand, fysieke of genetische eigenschap en sociale afkomst. Daarnaast zijn ook geslacht, nationaliteit, zogenaamd ras, huidskleur, afkomst en nationale of etnische afstamming wettelijk beschermde criteria.” (Holebifederatie 2009, p. 4)

Seksuele geaardheid, waarmee zowel homo- als heteroseksualiteit bedoeld wordt, staat dus in deze lijst. Homoseksualiteit wordt daarmee officieel gezien als iets dat aangeboren is, en dus natuurlijk is, al wil dit niet zeggen dat het zich noodzakelijk direct vertoont of in gedrag vertaalt.

⁴ Heteroseksuele relaties tussen volwassenen en jongeren vanaf zestien jaar waren wel toegelaten.

Op 10 mei 2007 werd de anti-discriminatiewet vervangen door drie andere wetten (Gijsemans 2008, p. 7):

Ondertussen werd de Antidiscriminatiewet van 2003 vervangen door drie nieuwe wetten, allen [sic] daterend van 10 mei 2007 : de wet ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie, de wet ter bestrijding van discriminatie en de wet tot aanpassing van het Gerechtelijk Wetboek aan de wetgeving ter bestrijding van discriminatie en tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden.

De nieuwe wetten brachten echter weinig verandering met zich mee voor holebi's.

De anti-discriminatiewetgeving stelt vijf vormen van discriminatie aan de kaak (Gijsemans 2008, p. 8):

- Allereerst is er directe discriminatie. Hiermee wordt een situatie bedoeld waarin iemand onrechtmatig behandeld wordt enkel en alleen op basis van een van de vastgelegde kenmerken. De Holebifederatie (2009) geeft het volgende voorbeeld: Een trainer, die goede resultaten behaalt met zijn voetbalploeg, wordt ontslagen wanneer bekend raakt dat hij homo is.
- Indirecte discriminatie is daarentegen minder opvallend en duidelijk. Het gaat vaak over iets dat op het eerste zicht neutraal lijkt, maar bij nadere inspectie toch een negatief gevolg heeft voor personen die aan een van de wettelijke criteria voldoen. Gijsemans (2008, p. 8) haalt het volgende voorbeeld aan: “Wanneer bijvoorbeeld in het reglement van groepslessen voor prenatale oefeningen staat dat vrouwen tijdens de les enkel mogen worden bijgestaan door iemand van het andere geslacht, is er sprake van indirecte discriminatie.” Ook deze vorm van discriminatie is bij wet verboden.
- De derde vorm is niet specifiek van toepassing op holebi's; ze handelt over het gebrek van aanpassingen voor personen met een handicap.
- De vierde vorm van discriminatie gaat over pesterijen die te maken hebben met een van de wettelijk vastgelegde criteria. Er zijn wel een aantal voorwaarden waar de pesterijen aan moeten voldoen: een van de eigenschappen moet de directe aanleiding zijn voor het pestgedrag. Daarnaast moeten de pesterijen ook “tot doel of tot gevolg hebben dat de waardigheid van een persoon wordt aangetast en een bedreigende, vijandige, beledigende, vernederende of kwetsende omgeving wordt gecreëerd”

(Gijsemans 2008, p. 8). Tenslotte leidden De Vos & Brems (2004) ook af uit de tekst dat het pestgedrag meer dan eenmaal moet voorkomen.

- De laatste strafbare vorm van discriminatie is de opdracht geven tot een van de bovenstaande vier vormen van discriminatie. Gijsemans (2008) voegt hier aan toe dat het niet duidelijk is of het niet optreden tegen discriminatie – meer bepaald als werkgever - onder deze laatste vorm valt.

België heeft dus sinds 2003 een anti-discriminatiewetgeving in voege. Hiermee is dus ook voldaan aan de voorwaarden van de derde Europese pijler.

1.4.2 Holebi-huwelijk

Sinds 2003 is het in België ook mogelijk om in het huwelijk te treden met iemand van hetzelfde geslacht. Daarvoor was voor holebi-koppels enkel een samenlevingscontract mogelijk:

Via zulk contract worden twee samenwonenden door de overheid officieel erkend als partners en krijgen ze dezelfde rechten als twee gehuwde mensen. In het contract kunnen homoseksuele of lesbische koppels afspraken die ze gemaakt hadden in verband met hun vermogen laten vastleggen. Symbolische beloftes die bij een huwelijksplechtigheid wel worden gemaakt, zoals zweren elkaar eeuwig trouw te blijven, kunnen hierin echter niet worden opgenomen. (Gijsemans 2008, p. 9)

Op 13 februari 2003 werd dan de wet tot openstelling van het huwelijk voor personen van hetzelfde geslacht van kracht, waarmee het homohuwelijk in België gelegaliseerd werd. In oktober 2004 werd vervolgens ook een holebi-huwelijk met een buitenlandse partner mogelijk gemaakt, ook als deze uit een land afkomstig is waar een dergelijk huwelijk niet mogelijk is.

Het spreekt vanzelf dat deze wetgeving enkel van toepassing is op het burgerlijk huwelijk. Zowel het Jodendom, het Christendom als de Islam verwerpen vaak homoseksualiteit in het algemeen en het homohuwelijk in het bijzonder. Zo stelde aartsbisschop Léonard nog in april 2013 dat holebi's "celibatair moeten blijven en in onthouding moeten leven" ("Kerk moet zich blijven verzetten" 2013). Hoewel er in sommige protestantse kerken ruimte is voor zulke verbintenissen, blijft een kerkelijk huwelijk voor de meeste Belgische holebi's onmogelijk.

1.4.3 Adoptie door holebi's

Op 18 mei 2006 werd de wet tot openstelling van de adoptie voor paren van hetzelfde geslacht van kracht. Vanaf dan gelden dezelfde voorwaarden voor holebi's als voor heterokoppels om te mogen adopteren. Een weigering op basis van seksuele geaardheid valt onder de noemer 'discriminatie'.

In de praktijk ondervinden holebi-koppels nog steeds heel wat problemen als het op adoptie aankomt. Ten eerste is buitenlandse adoptie voor holebi's geen optie. Hoewel er landen zijn die openstaan voor adoptie door holebi's, zoals de Verenigde Staten, werken de erkende adoptiecentra niet vlot samen met deze landen. Interlandelijke adoptie ligt dus zeer moeilijk.

Op het vlak van binnenlandse adoptie maken vooral lesbische koppels een goede kans. Situaties waarbij de partner van de biologische moeder het kind adopteert, zijn geen uitzondering meer. Als geen van beide partners een biologische band heeft met het kind, ligt adoptie echter veel gevoeliger. In België mogen de biologische ouders immers mee bepalen waar hun kind terecht zal komen. De voorkeur gaat hier maar al te vaak uit naar heterokoppels. De laatste twee jaar is er echter verbetering merkbaar, waar in 2010 holebi's nog zo goed als kansloos waren ("holebi's zo goed als kansloos" 2010), werd er in 2012 toch een sterke stijging van het aantal holebi-adopties waargenomen ("helpt binnenlandse adopties", 2013).

1.4.4 Besluit

Hoewel er natuurlijk nog ruimte is voor verbetering, kunnen we vaststellen dat België heel goed scoort op de Europese emancipatieschaal voor holebi's. Met het legaliseren van het holebi-huwelijk en holebi-adopties wordt ook aan de voorwaarden voor de vierde pijler voldaan. De wettelijke situatie ziet er dus redelijk rooskleurig uit voor holebi's.

1.5 Gelijke kansen in Vlaanderen

De Europese regelgeving en richtlijnen vertaalden zich in België op federaal vlak dus in een aantal wetten die discriminatie op basis van seksuele voorkeur moeten voorkomen. “De grote juridische obstakels voor holebi’s zijn weggewerkt. Dat betekent echter niet dat een gedegen beleid niet meer nodig zou zijn” (GKV 2010, p. 7). De website van het Vlaamse gelijkekansenbeleid, Gelijke Kansen in Vlaanderen (GKV) (<http://www.gelijkekansen.be>), omschrijft het als volgt:

Ondanks alle verdragen, wetten en decreten waarin de gelijkheid van alle burgers staat ingeschreven, ondanks het feit dat in Europa de gelijkheid in rechte overal verworven is, zijn ‘gelijke kansen’ nog lang geen realiteit voor iedereen. Ook in Vlaanderen niet. Achterstellingsmechanismen en discriminaties zorgen er nog steeds voor dat mensen of groepen van mensen ongelijk behandeld worden en niet de kansen krijgen om volwaardig te kunnen participeren aan het maatschappelijk leven. (GKV z.j.c , para. 1-2)

Om die redenen werd er in 1995 een Vlaams gelijkekansenbeleid opgericht, mede onder invloed van de VN wereldvrouwenconferentie die dat jaar in Peking plaatsvond (GKV z.j.b) . Voor 1995 bestond er op Vlaams niveau enkel een beleid rond gelijke kansen naar het eigen personeel toe; met de aanduiding van een Vlaams minister van Gelijke Kansen werd er ook werk gemaakt van een beleid dat zich naar de Vlaamse burger richt. Tijdens de daaropvolgende jaren werden de inhouden en de vormen van deze nieuwe materie uitgewerkt. Vandaag de dag werkt Gelijke Kansen in Vlaanderen (GKV), het team dat zich binnen de Vlaamse overheid met het gelijkekansenbeleid bezighoudt, met een aantal duidelijke accenten en kerntaken. Het team werkt op dit moment onder leiding van Pascal Smet, de huidige Vlaams Minister van Onderwijs, Jeugd, Gelijke Kansen en Brussel.

Gelijke Kansen in Vlaanderen “streeft naar gelijke kansen voor iedereen en heeft als opdracht feitelijke ongelijkheden in de samenleving zichtbaar en bespreekbaar te maken, gelijkheid en gelijkwaardigheid te bevorderen en nieuwe ongelijkheden te voorkomen” (GKV z.j.d, para. 2). Ze doet dit door haar inzet op verschillende vlakken (GKV z.j.d):

- GKV bereidt het beleid voor: er wordt kennis verzameld, er worden studies gefinancierd en er wordt onderzocht waar het beleid nog verder uitgebouwd kan worden.
- GKV voert het beleid uit: het gelijkkansenbeleid van de bevoegde minister wordt uitgevoerd door bijvoorbeeld campagnes te voeren en subsidies te verlenen.
- GKV evalueert: “Gelijke Kansen in Vlaanderen ontwikkelt gerichte indicatoren die toelaten de vooruitgang van het beleid te meten” (GKV z.j.d, para. 1)
- GKV coördineert de initiatieven op vlak van gelijke kansen van andere Vlaamse departementen en agentschappen.

GKV vindt het belangrijk om te **sensibiliseren**, omdat dit de aangewezen manier is om de attitudes van de bevolking te veranderen en te wijzen op bestaande achterstellingsmechanismen. Dit wil echter niet zeggen dat er geen behoefte is aan structurele en decretale maatregelen; ook een **wettelijk kader** is belangrijk bij het wegwerken van discriminatie en staat op de agenda van GKV (GKV z.j.d, para. 3). Verder is tenslotte ook de **wetenschappelijke onderbouw** zeer belangrijk voor het gelijkkansenbeleid: “meten is weten” (GKV 2010, p. 30), luidt de boodschap. Om deze reden riep het GKV in 2002 het Steunpunt Gelijkekansenbeleid in het leven (cf. 3.5.2.2), een onderzoekscel die samenwerkt met vijf Vlaamse universiteiten en wetenschappelijk onderzoek verricht over de doelgroepen die (nog) geen gelijke kansen krijgen.

Gelijke kansen in Vlaanderen werkt dus samen met onderzoekers om de wetenschappelijke onderbouw van het beleid te ondersteunen. Daarnaast zijn ook de partners uit het middenveld en de lokale en provinciale besturen zeer belangrijk om de vooropgestelde doelen van het gelijkkansenbeleid te bereiken.

De huidige legislatuur draait rond vijf thema's (GKV z.j.a) :

- Gender: het wegwerken van de ongelijke behandeling van mannen en vrouwen.
- Integrale toegankelijkheid : het toegankelijk maken van de leefomgeving voor personen met functioneringsbeperkingen. Het gaat hier letterlijk om de toegankelijkheid van (publieke) gebouwen.
- Handicap: “ervoor zorgen dat mensen met een handicap zoveel en zo lang mogelijk kunnen deelnemen aan het reguliere aanbod.” (GKV z.j.a, para “Handicap”)
- Etnisch-culturele diversiteit: gelijke kansen voor personen met een andere culturele of etnische achtergrond.

- Seksuele identiteit: de maatschappelijke positie van holebi's en transgenders moet versterkt worden.

GKV werkt rond deze onderwerpen in twee grote pijlers: het gelijkekansenbeleid en het gelijkebehandelings- of antidiscriminatiebeleid (GKV z.j.a). We bekijken het holebi-beleid van deze twee pijlers van naderbij.

1.5.1 Gelijkekansenbeleid voor holebi's

Alhoewel België en Vlaanderen op juridisch vlak progressief zijn wat betreft de erkenning en behandeling van holebi's, en de maatschappelijke aanvaarding van holebi's tijdens het afgelopen decennium aanzienlijk is gegroeid, blijven zij geconfronteerd worden met discriminatie en structurele belemmeringen. Daarbij kampen verschillende deelgroepen binnen de holebipopulatie met zeer specifieke noden en problemen. (Smet 2009, p. 11)

Het Vlaamse holebibeleid is een beleid dat tot stand komt in nauw overleg tussen het gelijkekansenbeleid, het holebimiddenveld en de academische wereld. Het speelt in op de problemen die door al deze actoren als de meest prangende worden ervaren. [...] De gerichtheid op zowel het informeren en empoweren van de holebi's, het sensibiliseren en informeren van de brede maatschappij als het aanpakken van concrete belemmeringen in diverse Vlaamse beleidsdomeinen, wordt zowel door het beleid als door de doelgroep zelf als juist ervaren. (Smet 2009, p.30)

In de beleidsnota voor 2009 – 2014 van Minister van Gelijke Kansen Pascal Smet (Smet 2009) benadrukt hij verder dat er nood is aan aandacht voor de interne diversiteit binnen de holebi-doelgroep, bijvoorbeeld voor biseksuelen. Daarnaast moet er in het beleid ook meer tijd besteed worden aan transgenders, die hij samen met holebi's in de doelgroep 'seksuele identiteit' plaatst.

Smet wil de ongelijke kansen van holebi's en transgenders bestrijden op een aantal vlakken. Allereerst wil hij het **algemeen welbevinden** van de doelgroep verhogen. Hij wijst hierbij vooreerst op het belang van de samenwerking met andere Vlaamse bevoegdheidsdomeinen zoals Welzijn, Jeugd, Volksgezondheid en Onderwijs. Daarnaast voert GKV natuurlijk ook

een uitgebreid eigen beleid rond holebi's en transgenders, waarin een aantal specifieke doelstellingen centraal staan (Smet 2009):

- Het uitbouwen van de kennis van de leefsituatie, de specifieke behoeften en het welbevinden van holebi's en transgenders: GKV steunt hiervoor sterk op de onderzoeken die in het kader van het Steunpunt Gelijkekansenbeleid worden uitgevoerd. Er vindt ook veel overleg met het betreffende middenveld plaats.
- "Het is voor mij een prioriteit om de omgeving van jonge holebi's holebivriendelijker te maken", aldus Smet (Smet 2009, p. 31). Er worden campagnes gepland om leerkrachten, leerlingen, jeugdhuizen en jeugdbewegingen te informeren en te sensibiliseren, alsook de ouders van jonge holebi's om coming-out problemen te vermijden.
- De ondersteuning van holebi-ouders en wensouders: sinds de openstelling van adoptie voor holebi's wordt er een stijging waargenomen van het aantal holebi-ouders. De relatief nieuwe positie van deze ouders in de maatschappij moet opgevolgd en ondersteund worden.
- Het welbevinden van oudere holebi's verhogen: uit onderzoek blijkt dat sociaal isolement bij oudere holebi's een groter probleem vormt dan bij heteroseksuele leeftijdsgenoten.
- Het welbevinden van biseksuelen verhogen.
- Er moet meer aandacht besteed worden aan de problemen die transgenders ondervinden en aan de interne diversiteit van deze groep:

De problemen die transgenderpersonen ondervinden, hebben vaak niet zozeer te maken met een maatschappelijke weerstand tegen hun seksuele identiteit. Wel met een weerstand tegen hun genderidentiteit of de genderrol die ze opnemen. Ook transgenderpersonen hebben dus baat bij een genderbeleid dat streeft naar het verdwijnen van gender als dominant ordeningsprincipe in onze maatschappij. (Smet 2009, p. 33)

Een ander belangrijk punt in het gelijkekansenbeleid voor holebi's is de **voortrekkersrol** die Vlaanderen uitbouwt naar **Europa** toe. Ook buiten de Vlaamse grenzen kunnen de gelijke kansen van holebi's en transgenders uitgebouwd worden. "Het is cruciaal om ervoor te ijveren dat die progressie zich doorzet in regio's en landen die op dat vlak een andere situatie kennen" (Smet 2009, p. 34).

Een laatste punt dat Smet (2009) maakt is het belang van een niet-stereotyperende **beeldvorming** van holebi's en transgenders, zowel binnen als buiten de media. De Vlaamse overheid heeft hier volgens hem een voorbeeldfunctie: uit de overheidscommunicatie moet duidelijk naar voor komen dat alle mogelijke gezinsvormen in de maatschappij evenwaardig zijn. Smet wijst er ook op dat de interne diversiteit van holebi's en transgenders ook weerspiegeld moet worden in de beeldvorming:

Binnen de media is er tijdens de afgelopen jaren veel ten goede veranderd. Holebi's komen steeds vaker aan bod, en met steeds minder vooroordelen. Het blijft echter belangrijk om waakzaam te zijn en ervoor te zorgen dat de diversiteit bij de holebi's duidelijk wordt. Holebi's zijn immers geen monolithisch blok. Het beklemtonen of censureren van bepaalde deelgroepen binnen de holebigemeenschap kan stigmatiserend werken. (Smet 2009, p. 33)

1.5.2 Anti-discriminatiebeleid voor holebi's

“Het principe van gelijke behandeling (of non-discriminatie) is een van de grondslagen van onze democratische samenleving. Niettemin behoren discriminaties nog al te vaak tot de dagelijkse realiteit. En dat is zeker zo bij minderheids- en kansengroepen” (Smet 2009, p. 48). Om die reden werd door Gelijke Kansen in Vlaanderen naast het gelijkekansenbeleid ook een anti-discriminatiebeleid of gelijkebehandelingsbeleid gelanceerd. Waar het gelijkekansenbeleid veeleer proactief is en discriminatie wil voorkomen, is het anti-discriminatiebeleid eerder reactief:

Binnen deze visie wil ik naast het proactief gelijkekansenbeleid ook verder vorm geven aan een expliciet, veeleer reactief, antidiscriminatiebeleid of gelijkebehandelingsbeleid. Hierin staat het structureel wegwerken van feitelijke discriminaties centraal. Ik wil hierbij in eerste instantie gebruikmaken van preventie en bemiddeling. Maar indien nodig biedt de rechtbank een uitweg. (Smet 2009, p. 48)

Een van de belangrijkste verwezenlijkingen van het GKV op dit vlak is het opzetten van een netwerk van **meldpunten** waar discriminatie aangegeven kan worden. In dertien Vlaamse centrumsteden werden dergelijke meldpunten discriminatie opgericht. Mensen die een klacht

hebben over ongelijke behandeling kunnen hier terecht. “De meldpunten verlenen bijstand aan slachtoffers en kunnen bemiddelen tussen partijen opdat het discriminerende gedrag wordt stopgezet. Deze bijstand kan ook louter het verlenen van informatie zijn” (GKV z.j.e, para. 2). De meldpunten ondernemen ook preventieve acties. Smet (2009) wil dit netwerk nog verder uitbouwen.

De minister stelt verder nog dat rekening gehouden moet worden met alle actoren die een rol kunnen spelen bij het bestrijden van discriminatie. “Zo ontvangen ook heel wat doelgroeporganisaties regelmatig klachten of hebben ook sectorgerelateerde instanties een belangrijke rol te vervullen” (Smet 2009, p. 50). Met andere woorden, ook bepaalde delen van het holebi-milieu kunnen hun steentje bijdragen en kunnen dus ook in het netwerk van meldpunten geïncorporeerd worden door middel van **samenwerkingscontracten**.

Naast de meldpunten discriminatie in de Vlaamse centrumsteden kunnen slachtoffers van ongelijke kansen ook terecht bij het **Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding (CGKR)**. Deze autonome openbare dienst werd in 1993 opgericht en behandelde aanvankelijk enkel klachten rond racisme. Sinds 2003 werd haar bevoegdheid uitgebreid naar andere discriminatiegronden:

Het Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding (CGKR) ontvangt klachten en kan bovendien gerechtelijk optreden bij elke discriminatie (met uitzondering van geslacht en taal) vermeld in de antidiscriminatiewet, zolang het een federale bevoegdheid betreft. Indien de klacht een discriminatie betreft op basis van geslacht en indien het een federale materie betreft, kan men zich richten tot het Instituut voor Gelijkheid van Vrouwen en Mannen. (“CGKR” z.j.)

Smet (2009) wil in de toekomst het CGKR ook de taak geven om op te treden als onafhankelijk orgaan dat in het geval van geschillen zelf in rechte kan optreden. Momenteel voert het Centrum deze functie al uit op federaal niveau. Smet wil dit graag uitgebreid zien naar het Vlaamse niveau.

Naast de bemiddeling van geschillen en indien nodig de gerechtelijke vervolging van personen die schuldig zijn aan discriminatie, wil Smet (2009) ook op een aantal andere vlakken ongelijke kansen bestrijden. **Sensibilisering en preventie** zijn hier belangrijke aspecten. Uit een Europees onderzoek dat in 2007 uitgevoerd werd, bleek immers dat de helft van de Belgen geen of nauwelijks geen kennis heeft van de anti-discriminatiewetten die in

voege zijn. Ook bleek 66% zijn eigen rechten niet te kennen als het op discriminatie aankomt. Grootschalige communicatie-initiatieven zijn dus aangewezen (Smet 2009).

1.6 De maatschappelijke situatie van holebi's

1.6.1 Attitudes

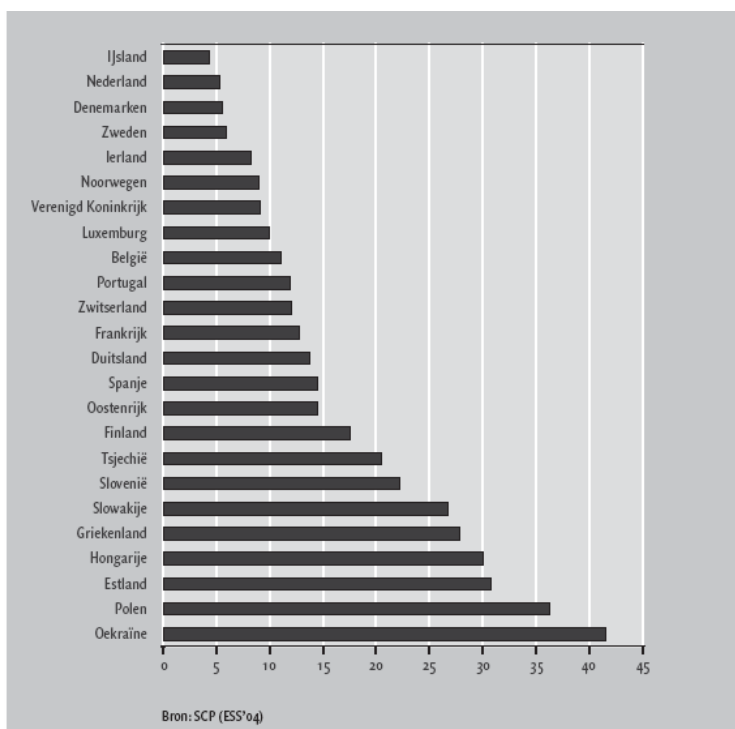
Cultuur kan in zijn meest brede zin gezien worden als alles wat door de mens in de loop der tijden werd verworven (waarden, normen, kennis, technieken, enzovoort) (Vincke, 2002b:347). Het immateriële karakter van cultuur [...] komt tot uiting in de definitie van cultuur als een geheel van 'opvattingen'. (Dewaele, Cox & Van den Berghe 2006, p. 4)

Vranken & Henderickx (2004) delen deze opvattingen – ook wel attitudes genoemd – verder op in waarden, normen, verwachtingen en doeleinden. Waarden zijn opvattingen over wat juist en onjuist is, normen zijn opvattingen over wat hoort, verwachtingen zijn opvattingen over wat zal gebeuren en doeleinden zijn opvattingen over wat wenselijk is. In dit deel proberen we na te gaan welke attitudes of opvattingen er heersen in de samenleving met betrekking tot holebiseksualiteit.

1.6.1.1 Internationaal perspectief

Wanneer we de resultaten van de European Social Survey en de World Values Survey bekijken⁵, zien we dat België een gemiddelde positie inneemt wanneer er naar de attitudes over holebi's gepeild wordt. Zo werd in 2004 bijvoorbeeld de stelling 'Homoseksuele mannen en lesbische vrouwen moeten vrij zijn om hun leven te leiden zoals zij dat willen' opgegeven. De onderstaande figuur geeft de percentages weer van de respondenten – allen ouder dan 15 jaar - die het oneens zijn met deze uitspraak. Ongeveer 11% van de Belgische bevolking is het niet eens met de stelling, waarmee België een negende plaats inneemt in de ranglijst van vierentwintig landen.

⁵ Deze onderzoeksprojecten nemen enquêtes af in een groot aantal landen om na te gaan welke politieke en sociale impact de heersende waarden en normen hebben. Ze maken een crossnationale vergelijking maken en volgen de evolutie doorheen de tijd.

Bron: Keuzekamp e.a. (2006, p. 30)

Ook bij andere stellingen blijkt dat de Belgische volwassenen niet de meest of de minst tolerante mensen zijn als het op holebi's aankomt. Uit de vragenlijsten komen landen als Nederland en Zweden naar voor met de meest positieve attitude, Oost-Europese landen als Oekraïne en Polen scoren het laagst (Gijsemans 2008; Van Aerschot 2007, Dewaele, Cox & Van den Berghe 2006).

Dewaele, Cox & Van den Berghe (2006) spitsten zich toe op de positie van België in vergelijking met haar directe buurlanden. Ze stelden vast dat het land zich ook daar een tussenpositie aanmeet. Ze merken ook op dat er wel een zekere vervlakking plaatsvindt van de resultaten. Waar de Britten bijvoorbeeld in 1999 het slechts scoorden van alle Belgische buurlanden, blijkt uit recentere resultaten dat een uitgesproken negatieve houding al heel wat minder bijval vindt (Dewaele, Cox & Van den Berghe 2006).

1.6.1.2 Attitudes in Vlaanderen

Begin de jaren '90 werd er voor het eerst gekeken naar de attitudes die in Vlaanderen gehanteerd worden als het over holebi's gaat, en de discriminatie die deze minderheidsgroep ondervindt. Voor die tijd was het grootste deel van de beschikbare onderzoeksresultaten afkomstig van de Verenigde Staten (Vincke & Stevens 1999). Vincke en zijn collega's (1991) vergeleken de resultaten uit de VS voorzichtig met de Vlaamse situatie. Hoewel ze beseften dat zowel de cultuur als de structuur van de Amerikaanse samenleving drastisch verschilt van de Vlaamse, bespeurden ze toch enkele overeenkomsten. Zo kwamen verschillende vormen van discriminatie in de zelfde mate voor, zoals bijvoorbeeld het ervaren van fysiek en verbaal geweld.

Ook Beran et al. (1992) gingen op zoek naar de attitudes rond homoseksualiteit. Zij vergeleken de attitudes van holebi's met die van hetero's. Uit zijn onderzoek bleek dat 93% van de holebi's van mening was dat ze gediscrimineerd worden. 67% van de heterobevolking deelde de mening dat holebi's met discriminatie geconfronteerd worden.

Ook Vincke & Stevens (1999) gingen de perceptie van holebi's zelf na en splitsten de holebi's op in vier subgroepen: homomannen, lesbiennes, biseksuele mannen en biseksuele vrouwen:

We vroegen onze respondenten aan te geven welke van deze vier groepen het meest gediscrimineerd wordt. Uit tabel 20 blijkt duidelijk dat mannen en vrouwen het eens zijn over de volgende rangorde met betrekking tot discriminatie. Homomannen worden geacht het meest gediscrimineerd te worden, gevolgd door lesbiennes, biseksuele mannen en biseksuele vrouwen. (Vincke & Stevens 1999, p. 38)

Naast het geslacht van de holebi is ook de raciale status een belangrijke factor (Krieger & Sydney 1997). Blanke holebi's krijgen meer te maken met discriminatie op basis van seksuele voorkeur dan zwarte holebi's. De perceptie van holebi's over discriminatie wordt ook sterk beïnvloed wanneer ze zelf het onderwerp geweest zijn van discriminatie. Holebi's die zelf al geconfronteerd werden met verbaal of fysiek geweld schatten de aanwezige discriminatie hoger in dan zij die dit nog niet meemaakten (Vincke & Stevens 1999).

Vincke & Stevens (1999) stelden een stabiel patroon van onderwerpen vast in de rapportering van discriminatie. Holebi's maken gewag van fysiek geweld, bespot en gepest worden en isolatie door ouders, vrienden,... Daarnaast ondervinden ze vooral problemen binnen de

werksituatie, bij het huren van een woning, rond het hoederecht van eventuele kinderen en het niet erkennen van hun relatie (zowel juridisch als interpersoonlijk).

Een andere belangrijke vaststelling die Vincke & Stevens (1999) maakten was dat de grote meerderheid van de holebi's ervan overtuigd was dat de situatie verbeterde. Dit komt overeen met de studie van Pratte (1993) die eveneens een daling in negatieve attitudes waarnam over een periode van vijf jaar in de VS.

Onder de geïnterviewden heerste vrij algemeen de opvatting dat het maatschappelijk klimaat ten opzichte van holebi's aan het opklaren is. Recentere generaties zouden homoseksualiteit meer als iets normaal beschouwen. Het gevolg daarvan is dat holebi's op een jongere leeftijd hun homoseksualiteit ontdekken, het makkelijker accepteren en er sneller voor uitkomen. (Vincke & Stevens 1999, p. 41)

Deze conclusie vindt bijval bij vele recente publicaties. Over het algemeen wordt aangenomen dat homoseksualiteit momenteel kan rekenen op een relatief hoge aanvaardingsgraad bij hetero's (Elchardus, Chaumont & Lauwers 2000, Keuzekamp 2010, Versmissen 2011, Dewaele & Michielsens 2003). Ook Dewaele, Cox & Van den Berghe merken op dat de attitudes van de Belgen verbeteren naargelang de tijd vordert:

In 1990 wil 24% van de Belgen geen homoseksueel als buur hebben. In 1999 is dit percentage gedaald tot 17%. In 1981 vindt nog bijna de helft van de Belgen (47%) dat homoseksueel gedrag nooit te rechtvaardigen is, terwijl dit in 1999 slechts geldt voor ongeveer een vierde van de Belgen (26%). In 1981 vindt slechts 3% van de Belgen homoseksueel gedrag altijd te rechtvaardigen, terwijl dit in 1999 geldt voor bijna een vijfde van de Belgen (19%) (Dewaele, Cox & Van den Berghe 2006, p. 6)

Over het algemeen staat de Belg – en in het bijzonder de Vlaming – redelijk positief en tolerant tegenover holebi's. Waeye & Agneesens (2001) ondervonden bijvoorbeeld dat driekwart van de bevolking de wettelijke erkenning van andere samenlevingsvormen aanvaardbaar vindt. Onderzoeksbureau Dimarso/Gallup voerden een onderzoek uit en stelden eveneens vast dat 'slechts' 14% van de Vlamingen akkoord gingen met de stelling dat homoseksualiteit een afwijking van de norm is die niet getolereerd zou mogen worden (Gijsemans 2008). Verder vindt ongeveer 5% van de Vlamingen dat holebi's niet hun leven moeten kunnen leiden zoals zij dat willen, en dus 95% wel (Van Aerschot 2007). Versmissen (2011) ondervindt dan weer dat het klimaat in de Vlaamse bedrijven als tolerant wordt

ervaren. Baert & Cockx (2002) melden dat de sociale druk op holebi's afneemt om zich te conformeren aan heteroseksuele standaarden en normen.

Uit de resultaten van de enquêtes die de laatste jaren werden afgenomen, blijkt dus dat de Vlaamse bevolking over het algemeen positief staat tegenover holebi's. Wel blijkt vaak dat deze positieve attitude niet altijd stand houdt wanneer er dieper wordt gegraven. Zowel Van Aerschot (2007) als Dewaele & Michielsens (2003) en de Graaf & Sandfort (2000) merken op dat de tolerantie ten opzichte van holebi's daalt al naargelang de vraagstelling concreter wordt. Zo onderscheidt Van Aerschot (2007, p. 10) naar Keuzenkamp et al. (2006) en Noppe (2007) verschillende dimensies in de houding van de Vlamingen: "de algemene aanvaarding, de gelijke rechten en (anti)discriminatie, de aanvaarding van homoseksualiteit in de naaste omgeving en de aanvaarding van homoseksualiteit in de openbare ruimte". Uit de bevindingen blijkt dat holebi's algemeen goed aanvaard worden. Als het gaat over gelijke rechten zoals adoptie of het huwelijk, gaan echter steeds minder mensen akkoord met de stellingen: zo is meer dan 40% van de mannen het niet eens met holebi-adopties. Van Aerschot wordt hierin bijgetreden door de cijfers van Dewaele & Michielsens (2003).

Daarnaast lijkt ook de demografische achtergrond van de respondent invloed te hebben op zijn attitude naar holebi's toe. Uit de European Values Study blijkt dat mannen, lager opgeleiden en religieuze Belgen "meer aangeven dat ze liever niet naast een homoseksueel wonen in vergelijking met vrouwen, hoger opgeleiden en niet religieuze Belgen" (Dewaele, Cox & Van den Berghe 2006, p. 5-6). De studie van het Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie uit 2003 concludeerde eveneens dat katholieken, mannen en lager opgeleiden minder positief tegen het homohuwelijk en holebi-adoptie aankijken (Gijsemans 2008). Keuzekamp et al. (2006) en Adolfsen, Keuzekamp & Kuyper (2006) vinden gelijkaardige resultaten bij de Nederlandse burgers.

De factor 'leeftijd' heeft ook zijn invloed. De resultaten van het onderzoek van Dimarso/Gallup (1997) en Lodewyckx (2002) tonen aan dat oudere mensen minder positieve attitudes hebben naar holebi's toe dan jongere mensen. Het onderzoek van het Panel Studie Belgische Huishoudens bevestigt dit: "Hoe ouder de respondent, hoe minder hij/zij voorstander was van gelijke rechten voor holebi's" (Gijsemans 2008, p. 12). Dewaele & Michielsens (2003) en Dewaele, Cox & Van den Berghe (2006) wijzen echter op het feit dat de oorzaak hiervan niet meteen duidelijk is; het is niet zeker of het om een effect van leeftijd of cohorte gaat. Op het eerste gezicht lijkt de leeftijd van de respondent de beslissende factor:

hoe ouder men wordt, hoe negatiever men staat tegenover holebi's. Een cohorte-effect is echter ook mogelijk:

Een cohorte-effect wordt ook een historisch effect genoemd. Een cohort is een groep van mensen die allen beïnvloed werden door dezelfde nationale of internationale historische gebeurtenissen. Men heeft het ook vaak over een generatie-effect. In dit specifiek geval betekent dit dat ouderen negatiever staan ten opzichte van holebi's omdat ze in een ander, meer conservatief maatschappelijk klimaat opgroeiden en niet omdat ze een hogere leeftijd bereikt hebben. (Dewaele, Cox & Van den Berghe 2006, p. 6)

De onderzoekers benadrukken dat dit fenomeen ook een combinatie van beide effecten kan zijn.

De gegevens rond leeftijd van de European Values Study zijn echter dubbelzinnig (Dewaele, Cox & Van den Berghe 2006). De resultaten geven eveneens weer dat personen van 50 jaar en ouder veel negatiever staan tegenover holebi's dan personen van middelbare leeftijd (tussen 30 en 49 jaar). In deze studie stellen jongeren zich echter negatiever op dan personen van middelbare leeftijd. Bour, Gresnigt & Tielman (1986) wijzen op het feit dat jongeren geneigd zijn om polariserend te denken, en alles wat buiten het vanzelfsprekende valt snel als een bedreiging ervaren. De zoektocht naar hun eigen identiteit kan hier eveneens een rol spelen. Ook Pelleriaux constateerde in 2003 dat er meer vooroordelen leven bij jongeren dan op eerste zicht gedacht wordt. Stereotiepe denkbeelden rond holebi's vinden in deze leeftijdsgroep redelijk wat bijval, en vooral mannelijk homoseksueel gedrag wordt negatief onthaald. Pelleriaux wijst hierbij op het gebrek van informatie als een van de oorzaken: niet minder dan 80% van de jongeren gaf aan dat hun school weinig of geen aandacht besteedde aan het onderwerp. Net als Pelleriaux bemerken ook Hooghe et al. (2007) dat geslacht en religie eveneens invloed hebben op de attitudes van jongeren. Mannen en personen met een strengere religieuze achtergrond geven blijk van negatievere denkbeelden rond holebi's.

1.6.1.2.1 Schijntolerantie en moderne homonegativiteit

België is dus op wereldschaal een redelijk holebi-tolerant land. De meeste hetero's vinden dat ze tolerant zijn ten opzichte van homoseksualiteit, het klimaat in de Vlaamse scholen en

bedrijven wordt als verdraagzaam ervaren (Versmissen 2011) en flagrante vormen van homonegativiteit zijn eerder zeldzaam (Dewaele & Van Houtte 2010). Dit laatste wil echter niet zeggen dat er helemaal geen sprake is van discriminatie, alleen is de vorm van deze negativiteit veranderd doorheen de tijd:

Vroeger werd homonegativiteit door hetero's gemeten aan de hand van het aantal uitingen en uitlatingen die zeer ernstig zijn zoals iemand openlijk beledigen of fysiek lastigvallen (bv. spugen op mensen). Vandaag de dag zullen veel minder mensen dan 50 jaar geleden van mening zijn dat holebi's niet mogen trouwen of zullen bijvoorbeeld veel minder ouders er een probleem mee hebben dat de leerkracht van hun kind homo of lesbisch is omdat de ouderwetse, traditionele homonegativiteit die vaak gebaseerd was op religieuze ideeën heeft plaatsgemaakt voor een moderne variant van homonegativiteit, die vaak impliciet en subtieler is (Morrison, 2002). (Versmissen 2011, p. 47)

Er werd al even vermeld dat de tolerantie van de mensen naar holebi's toe daalt naargelang de situatie concreter wordt, bijvoorbeeld als het gaat over holebi-adoptie en de opvoeding van kinderen door holebi-koppels (Corijn 2004). Ook holebiseksualiteit in de naaste omgeving kan op minder tolerantie rekenen (de Graaf & Sandfort 2000). Daarnaast blijkt ook uit verschillende onderzoeken dat hetero's vaak vinden dat er te veel aandacht besteedt wordt aan holebi's, bijvoorbeeld in de media. Van Aerschot (2007) stelt vast dat meer dan de helft van de mannelijke respondenten en 42% van de vrouwelijke in haar onderzoek vindt dat "holebi's niet zoveel ophef moeten maken als ze gelijk behandeld willen worden".

Er bestaat dus een ambivalente houding waarbij weinigen zich rechtstreeks zullen uitspreken tegen holebi's, maar er wel vooroordelen naar boven komen als ze concreet met homoseksualiteit geconfronteerd worden. Deze moderne vorm van homonegativiteit wordt vaak beschreven als **schijntolerantie** of *superficial tolerance* (Dewaele & Motmans 2003, Dewaele & Michielsens 2003, Dewaele, Cox & Van den Berghe 2006, Gijsemans 2008). In 1986 omschreven Bour, Gresnigt & Tielman dit begrip reeds als volgt: "Men vindt dat homoseksuelen binnenskamers mogen doen en laten wat ze willen, maar dat ze buitenshuis moeten voldoen aan de 'algemeen geaccepteerde norm', zoals die door de heteroseksuele omgeving wordt vastgesteld" (1986, p. 14). Borghs & Hintjens (2000) merken op dat de term 'tolerantie' hier letterlijk gebruikt wordt; holebi's worden wel getolereerd, maar niet als gelijkwaardig beschouwd.

Van Wijk en anderen (2005) maken vanuit dit perspectief een onderscheid tussen traditionele homonegativiteit en moderne homonegativiteit, waarbij de discrepantie tussen attitudes (negatieve gevoelens koesteren ten opzichte van holebi's en deze groep als een bedreiging zien) en gedrag (zich positief uitlaten ten opzichte van holebi's omdat men weet dat het koesteren van vooroordelen slecht is) benadrukt wordt. (Dewaele, Cox & Van den Berghe 2006, p. 9)

In onze huidige maatschappij, die ondergedompeld is in een klimaat van politieke correctheid, hebben duidelijke uitingen van discriminatie – die illegaal zijn – plaatsgemaakt voor een dubbele moraal. Homoseksuelen worden gedoogd zolang ze zich niet anders gedragen dan de anderen in de samenleving (Schuyf & Krouwel 1999). Deze schijntolerantie, ook wel “tolerantie van op een afstand” genoemd, maakt het moeilijker om te peilen naar de attitudes van respondenten. Deze blijken immers veel minder geneigd om algemene, extreme uitspraken te ondersteunen, zoals het voorstellen van de homoseksuele geaardheid als een ziekte. Een concretere, subtielere vraagstelling is nodig om de ware attitudes te achterhalen.

1.6.1.2.2 Heteronormativiteit en (on)zichtbaarheid

We vermeldden reeds dat schijntolerantie inhoudt dat men wenst dat holebi's voldoen aan een ‘algemeen geaccepteerde norm’ die door de heteroseksuele omgeving wordt vastgesteld (Dewaele & Michielsens 2003) (cf. 6.1.2.1). Deze norm verwijst in deze context naar het begrip **heteronormativiteit**. Salo (2004) omschrijft het begrip als attitudes, praktijken en instituties die heteroseksualiteit tot een geprivilegieerd systeem maken in de dominante cultuur. “Het omvat de heteroseksuele assumptie: men gaat er van uit dat iemand heteroseksueel is, tot het tegendeel is bewezen” (Dewaele, Cox & Van den Berghe 2006, p. 9). Impliciet of expliciet wordt met andere woorden aangenomen dat iedereen hetero is. Borghs & Hintjens (2000) noemen dit fenomeen ook heteronormaliteit. Vincke & Stevens (1999) maken gewag van heteroseksisme, dat volgens hen homofobie vervangen heeft. Ze menen dat heteroseksualiteit op een voetstuk geplaatst werd en als norm gebombardeerd werd van alle samenhangende sociale praktijken in sociale domeinen als levensstijl en seksualiteit. Die aspecten van de holebi-cultuur die te veel afbreuk doen aan die (hetero)norm, worden niet getolereerd en zijn dus niet zichtbaar als alternatief (Vincke & Stevens, 1999)” (Dewaele &

Motmans 2003, p. 174). Een voorbeeld hiervan is het gebrek aan holebi's in (fictieve) series en films (Gijsemans 2008).

De heteronormativiteit wordt mede in stand gehouden door de **onzichtbaarheid** van de holebi's in de maatschappij. We gingen reeds in op het feit dat niet alle holebi's kiezen voor een coming out en hun geaardheid kenbaar maken aan anderen. Er wordt dan ook vaak gesproken van een (gedeeltelijk) verborgen populatie (Baert & Cockx 2002, Vincke & Stevens 1999), wat het onderzoeken van deze populatie bijzonder moeilijk maakt. Deze onzichtbaarheid ondersteunt de heteroseksuele norm. "Immers, wat niet zichtbaar of gekend is, ligt buiten het verwachtingspatroon van mensen" (Dewaele, Cox & Van den Berghe 2006, p. 9).

Deze onzichtbaarheid heeft negatieve effecten op het dagelijkse leven van holebi's. Borghs & Hintjens (2000) stellen dat holebi's vaak geen rolmodel hebben in hun eigen omgeving. In combinatie met maatschappelijke onzichtbaarheid kan dit volgens hen leiden tot ernstige gevoelens van isolement. Anderzijds houdt deze onzichtbaarheid culturele stereotypen in stand: hetero's wijzigen hun stereotype beeldvorming rond holebi's niet omdat ze niet in contact komen met holebi's in verschillende levenssferen (Pelleriaux & Van Ouytsel 2004). Dewaele, Cox & Van den Berghe (2006, p. 9-10) vatten het als volgt samen:

Het doorbreken van onzichtbaarheid heeft zowel een effect op het welzijn van holebi's als op de attitudes in de samenleving. Deze zichtbaarheid is immers enerzijds belangrijk voor holebi's om hun gevoelens van isolement te doorbreken (Borghs & Hintjens, 2000). Anderzijds leidt de zichtbaarheid van holebiseksualiteit tot het doorbreken van stereotypen (sic.) over holebi's. Deze zichtbaarheid schept immers ontmoetingsmogelijkheden. [...]

"De onzichtbaarheid van holebi's is zowel een gevolg als een oorzaak van heteronormativiteit", (2006, p. 10) voegen ze er nog aan toe. De twee fenomenen hebben een wisselwerking: de onzichtbaarheid van deze minderheidsgroep leidt tot heteronormativiteit, aangezien er geen duidelijke reden bestaat om de heteroseksuele norm bij te schaven. Aan de andere kant zorgt deze norm er voor dat holebi's druk ondervinden om aan deze heteronormativiteit te beantwoorden en hun seksualiteit geheim houden. Savin-Williams (1995) wijst hierbij naar het feit dat holebi-jongeren vaak daten met iemand van het andere geslacht.

1.6.1.2.3 Gevolgen: negatieve anticipatie en geïnternaliseerde homofobie

Heteronormativiteit en schijntolerantie hebben invloed op het gedrag van holebi's. Langs de ene kant uit dit zich in **negatieve anticipatie**: holebi's anticiperen op discriminatie en proberen dit te vermijden door zijn seksuele voorkeur te verbergen. Zo meldden Vincke & Stevens (1999) al dat ze hun resultaten op de vraag naar discriminatie als een ondergrens beschouwden:

De reden hiervoor is dat heel wat discriminatie niet plaats vindt omdat holebi's anticiperen op discriminatie. Dit betekent dat men expliciet bepaalde handelingen niet stelt, bepaalde informatie niet meedeelt omdat men verwacht gediscrimineerd te worden. Ongeveer 45% van de mannen en vrouwen anticiperen soms tot dikwijls op discriminatie. (Vincke & Stevens 1999, p. 40)

In de realiteit is het vaak gemakkelijker en veiliger om de seksuele oriëntatie te verbergen, in plaats van zich open te stellen voor mogelijke discriminatie en zelfs jobverlies (De Brauwere 2002). Vincke & Stevens stellen wel dat de negatieve verwachtingen vaak niet realistisch zijn:

Ze kijken eerst de kat uit de boom en gaan pas voor hun seksuele oriëntatie uitkomen als ze denken dat het geen negatieve gevolgen heeft. Vaak is het beeld dat ze van hun omgeving vormen, de negatieve reacties die ze verwachten totaal verschillend van wat er zich daadwerkelijk zou afspelen, en vinden ze het spijtig dat ze er niet eerder voor waren uitgekomen. Maar soms worden hun negatieve verwachtingen bewaarheid. (Vincke & Stevens 1999, p. 63)

Dewaele & Michielsens (2003) benadrukken dat deze anticipatie op zijn beurt weer onzichtbaarheid in de hand werkt.

Ochs (1996) stelt dat holebi's voortdurend moeten beslissen of en wanneer ze voor hun geaardheid uitkomen en wat de eventuele gevolgen hiervan zullen zijn. Dit verborgen houden van de seksuele geaardheid is – net zoals daadwerkelijke discriminatie natuurlijk - niet gezond voor het **mentaal welzijn** van holebi's. Dewaele & Motmans (2003, p. 174) zien een invloed bij het aangaan en onderhouden van goede relaties: “het lijkt dat holebi's vooral bedreigd zijn in hun gelijke kansen wat betreft het aangaan van kwaliteitsvolle en geborgen relaties met

(holebi en hetero) anderen”. De onzichtbaarheid en de anticipatie maakt het voor holebi’s moeilijk om anderen en elkaar te ontmoeten. Volgens Savin-Williams (1995) is het zich presenteren als heteroseksueel een vernietigende strategie die kan leiden tot een laag zelfbeeld, opvliegend gedrag, weinig interpersoonlijke intimiteit en innerlijke beroering. Holebi’s moeten vaak leven met schaamte en zelfverloochening (Reid 1995). Gijsemans (2008) gaat nog een stap verder:

Onderzoekers stelden een verband vast tussen (vrees voor) afwijzende reacties vanuit de omgeving en verscheidene psychische aandoeningen zoals depressie, slaap- en angststoornissen, alcohol-en/of middelenmisbruik, zelfverachting en suïcidaal gedrag. Buitenlandse studies tonen aan dat vooral holebi-adolescenten een risicogroep vormen voor het ontwikkelen van geestelijke gezondheidsproblemen, en dan vooral wat de problematiek van zelfdoding betreft. [...] Vlaamse cijfers bevestigen deze bevindingen. Van de holebi-jongeren die werden bevraagd door Vincke en Van Heeringen had 33 tot 35% zelfmoordgedachten. (Gijsemans 2008, p. 22-23)

Wanneer de schijntolerantie, de onzichtbaarheid, de anticipatie en de heteroseksuele norm als normaal worden beschouwd door holebi’s, kan dit uiteindelijk tot **geïnternaliseerde homofobie**. In dat geval vinden holebi’s zichzelf en hun geaardheid minderwaardig en streven ze ernaar om deel uit te maken van de ‘normale’ heteroseksuele norm. “Het hoeft geen betoog dat dit een bedreiging vormt voor het welzijn van het holebi-individu” (Dewaele & Michielsens 2003, p. 45).

1.6.1.3 Agressie tegen holebi’s

Hoewel uit de vorige hoofdstukken bleek dat België een redelijk holebi-tolerant land is, en dat openlijke uitingen van agressie eerder zeldzaam zijn (Dewaele & Michielsens 2003, Versmissen 2011), komt agressie tegen holebi’s wel degelijk voor, soms zelfs met dodelijke gevolgen. Gijsemans (2008, p. 18) noemt dit homofoob geweld: “agressie die gepleegd wordt omwille van de (vermeende) homo- of biseksuele geaardheid van het slachtoffer.” Het CGKR onderstreept in zijn jaarverslag van 2012 dat homofoob geweld verschillende vormen kan aannemen: verbaal of fysiek geweld, seksueel geweld, psychologisch geweld,... Regelmatig staan er berichten over homofoob geweld in de kranten, en het gaat dan voornamelijk om

agressie in grote(re) steden. Denk bijvoorbeeld aan de moord of Ishane Jarfi, die in mei 2012 in Luik om het leven kwam nadat hij een homobar had bezocht.

In ons land is er echter nog niet zoveel onderzoek verricht naar deze vorm van geweld, en er is dus nog niet zoveel geweten over de prevalentie van homofob geweld in België of Vlaanderen (Gijsemans 2008). Schuyf (2009) oordeelt uit slachtofferenquêtes – die ze zelf niet altijd even betrouwbaar vindt - dat 70% van de holebi's wel eens te maken krijgt met discriminatie, waarvan 10% met zwaarder (fysiek) geweld in aanraking kwam. In België ondervonden Vincke & Stevens (1999) dat 40% van de Vlaamse holebi's met discriminatie in aanraking kwam, maar ze wijdden niet uit over agressie en geweld. Poelmans & Smits (2008) onderzochten agressie tegen holebi's in de stad Brussel en concludeerden dat meer dan 60% van de Brusselse holebi's in aanraking kwam met verbale agressie, en 10% met fysiek geweld te maken kreeg. Momenteel (in 2013) loopt er nog een onderzoek aan de Universiteit Gent naar fysiek, verbaal, seksueel en materieel geweld bij Vlaamse holebi's, in samenwerking met het Steunpunt Gelijkekansenbeleid. Voorlopig zijn gegevens en cijfermateriaal echter schaars.

1.6.1.3.1 Registratie en aangiftes

Het Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding heeft het in haar jaarverslag van 2012 over een *dark number*: er zijn geen betrouwbare cijfers over de aangiftes van homofob geweld. De organisatie duidt hiervoor twee oorzaken aan: de problemen bij de registratie en het gebrek aan aangiftebereidheid.

In België staat sinds de omzendbrief van de procureurs-generaals in april 2006 vast dat de politie verplicht is om homofob geweld – Schuyf (2009) noemt het “homofobe hate crimes” – te registreren. Daarvoor werd volgens Gijsemans (2008) de homofobe drijfveer vaak niet eens opgenomen in het proces-verbaal, of het werd geklasseerd onder de algemene noemer ‘racisme en xenofobie’. In hoeverre de registratie momenteel correct gebeurt, is niet duidelijk, aangezien de cijfers van de politie niet openbaar zijn.

Daarnaast kunnen slachtoffers van homofob geweld ook aangifte doen bij de verschillende meldpunten discriminatie die Vlaanderen rijk is, waaronder Çavaria, (cf. 5.2) of bij het Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding. Deze centra houden gegevens bij over

het aantal ontvangen klachten. Ze melden echter dat ze slechts een klein aantal klachten ontvangen, en dat mensen die aangifte doen vaak na het initiële rapport het contact verbreken en niets meer van zich laten horen. Uit het jaarverslag van het CGKR van 2012 blijkt dat er in totaal 4.226 meldingen ontvangen werden van discriminatie. Slechts 82 hiervan waren op grond van seksuele oriëntatie, en 13 hiervan handelden over (fysieke) agressie.

De holebi-organisatie *Outrage!* ontwikkelde een smartphone-applicatie waarbij Belgische holebi's op een kaart kunnen aanduiden waar ze te maken kregen met homofob geweld. Met de app 'Bashing' wil de organisatie onder meer de gebrekkige registratie en onderrapportering van agressie tegen holebi's aanklagen. Sinds de start in januari 2012 werden 469 gevallen van homofob geweld geregistreerd, waarvan meer dan de helft in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voorkwam. Minstens 80% van de gevallen draait rond verbaal geweld, fysiek geweld wordt ook hier veel minder aangegeven.

Een van de problemen bij het bepalen van de prevalentie van homofob geweld is dus het gebrek aan aangiftebereidheid.

De aangiftebereidheid bij slachtoffers van homofobe agressie ligt laag. Slachtoffers van haatmisdrijven, onder meer op basis van seksuele geaardheid, doen minder snel aangifte dan slachtoffers van andere misdrijven. De aangiftebereidheid ligt het hoogst bij zware vormen van agressie zoals fysiek geweld. [...] Bovendien, en dit is van belang voor de betrouwbaarheid van de politiegegevens, maakt minder dan de helft van de slachtoffers melding van het homofobe karakter van het misdrijf, in een aantal gevallen met de vraag dit niet op te nemen in de officiële stukken. (Poelman & Smits 2008, p. 9)

Er zijn een aantal redenen voor dit gebrek aan aangiftebereidheid. Ten eerste kan een gebrekkige kennis van de meldpunten en de wettelijke bepalingen een oorzaak zijn. Daarnaast hebben sommigen ook geen vertrouwen in de overheid of lossen hun problemen liever zelf. Anderen zien het nut niet in van een aangifte of vinden hun geval van discriminatie niet belangrijk genoeg om aan te geven. Maar ook angst is een grote factor: angst voor het taboe rond discriminatie, angst voor escalatie of secundaire victimisatie, angst voor het verlies van anonimiteit,... (Poelman & Smits 2008)

1.6.1.3.2 Slachtoffers en daders

Poelman & Smits (2008) onderscheiden verschillende slachtofferprofielen. Zo komt fysiek geweld vaker voor bij mannen dan bij vrouwen, en bij mannen worden er ook vaker wapens gebruikt. Vrouwen krijgen dan weer vaker dan mannen te maken met verbaal geweld. Volgens Schuyf (2009) zijn ook vooral oudere mensen geneigd om aangifte te doen; jongeren stappen veel minder snel naar een overheidsinstantie, hoewel homonegatief geweld het vaakst voorkomt bij deze leeftijdsgroep.

Poelman & Smits (2008) besluiten uit hun onderzoek naar homofob geweld in Brussel dat agressie overal kan voorkomen. Bepaalde locaties houden echter wel meer risico's in. Ze vermelden hierbij cruisingplaatsen, die opgezocht worden met het oog op seksuele contacten. Ook het holebi-uitgaansleven is gevaarlijker, zeker in gelegenheden die door travestieten bezocht worden. Agressie komt evenwel niet enkel 's nachts voor:

Algemeen worden evenveel feiten overdag als 's avonds gerapporteerd, naast een kleiner aantal 's nachts. Er is een gelijke verdeling over week en weekend. Wel is het zo dat de ernstigste vormen van geweld, zware fysieke agressie, vaker 's avonds en 's nachts plaatsvinden. (Poelman & Smits 2008, p. 8)

Het Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding benadrukt dat ook hetero's het slachtoffer kunnen worden van homofob geweld. Niet de seksuele geaardheid van het slachtoffer telt, maar de mening die de dader hierover heeft. Volgens hen ligt de hoofdoorzaak van deze soort agressie bij de opvattingen die de dader heeft over mannelijkheid en seksualiteit. "Daders hebben met andere woorden een conservatieve mening over de rol van man en vrouw" (CGKR 2012, p. 120).

De daders van homofob geweld blijken voornamelijk jonge mannen te zijn, die vaak in groep optreden tegen (vermeende) holebi's (Poelman & Smits 2008). Meestal zijn de daders niet bekend met de slachtoffers, en als dit wel zo is zijn het in het algemeen collega's of buurtbewoners. Daarnaast vonden Poelman & Smits (2008) een verband tussen de soorten geweld en de leeftijd van de daders. Zo bleken de jongste daders en de vrouwelijke voornamelijk betrokken te zijn bij schelden of pesten. "Bedreiging met lichamelijk geweld en effectieve mishandeling zijn feiten die vooral gepleegd worden door de iets oudere daders tussen 18 en 30 jaar" (2008, p. 8)

Homofob geweld heeft natuurlijk een impact op de slachtoffers. Volgens Poelman & Smits (2008) ondervinden tot ongeveer twee derde psychische problemen, afhankelijk van de aard van de agressie.

Desondanks blijken heel wat slachtoffers niet of nauwelijks beroep te doen op relevante anderen of hulpverleners. Sommige slachtoffers praten met niemand over wat hen overkwam. Degenen die er wel over spreken, doen dat vooral met hun partner, vriend(in), collega of met een familielid. (Poelmann & Smits 2008, p. 8)

Bij slachtoffers van homofob geweld of personen die hiermee in aanraking komen ontstaan of vergroten vaak onveiligheidsgevoelens. Dit leidt, net zoals bij schijntolerantie, tot negatieve anticipatie. Een derde tot de helft van de holebi's past zijn gedrag aan om homofob geweld te vermijden (Poelman & Smits 2008).

2 Theoretisch kader

Nadat we in het vorige hoofdstuk de onderzoekspopulatie van naderbij bekeken, gaan we in wat volgt dieper in op het theoretisch kader waarop onze analyse steunt. Eerst overlopen we wat nieuws nu precies is en waarom het nauwelijks objectief kan genoemd worden. Vervolgens bestuderen we de principes van framing, de theorie waar het in dit onderzoek om draait. Tenslotte gaan we nog even dieper in op de representatie en stereotypering van minderheidsgroepen in de media.

2.1 De mythe van objectiviteit

Nieuwsmedia brengen verslag uit van wat er allemaal gebeurt in de samenleving. Voor de meeste mensen is dit de voornaamste bron van informatie om te weten wat er zich afspeelt in de maatschappij, zowel binnen als buiten de eigen omgeving. Het is dan ook logisch dat mediaconsumenten er van uit gaan dat ze een correcte en waarheidsgetrouwe versie van de feiten te lezen of te zien krijgen. Uit internationaal onderzoek blijkt dat het publiek veel vertrouwen heeft in nieuwsinhoud (McNair 2003). Vooral televisienieuws staat hoog aangeschreven in de Westerse geïndustrialiseerde wereld. Consumenten krijgen immers beelden te zien en menen dat dit bewijsmateriaal is dat de gebeurtenissen ‘echt’ hebben plaatsgevonden (Burton 2005, Vandenbrande & Bouwens 2004). Ook de Vlamingen zijn gretige nieuwsconsumenten; uit het onderzoek van Vandenbrande & Bouwens (2004) bleek dat 46% het nieuws tot een van zijn favoriete televisieprogramma's rekende.

Nieuws geeft de indruk objectief te zijn door de manier waarop het zichzelf presenteert. Het lijkt alsof de presentatie van de wereld die het nieuwsmedium geeft de enige correcte is (Allan 2004, Burton 2005). Burton (2005, p. 294) noemt dit de “illusie van objectiviteit”.

Nieuws geeft zichzelf autoriteit en geloofwaardigheid, door een bepaalde ‘nieuwstaal’ te hanteren. Deze nieuwstaal wordt gecreëerd door een aantal specifieke narratieve en vormelijke kenmerken. Voor televisienieuws is dit onder meer de opbouw van de studioset, de lichaamstaal van de nieuwslezer, de ‘echte’ beelden die gebruikt worden. Voor kranten zijn dat onder andere de foto's, de lay-out, de typische opbouw van een artikel. Een aantal elementen die door zowel de audiovisuele als gedrukte media gehanteerd worden zijn: het opnemen van bepaalde feiten zoals datum, tijd, plaats,

persoon, handeling, het bewaren van de anonimiteit van bronnen, journalisten, ... en dan uiteindelijk de nieuwsinstituten zelf die zeggen gebalanceerd te zijn in hun berichtgeving, en onpartijdig te zijn. Al deze elementen creëren het aura van objectiviteit dat geassocieerd wordt met newsmaking. (Devroe 2007, p. 16-17)

Nieuwsberichten zullen echter nooit volkomen objectief zijn, zelfs het televisienieuws niet. Hoewel er een relatie bestaat tussen het nieuws en de objectieve realiteit, zal nieuws nooit een perfecte afspiegeling van de werkelijkheid zijn (Van Gorp 2006). Van Gorp (2006, pp. 72-73) onderscheidt hier drie belangrijke redenen: ten eerste wordt een gebeurtenis door een nieuwsmedium geïsoleerd uit zijn context en afgebakend van andere gebeurtenissen. Het is immers haast onmogelijk om alle context van het nieuwsfeit weer te geven, wat ons bij het tweede punt brengt: Een journalist moet rekening houden met een aantal beperkingen van tijd en beschikbare ruimte. “Dagbladen en het tv-journaal moeten zeer strikte deadlines hanteren om aan de dagelijkse nieuwsbehoefte te kunnen voldoen” (Van Gorp 2006, p. 72). De journalist krijgt vaak slechts enkele uren de tijd om zijn stuk te vervolledigen, en het mag niet buiten de afgesproken grenzen van duur (in geval van visuele media) of ruimte (voor geschreven pers) vallen. Tenslotte moet de perceptie van de gebeurtenis waar verslag over wordt uitgebracht omgezet worden in woorden of een visueel verhaal (Fowler 1991), waarbij een en ander verloren gaat:

Het woord kan er onmogelijk in slagen de complexiteit van de werkelijkheid volledig en precies weer te geven, en hetzelfde geldt voor het beeld. Ondanks de gelijkenis met het reële is een losstaand beeld immers vanuit één positie genomen en is het een tweedimensionale, strak begrensde uitsnijding van een groter geheel. [...] Zowel het beeld als het woord zijn dus selectief. (Van Gorp 2006, p. 73)

Ook Pauwels (1996) benadrukt dat het beeld een continue stroom van gebeurtenissen reduceert tot een momentopname of een reeks afgebakende momenten. Deze selectiviteit impliceert dat er keuzes gemaakt worden tijdens de nieuwsproductie, waardoor sommige zaken voorrang krijgen op andere en sommige personen eerder dan andere tot nieuws worden gemaakt (Hall 1976).

2.1.1 Het nieuwsproces

Er zijn dus een aantal mechanismen in het proces van ‘newsmaking’ die ervoor zorgen dat de gepresenteerde werkelijkheid altijd gekleurd zal zijn. De artikels en items die de consument te lezen, te horen of te zien krijgen, zijn immers het eindresultaat van een proces dat via nieuwsgaring en –verwerking naar nieuwsbewerking en presentatie loopt (Sterk 2000). “Een sociale constructie dus van de realiteit, waarbij er wordt van uitgegaan dat door de tussenkomst van mensen nieuws nooit de exacte realiteit kan weergeven, maar het product is van een sociaal proces”, omschrijft Devroe (2007, p. 16) het. Tijdens dit proces wordt uitgegaan van een grote hoeveelheid aan potentiële berichten, waarvan er uiteindelijk slechts een aantal effectief gepubliceerd worden. “Dit zorgt ervoor dat de gebruiker slechts een bepaalde versie van de realiteit, datgene dat werd geselecteerd tijdens het newsmaking proces, te zien krijgt”(Taspinar 2008, p. 26). Devroe (2007) onderstreept wel dat de selectie van het nieuws niet willekeurig gebeurt; het selectieproces is vaak systematisch en tot op zekere hoogte voorspelbaar. Dit proces wordt ook wel *gatekeeping* genoemd (White 1999, Shoemaker et al. 2001), naar de nieuwsberichten die de ‘gate’ passeren en of gestopt worden aan de ‘gate’.

Bij de keuze uit het beschikbare nieuws wordt rekening gehouden met de nieuwswaarde van het bericht. Niet alle gebeurtenissen zijn immers relevant voor het publiek of zullen de aandacht trekken. Zo geven journalisten meestal de voorkeur aan actuele en herkenbare gebeurtenissen die nabij zijn en een grote draagwijdte hebben. Wilmet (2011) gaat uit van vier belangrijke selectiefactoren:

- Het uitzonderlijke of serieel karakter van de gebeurtenis
- De omvang en het sensatiegehalte
- De herkenbaarheid of de elitaire status van de centrale persoon
- De negativiteit

De factor negativiteit speelt dus ook mee bij het selecteren van nieuws. “Goed nieuws is geen nieuws”, aldus Wilmet (2011).

Naast de selectie van het nieuws moet tijdens het proces nog een aantal andere keuzes gemaakt worden. Ten eerste moet er een nieuws-format gekozen worden dat de algemene vorm bepaalt waarin het nieuwsonderwerp gepresenteerd zal worden. Van Gorp (2006) wijst hierbij op de mediumspecifieke mogelijkheden, zoals de reportage of het opiniestuk bij

geschreven stukken. Bij televisienieuws kan er onder meer gekozen worden voor het beeldverslag, het vraaggerek in de studio en een live verslag met een reporter ter plaatse. Ten tweede maakt Carroll (1996) ook een onderscheid tussen een nominale en een fysieke benadering van het onderwerp. Bij de eerste optie kadert het nieuwsbericht in een ruimere thematiek en dient als illustratie hiervoor. Bij een fysieke voorstelling is er geen expliciete verwijzing naar een ruimere thematiek en draait het bericht louter om het onderwerp als dusdanig. Ten slotte wijst Van Gorp nog op de gehanteerde invalshoek, “namelijk op welke actoren wordt gefocust, in die zin dat ze aan het woord of in beeld komen en/of het verhaal vanuit hun standpunt wordt belicht” (2006, p. 73).

2.1.2 Het persoonlijke aspect

Het nieuwsproces maakt het dus haast onmogelijk om volkomen objectief nieuws te brengen. Daarnaast moet ook rekening gehouden worden met de objectiviteit van de journalist zelf, of het gebrek daaraan. Natuurlijk wordt van de journalist verwacht dat hij het nieuws op een correcte manier brengt, zoals de deontologie voorschrijft:

De journalistieke deontologie bevat een aantal principes die regelmatig worden benadrukt, zoals “de waarheid eerbiedigen”, “de feiten moeten onpartijdig verzameld en weergegeven worden” en “de krant moet objectief blijven in de voorstelling van de feiten en alle standpunten aan bod laten komen”. (Van Gorp 2006, p. 78)

Maar ook al eerbiedigt de journalist al deze voorschriften, dan nog zal hij nooit helemaal neutraal zijn. Van Gorp wijst op de invloed van “de karakteristieken, de persoonlijke attitudes, de waarden en overtuigingen en onder meer de religieuze en politieke achtergrond” van de journalist (2006, p. 74). Een persoon wordt immers gevormd door al deze zaken en zal hierdoor beïnvloed worden. De journalist kan er natuurlijk bewust voor kiezen om zijn voorstelling van de feiten in een bepaalde richting te sturen, maar ook onbewust zullen deze sociologische aspecten in het algemeen hun sporen nalaten. Van Ginneken (2002) meent zelfs dat individuele mensen nooit onafhankelijk kunnen zijn, ook al wordt getracht om neutraal te zijn. Een achterliggende ideologie zal altijd zijn weerslag hebben:

Individuele mensen kunnen namelijk helemaal niet ‘onafhankelijk’ denken . Ze kunnen uitsluitend ‘verder’ denken wat menselijke collectiviteiten vóór hen al hebben

vóórgedacht. Het is onmogelijk over andere culturen te rapporteren alsof er nooit een Europees kolonialisme heeft bestaan: een groot deel van onze termen en categorieën is daarvan immers nog steeds de weerslag. (Van Ginneken 2002, pp. 20-21)

Een mens is dus altijd het product zijn van zijn achtergrond: hij behoort tot een bepaalde beschaving, taalgebied, nationaliteit, etnische groep, klasse, geslacht, leeftijdsgroep,... Al deze zaken vormen het product van de journalist. Van Ginneken noemt ze niet allesbepalend, maar ze “brengen meestal wel een tendens tot bepaalde visies op de wereld met zich mee” (2002, p. 21). Echte objectiviteit zal dus nooit volledig haalbaar zijn, een visie die ook Bennett is toegedaan: “Whatever the news is, it is not a spontaneous and objective mirror of the world” (2007, p. 162).

De sociologische achtergrond van iemand uit zich onder meer in ethnocentrisme. Met een definitie van William Graham Sumner definieert Van Ginneken het begrip als “de technische naam voor de manier van kijken waarbij de eigen groep het centrum van alles is, en alle anderen onder verwijzing dááaraan geschaald en beoordeeld worden” (Van Ginneken 2002, p. 21). Met andere woorden: de meeste mensen nemen hun eigen perspectief van de wereld als normaal aan en zetten zich vanuit hun ideologische achtergrond af tegen anderen die hiermee niet overeenstemmen. Termen als ‘wij’ tegenover ‘de andere’, en ‘de onzen’ versus de ‘hunnen’ kunnen dan ook opduiken in de media.

Het feit dat nieuws niet onafhankelijk en objectief kan zijn, wil echter nog niet zeggen dat het daarom onwaar is. Volgens Van Ginneken is het niet zozeer een kwestie van een enkele waarheid tegenover onwaarheden, maar een kwestie van een waarheid tegenover een andere waarheid:

Het probleem met ethnocentrisme in interculturele communicatie is niet wat ‘de correcte visie’ op de werkelijkheid is, maar de erkenning dat er verschillende visies op de werkelijkheid kunnen zijn die allemaal legitiem zijn vanuit hun eigen perspectief. (Van Ginneken 2002, p. 22)

2.2 Framing

Dat nieuwsmakers en journalisten elk hun eigen visie op de werkelijkheid hebben en zodoende nooit volkomen objectief zullen zijn, uit zich in de manier waarop ze vormgeven aan een tekst. Het publiek krijgt de informatie die ze consumeren slechts in deze welbepaalde vorm te zien en worden hierdoor beïnvloed (Scheufele 1999). Dit proces wordt framing genoemd, en de specifieke structuren in de tekst worden aangeduid als frames. Het is niet eenvoudig om een eenduidige definitie te geven van deze begrippen, aangezien het concept framing niet enkel in de communicatiewetenschap gebruikt wordt. De term vond zijn oorsprong in de cognitieve psychologie en de antropologie, en duikt tegenwoordig op in heel wat andere domeinen waaronder de sociologie, economie, politieke wetenschappen en de linguïstiek. Al deze disciplines vulden het begrip op hun eigen manier in, wat een aantal betekenisverschuivingen met zich meebracht (Van Gorp 2006).

Erving Goffman (1974) introduceerde het begrip framing in de communicatiewetenschappen. In zijn boek *“Frame Analysis: an essay on the organization of experience”* benadrukt hij dat frames belangrijk zijn om betekenis te geven aan gebeurtenissen. Framing is een manier om een ‘sociale activiteit’ uit te leggen aan een ‘nieuwkomer’ zodat hij hieraan kan deelnemen (Goffman 1974). McQuail (2000) stelt eveneens dat een frame noodzakelijk is om “de anders fragmentarische aspecten van ervaring of informatie te ordenen, zodat al deze aspecten omgevormd worden tot een gestructureerd en betekenisvol geheel” (Van Kerckhoven 2008, p. 12). Deze frames, ook wel kaders genoemd, zijn dus een manier om de complexe werkelijkheid te organiseren en te begrijpen. Het is immers onmogelijk om elke nieuwe persoon, elk nieuw object en elke nieuwe gebeurtenis als iets apart en unieks te beschouwen (Eriksson 2006). Het publiek heeft deze inkadering nodig om een gebeurtenis in een bepaalde context te plaatsen en er zin aan te geven, en later gelijkaardige situaties te kunnen herkennen. Frames helpen een antwoord te geven op de vraag: Wat is hier aan de hand? (Van Gorp 2001, Davis & Kent 2006).

In deze masterproef gaan we uit van de duidelijke definities die Van Gorp (2006) aan de begrippen ‘frame’ en ‘framing’ geeft:

Een frame is een standvastige, metacommunicatieve boodschap die het structurerende denkbeeld weergeeft dat een nieuwsbericht samenhang en betekenis verleent.

Framing is het proces waarbij een frame enerzijds bij de productie van een nieuwsbericht aangeeft welke elementen uit de waargenomen realiteit te selecteren, uit te sluiten, te benadrukken of aan te vullen, en anderzijds de ontvangers van een context en een betekenisuggestie voorziet. (Van Gorp 2006, p. 46)

Een andere duidelijke definitie is die van Entman:

To frame is to select some aspects of a perceived reality and make them more salient in a communicating text, in such a way as to promote a particular problem definition, causal interpretation, moral evaluation, and/or treatment recommendation. (Entman 1993, p. 52)

Framing is dus een proces van betekenisgeving dat altijd aanwezig zal zijn bij het maken van nieuws. Hoe de nieuwsmaker hiermee omgaat, is echter van cruciaal belang. In de bovenstaande definities vallen de termen “selecteren, uitsluiten, benadrukken of aanvullen” op bij Van Gorp (2006, p. 46). Entman (1993, p. 52) benadrukt eveneens het belang van “selection” en “salience”. Framing is dus – zeker in het geval van nieuws – geen compleet onbewust proces. Tijdens het maken van een nieuwsbericht worden er keuzes gemaakt, keuzes over welke informatie meer naar voren worden gehaald, zodat ze ‘vlugger opgemerkt worden, meer betekenis krijgen en langer blijven’ (Alekseenko 2012). Framing is dus in zekere mate een actief proces waarbinnen bepaalde ideeën meer benadrukt worden dan andere.

In welke mate het proces actief is, is voor discussie vatbaar. Waar Entman (1993) het nog relatief voorzichtig over ‘selectie’ en ‘salience’ heeft, gaat D’Angelo (2002, p. 873) al een stap verder; hij omschrijft frames als “*powerful discursive cues*”. Hij meent dat frames verscheidene niveaus van realiteit scheppen en op die manier invloed kunnen hebben op de publieke opinie. Tankard (2001) is zelfs van mening dat journalisten frames met opzet gebruiken om hun publiek te misleiden. In hoeverre journalisten hun publiek met opzet proberen te beïnvloeden, laten we hier in het midden, maar het is wel een feit dat framing zijn invloed nalaat bij de lezers, kijkers en luisteraars. Het begrip wordt bijvoorbeeld vaak in verband gebracht met *agenda setting*. “*It is through framing that political actors shape the texts that influence or prime the agendas and considerations that people think about*”, verduidelijkt Entman (2007, p. 165). Door bepaalde onderwerpen en ideeën meer in de verf te zetten, gaan deze ook meer belang hebben voor de nieuwsconsumenten: “*When news coverage frames more on a particular issue, people are more likely to cite that issue as the*

most important concern facing the nation” (Iyengar et al. 1982 in Daem 2011). Ook Deprez (2008) benadrukt dat lezers en kijkers zich vaak aanpassen aan de ‘gekozen’ frames zonder de onderliggende structuren op te merken en te beseffen dat er frames aanwezig zijn.

Hier is het wel belangrijk om op te merken dat framing niet als deterministisch gezien wordt, al is het wel onvermijdelijk. McQuail (2005) benadrukt dat het publiek kritisch kan omgaan met de frames die de media aanbiedt, en deze ook kan verwerpen. Daarnaast leven deze frames natuurlijk ook niet enkel binnen de nieuwsmedia; ook aan de kant van de ontvangerszijde wordt er aan framing gedaan. Het publiek heeft ook zijn eigen opvattingen en zijn eigen kijk op de werkelijkheid, en de journalist dient hiermee ook rekening te houden; als zijn denkkaders te sterk afwijken van die van zijn doelpubliek, riskeert hij zijn consumenten te verliezen. De frames van de nieuwsmedia zijn immers maar één factor in het geheel van factoren die de publieke opinie vormgeven. Persoonlijke ervaringen en interpersoonlijke communicatie hebben bijvoorbeeld ook hun invloed.

2.2.1.1 Framing devices en reasoning devices

In de praktijk worden frames opgebouwd door *framing devices*. Pan & Kosicki (1993, p. 5) omschrijven deze als “*tools for newsmakers to use in composing or constructing news discourse as well as psychological stimuli for audiences to process*”. Dit zijn dus de praktische middelen aan de hand van dewelke de nieuwsmaker zijn frames opstelt. Over wat als een *framing device* gezien wordt, bestaat echter geen echte consensus. Gamson & Modigliani (1989) benoemen vijf *framing devices*: metaforen, *catchphrases*, woordelijke beschrijvingen, visuele beelden en toonbeelden uit heden of verleden. Pan & Kosicki (1993) onderscheiden vier categorieën van *devices* aan de hand van een aantal tekststructuren: syntactische structuren, thematische structuren, scriptstructuren en retorische structuren. Ook woordkeuze is daarnaast volgens hen van belang. Conboy (2007) heeft het dan weer over *analytical tools* in plaats van *framing devices* en benadrukt het belang van de woordenschat en de grammatica.

Van Gorp (2006) gaat akkoord met de indeling in categorieën van Pan & Kosicki (1993), maar brengt enkele wijzigingen aan. Zo verwijst de syntactische structuur van Pan & Kosicki naar de opbouw en de opmaak van nieuwsberichten, zoals bijvoorbeeld de bladspiegel. Van Gorp (2006) meent echter dat deze nieuws-*formats* geen *framing devices* zijn, maar eerder fungeren “als ondersteuning of vormelijke versterking van *devices* die wel op zichzelf staan

en direct met frames verband houden” (2006, p.79). Daarnaast voegde hij ook een nieuwe categorie toe: de intertekstuele structuur.

Uiteindelijk komt hij tot de onderstaande indeling (2006, pp. 80-87). We willen hier nog even opmerken dat we deze strakke indeling niet helemaal volgen bij de analyse van de nieuwsberichten, maar we geven hem toch even mee aangezien we dit een zeer duidelijk overzicht vinden van de potentiële *framing devices*, en omdat we ons verder wel voornamelijk baseren op de methode van Van Gorp (2006).

- **De syntactische structuur:** in deze categorie plaatst Van Gorp (2006) de syntactische elementen van een nieuwsbericht die bijdragen tot de opmaak en het format. Zoals we al eerder vermeldden, beschouwt Van Gorp deze elementen niet als echte *framing devices*, maar benadrukt dat ze wel helpen om de aandacht van het publiek te vestigen op de ‘echte’ *devices*. Bij krantenberichten draait het om zaken als de kop, de lettergrootte, het lettertype en de kleur. De syntactische structuur van televisienieuws is volgens Van Gorp (2006) moeilijker te onderkennen. Hij wijst hier wel op keuzes tussen live en opgenomen, locatie of studio, voice-over of reporter in beeld,... Ook de beeldgrootte, de duur van het beeld en de camerastandpunten zijn voorbeelden van de syntactische structuur bij televisienieuws.
- **De scriptstructuur:** “De nieuwsberichtgeving is geen opsomming van losse stukken informatie, zonder enige samenhang, maar volgt een scriptstructuur” (Van Gorp 2006, p. 81). De journalist selecteert elementen uit het nieuws en ordent ze zodat de informatie nieuwswaardig wordt. Bij framinganalyse vindt Van Gorp (2006) het dan vooral relevant om na te gaan welke standpunten de journalist aan bod laat komen.
- **De retorische structuur:** “Om het verhaal op een overtuigende manier over te brengen, hebben journalisten een aantal retorische middelen ter beschikking die helpen om bij de ontvanger beelden op te roepen, specifieke punten meer te doen opvallen en de levendigheid van het geheel te vergroten” (Van Gorp 2006, p. 83). Concreet gaat het hier bijvoorbeeld over metaforen, uitdrukkingen, slagzinnen, vergelijkingen, woordkeuze, cijfermateriaal, stereotypen,...
- **De thematische structuur:** In deze categorie staan zaken als het onderwerp, de kwestie en de invalshoek centraal. De kwestie of *issue* is in de visie van Van Gorp (2006) het globale onderwerp; met de invalshoek of perspectief bedoelt hij de actor(en) waarop de journalist zich focust. Deze categorie leunt zeer sterk aan bij de *reasoning devices* (cf. 2.2.1.1).

- **De intertekstuele structuur:** “Ieder nieuwsbericht is geschreven en gemaakt tegen de achtergrond van andere berichten die dezelfde kwestie of hetzelfde issue behandelen. Zodoende zal een nieuwsbericht deel uitmaken van een groter ‘nieuwsbericht’ over de kwestie in zijn geheel” (Van Gorp 2006, p. 87). Concreet wordt hier op zoek gegaan naar links met andere teksten/media.

Daarnaast onderscheidt Van Gorp (2006) ook een aantal *reasoning devices*:

Daarnaast gaat onze aandacht bij het reconstrueren van frames uit naar *reasoning devices* die verband houden met de vier voornaamste functies die het frame vervult: het frame definieert het probleem, geeft aan wie of wat dit probleem heeft veroorzaakt, velt een moreel oordeel en suggereert hoe aan de situatie kan worden verholpen. (Van Gorp 2006, p. 53)

Van Gorp (2006) voegt hier aan toe dat deze soort devices niet letterlijk in de tekst – hier ruim geïnterpreteerd als zowel geschreven als audiovisuele boodschappen – hoeven voor te komen. Ze worden wel vaak duidelijk bij het lezen van de tekst. Entman (1993) benadrukt ook dat ze ook niet noodzakelijk allemaal aanwezig zijn in elke tekst.

In dit onderzoek baseren we ons gedeeltelijk op de *framing* en *reasoning devices* die Van Gorp (2006) onderscheidt, in combinatie met enkele *analytical tools* van Conboy (2007). De indeling wordt evenwel aangepast aan het specifieke medium van deze analyse, aangezien we ons hier toespitsen op televisienieuws. Naar welke *framing devices* en *reasoning devices* we precies op zoek gaan, wordt later besproken (cf. 3.4).

2.3 Representatie en stereotypering

In het nieuws komen verschillende groepen aan bod zoals mannen, vrouwen, holebi's en etnische minderheden. Deze minderheidsgroepen worden dus gerepresenteerd door de nieuwsmedia. **Representatie** is een term die gebruikt wordt om “de praktijk te beschrijven van het samen plaatsen van verschillende tekens (afbeeldingen, beschrijvingen, etc.) om zo complexe, abstracte begrippen begrijpelijk en betekenisvol te maken” (Van Kerckhoven 2008, p. 4). Malik (2002) omschrijft het proces als een reproductie van een bepaald beeld of een bepaalde indruk van iets of iemand. De representatie wordt geconstrueerd door middel van de afbeelding en de beschrijving van iets of iemand via taalgebruik. Het concept van

representatie leunt dus zeer dicht aan bij framing. De groepen worden als het ware *geframed* door de journalist en op die manier in een bepaald licht geplaatst.

Net zoals de framing van gebeurtenissen, stemt de representatie van minderheidsgroepen zelden volkomen overeen met de werkelijkheid. “ (...) *far from simply reflecting or presenting ‘reality’, the work of representation does, in fact, (at least partially) construct ‘reality’, more than that, serves an important role in how social relations develop and in how ideologies are constructed*” (Malik 2002, p. 24). Ook Taylor & Willis (1999) menen dat een representatie nooit de waarheid over het gerepresenteerde weergeeft.

Said (in Devroe 2007) wijst echter op het feit dat er nergens een ‘echte’ versie van de minderheidsgroep in kwestie bestaat die gerepresenteerd dient te worden. Er bestaan volgens Said wel gradaties van kennis over de groep. Poole omschrijft zijn theorie als volgt: “*there are gradations of knowledge: good, bad, accurate and indifferent. It is then possible under certain conditions to know or represent the Other fairly*” (Poole, 2002: 42). Het is dus onmogelijk om na te gaan of een bepaalde groep correct gerepresenteerd wordt, maar “we kunnen wel uitspraken doen over de accuraatheid, de richting en de rechtvaardigheid van deze representaties” (Devroe 2007, p. 22).

In de praktijk leidt een niet-accurate representatie van groepen in mediateksten al snel tot het gebruik van **stereotypen**. Walter Lippmann introduceerde de term voor het eerst in zijn huidige betekenis in de jaren twintig. Hij wees ook meteen op het verband tussen stereotypering en de nieuwsmedia, en de manier waarop deze (ongewild) stereotypen van bepaalde minderheidsgroepen verspreiden (Pickering 2001). Een kenmerkende eigenschap van stereotypen is dat ze moeilijk veranderbaar zijn en vaak als natuurlijk beschouwd worden (Pickering 2001). Devroe (2007) onderkent ook op volgende eigenschappen:

Eigen aan stereotypen is de inaccurate manier waarop groepen en bepaalde categorieën als homogeen beschouwd worden. Bepaalde gedragingen of eigenschappen worden toegekend aan alle leden van een bepaalde groep of categorie, zonder daarbij rekening te houden met individuele verschillen (Tajfel geciteerd in Felling et al., 1986: 23). Het gebruik van stereotypen veroorzaakt vaak ook een gevoel van superioriteit of veiligheid over de eigen groep, wat mee verklaart waarom stereotypen snel verspreid worden. (Devroe 2007, p. 24)

Hall (1997) is van mening dat stereotypering afhankelijk is van de machtsstrijd tussen verschillende groepen in de samenleving en zelfs als middel wordt gebruikt hierbij. Hij wijst op de strategie van ‘*splitting*’: “*It divides the normal and the acceptable from the abnormal and the unacceptable. [...] A symbolic frontier between Us and Them. What belongs and what does not*” (Hall 1997, p. 258). Ook Dyer (1993) is overtuigd van de invloed van de heersende machtsrelaties in de maatschappij bij het gebruik van stereotypen. Stereotypen zijn volgens hem representaties van diegenen die zich buiten de samenleving bevinden, en hun voornaamste functie bestaat er in om de grens aan te duiden waar een bepaalde (sociale groep) eindigt. Met andere woorden: uit de gebruikte stereotypen in nieuwsberichten valt een en ander af te leiden over de machtsverhoudingen in de maatschappij in kwestie.

Hall (1996) meent dat representaties en stereotypen niet enkel een bepaalde werkelijkheid reproduceren, maar ook produceren. Hierdoor hebben ze een reële, materiële impact in de samenleving. Het publiek vormt zich op basis van de beelden die ze door de nieuwsmedia voorgeschoteld krijgen een beeld van de minderheden. Een van de redenen waarom de stereotypen zoveel invloed hebben op de nieuwsconsumenten, is dat een groot deel van de dominante groepen in de maatschappij weinig rechtstreeks contact hebben met etnisch-culturele minderheden. Uit de resultaten van Billiet en zijn collega’s (1990) bleek bijvoorbeeld dat 53% van de Vlamingen enkel van op afstand contact hadden met ‘vreemdelingen’, en Devroe (2007) neemt aan dat deze situatie niet al te veel gewijzigd is in de afgelopen decennia. De stereotypen die de nieuwsmedia verspreiden zijn dus voor velen een belangrijke bron van informatie op basis waarvan ze zich een beeld vormen over de minderheidsgroepen (Van Gorp 2004a).

Het is dan ook zeer belangrijk dat journalisten bewust omgaan met de representaties die ze geven in hun nieuwsberichten. Pol Deltour, nationaal secretaris van de Vlaamse Vereniging van Journalisten, vindt dat journalisten op dit vlak hun verantwoordelijkheid moeten opnemen:

Maar in die verantwoordelijkheid om goed te informeren, zit ook de roeping om niet in stereotypen te berichten en om te nuanceren waar dat gepast is. Zeker als het over mensen gaat. Of zoals artikel 27 van de Vlaamse Code van de Raad voor de Journalistiek het formuleert: “De journalist die persoonlijkheidskenmerken vermeldt zoals etnische oorsprong, huidskleur, seksuele geaardheid vermijdt stereotypering,

veralgemening en overdrijving, en zet niet aan tot discriminatie.” (Deltour in GKV 2011, p. 36)

Journalist Jeff Van Baelen beseft eveneens dat de problematiek belangrijk is: “Journalisten weten [...] dat niet elke homo een ingeoliede bodybuilder is, dat niet elke jongere delinquent gedrag vertoont. Toch blijkt uit onze stukken vaak het tegendeel, uitgesproken of impliciet. Het gif heet veralgemening. En het medicijn is eigenlijk niet meer dan dat we ons werk beter, grondiger moeten doen.” (Van Baelen in GKV 2011, p. 36).

Gelijke Kansen in Vlaanderen (2011) erkent dat er de laatste jaren veel vooruitgang werd geboekt als het over de beeldvorming van holebi's in de media gaat. Toch is er nog heel wat werk aan de winkel, menen ze: “holebi's klagen nog vaak dat de media een eenzijdig en stereotiep beeld over hen ophangen” (GKV 2011, p. 11).

Het blijkt een combinatie van gemakzucht en effectenjagerij. “Ik begrijp dat journalisten en programmamakers op zoek zijn naar herkenbaarheid, maar niet iedere homo is een verwijfde kapper die designkleden draagt”, zegt Mieke Stessen [Çavaria]. “Zulke mensen bestaan en ze mogen zeker in beeld komen. Maar een journalist gaat in de fout wanneer hij alle homo's tot dat ene sjabloon verengt. Homo is geen synoniem voor verwijfd, en ook niet voor extravagant.” (GKV 2011, pp. 11-12)

GKV drukt de journalisten dan ook op het hart om voorzichtig en weloverwogen te werk te gaan wanneer ze holebi's representeren in hun stukken. Want “ongenuanceerde beeldvorming is snel gebeurd. Het doet iets met mensen. Het vervreemdt, verwijdert, creëert onbegrip bij de ene en ergernis of verdriet bij de andere. Het sluit uit en het sluit op.” (Pascal Smet in GKV 2011, p. 2).

3 Methodologie

In het volgende hoofdstuk geven we een exact overzicht van de werkwijze die we hanteren om de nieuwsberichten te analyseren. Eerst specificeren we een duidelijke onderzoeksvraag en overlopen we de specifieke deelvragen. Vervolgens leggen we uit hoe we het materiaal verzamelden. Tenslotte bekijken we stap voor stap hoe de framinganalyse in elkaar zit en naar welke *framing devices* we nu precies op zoek gaan.

3.1 Onderzoeksvraag en –doelstelling

De centrale onderzoeksvraag van deze masterproef is de volgende:

Welke beeldvorming wordt er rond holebi's geschetst in de nieuwsuitzendingen van de VRT en de VTM tussen 2003 en 2012?

Deze onderzoeksvraag roept een aantal concrete deelvragen op, aan de hand van dewelke we de centrale vraag onderzoeken:

Algemene deelvragen:

- In welke mate komen holebi's aan bod in de nieuwsuitzendingen?
- In welke context komen holebi's aan bod? Wat zijn de onderwerpen van de nieuwsberichten?
- Welke evoluties zijn waarneembaar doorheen de tijd?

Vragen rond frames:

- Welke *framing* en *reasoning devices* worden gebruikt in de berichtgeving en in welke mate komen ze voor?
- Welke frames worden gehanteerd?

Vergelijkende vragen:

- Wat zijn de verschillen en gelijkenissen tussen de berichtgeving van de VRT en de VTM?
- Welke evoluties zijn waarneembaar doorheen de tijd?

Dit onderzoek is een thema dat aangereikt werd door de VRT, de Vlaamse Radio- en Televisieomroep. In het teken van hun diversiteitsbeleid willen zij ervoor zorgen dat hun aanbod voor iedereen aantrekkelijk is:

De VRT is er voor alle Vlamingen en voor iedereen die in Vlaanderen woont. Iedereen moet zich kunnen herkennen in de programma's van de openbare omroep, en de VRT moet ook binnen haar eigen organisatie de samenleving beter weerspiegelen. (VRT 2011, para. 2)

De VRT zet drie grote doelstellingen voorop:

1. De VRT bereikt alle Vlamingen
2. De VRT brengt in haar programma's **een correcte beeldvorming van alle groepen in de Vlaamse samenleving**
3. De VRT weerspiegelt de diversiteit van de samenleving ook binnen haar eigen organisatie

Met dit onderzoek wordt dus nagegaan of de VRT slaagt in de tweede doelstelling als het over holebi's gaat. Met de resultaten zal de openbare omroep haar diversiteits- en antidiscriminatiebeleid verder kunnen uitwerken. Het is ook interessant om de vergelijking met het nieuws van VTM te maken, aangezien deze twee zenders de enige belangrijke spelers zijn als het over televisienieuws gaat. De Vlaamse Televisie Maatschappij heeft overigens geen duidelijk verspreide richtlijnen als het over de beeldvorming van minderheidsgroepen gaat.

Anderzijds vult dit onderzoek ook een leegte op in het wetenschappelijke onderzoek naar beeldvorming van minderheidsgroepen in de Vlaamse pers. Holebi's kwamen op dit vlak nog maar weinig aan bod – zoals reeds aangegeven in 1.3.5.2 - , in tegenstelling tot andere minderheidsgroepen zoals bijvoorbeeld allochtonen. Deze laatste werden al uitvoerig besproken door onder andere Saeys & Devroe (2006) en Devroe, Driesen & Saeys (2005), die het mediagebruik van allochtone jongeren onder de loep namen. Daarnaast werden ook al enkele onderzoeken uitgevoerd naar de beeldvorming in de media door onder andere De Ridder (2010) en Codron (2004). Een analyse van de beeldvorming rond holebi's zal dus ook in dat opzicht een nuttige aanvulling vormen.

3.2 Verzamelen materiaal

Alle nieuwsberichten werden verzameld via het Project Elektronisch Nieuwsarchief Vlaanderen (ENA). Dit initiatief, opgezet door de Universiteit Antwerpen en gesubsidieerd door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, verzamelde de nieuwsuitzendingen van VRT en VTM – ‘het journaal’ bij de VRT en ‘het nieuws’ bij VTM – tussen 2003 en 2012 op één plaats:

Het Elektronisch Nieuwsarchief (ENA – www.nieuwsarchief.be) archiveert sinds 2003 alle nieuwsuitzendingen van 19 uur op één (VRT) en VTM op digitale wijze. [...] Een eerste doel van het ENA is nieuwsinhouden te analyseren en te rapporteren aan de Vlaamse minister van Media. Een tweede doel is de data ter beschikking te stellen van de ruimere wetenschappelijke gemeenschap. Op deze website van het Elektronisch Nieuwsarchief kunnen de journaals aan de hand van zoektermen doorzocht worden. De gebruikers kunnen de resultaten van hun zoekopdracht in streaming video bekijken. Ook de volledige, onverknipte journaals zijn beschikbaar op de website. (ENA z.j.)

Intussen werd het ENA vervangen door het Nieuwsarchief TV, die de opzet van het ENA zal verderzetten tot minstens 2015. Omdat in 2012 het Steunpunt Media werd opgericht - vergelijkbaar met het Steunpunt Gelijkekansenbeleid (cf. 1.3.5.2.2) -, werd het ENA in een nieuw jasje gestoken. Net zoals het Steunpunt Gelijkekansenbeleid doet het Steunpunt Media aan beleidsrelevant wetenschappelijk onderzoek in opdracht van de Vlaamse Overheid:

Het steunpunt Media is het aanspreekpunt en expertisecentrum voor alles wat met nieuws en media te maken heeft. In opdracht van de Vlaamse Overheid doet het steunpunt wetenschappelijk onderzoek naar nieuwsberichtgeving en mediawijsheid in Vlaanderen. De focus van het onderzoek ligt op de volledige nieuwscyclus: van de nieuwsselectie door de journalist tot de mediakeuze van de mediagebruiker.[...] De vier Vlaamse universiteiten die onderzoek doen naar nieuws- en massamedia zijn partner van het steunpunt: de Universiteit Antwerpen, de KULeuven, de Vrije Universiteit Brussel en de Universiteit Gent. (“Steunpunt Media” z.j., para 1-2)

De data van het ENA zijn evenwel nog steeds beschikbaar. Na het aanvragen van een account en een paswoord kunnen gebruikers in de database zoeken naar de gewenste items. Wij gingen op zoek naar alle items die over holebi’s handelden. Het materiaal is gelukkig al

gedeeltelijk gecodeerd; alle items kregen een of meerdere codes mee die aanduiden welke onderwerpen er in het fragment behandeld worden. Dit maakte het zoeken naar de correcte fragmenten gemakkelijk: door het ingeven van de code 274 kregen we meteen alle fragmenten te zien waarin holebi's en transgenders aan bod kwamen.

Het voordeel van dit nieuwsarchief is dat het toegankelijk en gratis is. Het materiaal werd ook al gedeeltelijk gecodeerd, waardoor het zoeken van uitzendingen geen moeilijke klus is. Verder is het initiatief ook betrouwbaar, gezien de opzet vanuit een universiteit. De site is momenteel wel aan vernieuwing toe, waardoor verscheidene nieuwsberichten niet bekeken konden worden. De onderzoekers van het ENA stonden ons gelukkig toe om de ontbrekende items in Antwerpen te gaan zoeken in de back-up bestanden, waardoor we uiteindelijk alle items rond holebi's konden verzamelen. Dit waren er uiteindelijk 184.

We vermeldden al even dat in het archief van het ENA de nieuwsberichten tussen 2003 en 2012 te vinden zijn. Dit is dan ook meteen de onderzochte periode in dit onderzoek, aangezien enkel dit materiaal voor handen was. Hoewel een decennium een lange periode is om te onderzoeken, had het weinig zin om dit te beperken. Er waren immers niet zo heel veel items te vinden die over holebi's handelden. Een voordeel van dit uitgebreid tijds kader is wel dat longitudinaal onderzoek mogelijk wordt.

3.3 Framinganalyse

Als het gaat over het onderzoeken van cultuurproducten zoals kranten, TV, radio en film; is inhoudsanalyse één van de meest geschikte methodes om deze media te analyseren (Wester & Pleijter 2006). Berelson (1971, p. 13) definieert inhoudsanalyse als een weloverwogen lezing van “het geheel aan betekenissen in symbolen (verbaal, muzikaal, fotografisch, plastisch) dat de communicatie zelf vormt”. Zoals we reeds vermeldden, werd de methode die in dit onderzoek gebruikt wordt grotendeels gebaseerd op de framinganalyse die Van Gorp ontwikkelde (2006, 2007). De diepgaande analyse van het onderzoeksmateriaal maakt van deze inhoudsanalyse een **kwalitatieve inhoudsanalyse**. Kwantitatieve inhoudsanalyse zoekt op een mathematische manier naar frequenties van een bepaalde inhoud, wat toelaat om op korte tijd veel materiaal te verwerken. De kwalitatieve methode graaft daarentegen dieper in het materiaal en kijkt bijvoorbeeld ook naar de latente inhoud – de inhoud die niet duidelijk

aanwezig is en achterwege wordt gelaten (McQuail 2000). Ze besteedt ook aandacht aan de bedoelingen van de zender en de effecten bij de ontvanger (Berelson 1971) en laat ruimte voor opvallende en uitzonderlijke zaken. “Het is dus niet zozeer de concrete inhoud op zich die er bij kwalitatieve inhoudsanalyse toe doet, dan wel de reflectie van ‘diepere’ fenomenen die in deze inhoud verborgen zit” (Van Kerckhoven 2008, p. 16).

Daarnaast laat inhoudsanalyse zowel een deductieve als een inductieve benadering toe. Bij een deductieve opzet wordt nagegaan in welke mate een aantal vooraf gespecificeerde frames voorkomen in het onderzoeksmateriaal (Van Gorp 2007).

Waar die frames hun oorsprong vinden, of deze frames de meest relevante zijn en of er mogelijk andere, meer dominante frames bestaan, is daarbij moeilijk te bepalen. Voorafgaand een inductieve strategie hanteren kan soelaas bieden: met een ‘open geest’ kan men via inhoudsanalyse van bronnenmateriaal bepalen welke frames relevant zijn. (Van Gorp 2007, p. 13)

In dit onderzoek kiezen we om die reden eveneens voor een **inductieve benadering**, ondanks de nadelen die ook Van Gorp (2007) erkent. De methode is immers arbeidsintensief, werkt met een zeer beperkte steekproef en is zeer moeilijk te repliceren (Semetko & Valkenburg 2000). Toch verkiezen we deze optie, omdat het voornaamste voordeel van deze methode is “dat men specifieke frames, die een meerwaarde kunnen bieden voor het verdere onderzoek, minder gemakkelijk over het hoofd ziet” (Van Gorp 2007, p. 13).

Van Gorp (2006, 2007) fundeerde zijn inductieve werkwijze gedeeltelijk op de *grounded theory*-benadering. Vier fundamentele principes zijn volgens hem toepasbaar op zijn framinganalyse:

Deze principes waren: (1) het hanteren van een ‘open blik’, (2) het simultaan verlopende proces van verzamelen, coderen en analyseren, (3) het verwerpen van de idee dat een tekst een vaste betekenis heeft en (4) het voortdurend vergelijken van de data. (Van Gorp 2006, p. 102)

De verschillende fasen van het proces (cf. infra) zijn dus niet perfect van elkaar gescheiden, maar lopen door elkaar; “voortdurend worden er nieuwe ideeën ontwikkeld en naar gegevens gezocht die het voorkomen van de frames bevestigen of tegenspreken” (Van Gorp 2007, p. 15). Daarnaast maakt Van Gorp in het citaat ook gewag van de *constant comparative method*

van Glaser & Strauss (1967/1971). Het materiaal wordt herhaaldelijk doorgenomen en voortdurend vergeleken, waardoor het mogelijk is om “de voorlopige inzichten te staven en deze met grotere zekerheid naar voren te schuiven”. Deze methode biedt ook “een tegenwicht aan de subjectieve en onvermijdelijke betrokkenheid van de onderzoeker bij het onderwerp” (Van Gorp 2007, p. 15).

Van Gorp (2007, pp. 15-17) onderscheidt, in navolging van Glaser & Strauss (1967/1971) drie fasen – naast het verzamelen van het materiaal – die het eigenlijke coderen van de data uitmaken: de open codering, het axiale coderen en het selectieve coderen. We herhalen dat deze fasen niet van elkaar gescheiden zijn.

Het open coderen: “Een open codering houdt in dat men teksten ‘opent’ door ze op te breken in verschillende delen die onderling kunnen worden vergeleken om gelijkenissen en verschillen op te tekenen” (Van Gorp 2007, p. 16). Tijdens deze fase wordt het verzamelde materiaal systematisch doorgenomen en er wordt een inventaris opgesteld van de gehanteerde *framing devices*. Zo vonden we bijvoorbeeld modale werkwoorden, en enkele metaforen (zie bijlage werktabel CD-ROM).

Het axiale coderen: In deze fase wordt er gezocht naar patronen in de inventaris van *framing devices*. Door overeenkomsten, verschillen en tegenstellingen te zoeken, kunnen overkoepelende ideeën ontstaan. “Stapsgewijs dient er dus een steeds grotere afstand genomen te worden van de primaire teksten om tot een zeker abstractieniveau te komen” (Van Gorp 2007, p. 16). Deze fase kreeg de term ‘axiaal’ mee omdat Van Gorp (2006) de resultaten visueel voorstelt op een as. Deze voorstelling passen we echter niet toe in dit onderzoek.

Tijdens deze fase wordt meer aandacht besteedt aan de *reasoning devices* (cf. 2.2.1.1) die ook Entman (1993, 2003) onderscheidt: de definiëring van de situatie, het aanduiden van de oorzaken, morele uitspraken, de verantwoordelijkheid en de mogelijke oplossingen.

Tijdens deze fase merkten we bijvoorbeeld op dat actoren over het algemeen in directe rede worden weergegeven.

Het selectieve coderen: “Ten slotte zoekt men naar clusters in de devices en selecteert men de codes die het omvattende denkbeeld binnen de bundels het best weergeven” (Van Gorp 2007, p. 17). De bevindingen die tijdens de vorige fasen naar boven kwamen, worden nu van verdere ballast ontdaan. Wat overblijft wordt in een *signature matrix* gegoten, een tabel met

de gevonden frames als rij-ingangen en de bijhorende *devices* als kolomingangen. “Het uiteindelijke doel is tot een beperkt aantal framebundels te komen die mutueel exclusief zijn” (Van Gorp 2007, p. 17). In dit onderzoek kwamen we uiteindelijk tot vier frames (cf. 4.5).

3.3.1 Werkwijze

Zoals we in het vorige hoofdstuk al meedeelden, manifesteert de eigenlijke metacommunicatieve boodschap van het frame zich in de tekst door middel van *framing* en *reasoning devices*. Deze *devices* vormen samen een framebundel of *frame package* (Gamson & Modigliani 1989), en deze bundel wordt tijdens de framinganalyse systematisch gereconstrueerd (Van Gorp 2004b). Met andere woorden: om de gebruikte frames te bepalen, moeten de gehanteerde *devices* opgespoord worden. Gezien het nieuwsmedium waar we mee werken, kunnen we deze in twee groepen indelen. Allereerst zijn er de *framing devices* die betrekking hebben op de verbale tekens, oftewel de tekst van de nieuwsberichten. Daarnaast kijken we ook naar het beeldmateriaal van de items. Om deze vlot te kunnen analyseren, worden de nieuwsitems allereerst getranscribeerd. Ook worden de bijhorende beelden kort beschreven (zie bijlage CD-ROM).

Om de analyse vervolgens vlot en nauwkeurig te laten verlopen, stellen we een checklist op die we voor elk item doornemen (zie bijlage 1). Deze checklist, ook wel codeboek genoemd, overloopt vooreerst een aantal algemene zaken, zoals bijvoorbeeld de duur van het fragment of het onderwerp van het item. Verder wordt er ook gekeken naar de actoren in de nieuwsberichten. Daarnaast peilt het codeboek ook naar mogelijke *devices*. De antwoorden op deze vragenlijst gieten we in een werktabel (zie bijlage CD-ROM), zodat we een duidelijk overzicht bewaren en gemakkelijk kunnen zoeken naar verbanden tussen de *devices* en de items.

We vermeldden al even dat de nieuwsberichten al gedeeltelijk geanalyseerd werden door de onderzoekers van het ENA. Zo konden we enige informatie overnemen, zoals de duur van de items en het volgnummer in het journaal. Ook was er al wat analyse verricht met betrekking tot de actoren in de items, zoals de functiecategorie en de spreektijd. We dienden echter waakzaam te zijn met deze informatie; ze bleek immers fouten te bevatten.

3.4 Framing devices

De checklist in bijlage 1 geeft een duidelijk overzicht van alle zaken die geanalyseerd worden, maar in wat volgt gaan we nog even dieper in op enkele *framing devices* die wat minder voor de hand liggen en meer uitleg verdienen. Hierbij maken we een onderscheid tussen de zaken die betrekking hebben op de verbale kant van het nieuwsbericht – de tekst –, en de devices die te maken hebben met de beelden van de items.

3.4.1 Framing devices tekst

Woordkeuze en labels:

Bij het schrijven van een artikel kiest de journalist woorden uit zijn woordenschat. De keuzes die hij daarbij maakt, zijn niet willekeurig. Het antwoord op de vraag waarom de auteur nu net koos voor dat specifieke woord en niet voor de alternatieven, kan wijzen op een ideologie. Conboy (2007) vindt het gebruik van zware en betekenisvolle woorden een van de duidelijkste indicaties voor frames. Vooral de labels die aan de betrokken partijen worden gegeven zijn hier van belang.

Modaliteit:

Modaliteit is volgens Conboy (2007) een kenmerk waaruit de opinie van de auteur sterk naar voor komt. Via het gebruik van modaliteit kan hij zijn goed- of afkeuring laten blijken. Het proces kan ook gebruikt worden om de waarheid van iets in twijfel te trekken. Hij onderscheidt twee soorten modaliteit: het gebruik van modale werkwoorden en signaalwoorden/focuspartikels, en het gebruik van modale interpunctie. Met deze laatste bedoelt hij bijvoorbeeld het gebruik van aanhalingstekens, wat sceptisch overkomt. Aangezien we in dit onderzoek echter niet met geschreven teksten werken, is modale interpunctie niet van toepassing. Modale werkwoorden en signaalwoorden/focuspartikels kunnen wel opgespoord worden. We geven hieronder alvast een voorbeeld van een modaal werkwoord:

- Gearrangeerde huwelijk **zouden** wel verleden tijd zijn. (VTM 20)

Semantische rollen:

De agensrol wordt toebedeeld aan de actor die actief handelt. Dit veronderstelt een zekere controle over de situatie en is een aanduiding van vrije wil. De patiensrol wordt echter toegewezen aan de actoren die geen controle hebben en de gebeurtenissen slechts ondergaan. Het gebruik van de agensrol kan de verantwoordelijkheid van een actor in de verf zetten.

Transitiviteit:

Een transitieve of overgankelijke constructie is een constructie waarbij het werkwoord een direct of indirect object specificeert. Bij een intransitieve of onovergankelijke constructie wordt het object echter op de plaats van het onderwerp gezet, waardoor het onderwerp verborgen blijft. Dit wordt meestal gedaan door een passieve constructie te gebruiken. Deze constructies kunnen gebruikt worden om de verantwoordelijkheid van een actor te verdoezelen of om directe confrontaties te vermijden.

Metaforen:

Van Dale (online versie 5.0) geeft de volgende definitie van een metafoor:

Overdrachtelijk taalgebruik in het algemeen, stijlfiguur of betekenisverandering waarbij een woord of uitdrukking gebruikt wordt als naam voor iets waarop ze in letterlijke zin niet van toepassing zijn.

Met andere woorden, er wordt een beeld opgehangen dat overeenkomsten vertoont met wat echt bedoeld wordt. Hoe beter de overeenkomst, hoe treffender de beeldspraak. Heel wat wetenschappers, van Lakoff & Johnson (1980) tot Scheithauer (2007), menen dat dit beeldgebruik eigen is aan taal, gedachte en actie. Op deze manier kan de journalist een aspect extra in de verf zetten, waardoor ook de ideologie versterkt wordt.

Bronnen:

De manier waarop de bronnen in een artikel vermeld worden, is haast nooit willekeurig. Volgens Conboy (2007) moet er nagegaan worden welke bronnen vermeld worden, of de betrokken partijen evenredig aanwezig zijn en hoe de bronnen vermeld worden. Wordt de bron in beeld gebracht en letterlijk geciteerd? Of wordt ze indirect geparafraseerd door de

journalist? Bij de eerste optie is het onmogelijk om de woorden van de bron te veranderen, bij het gebruik van indirecte rede kan de journalist wel een en ander aanpassen.

Intertekstualiteit:

Zoals we in het vorige hoofdstuk reeds vermeldden, staat een tekst nooit volledig op zichzelf. Een nieuwsbericht zal immers deel uitmaken van een 'groter' nieuwsbericht. De verwijzingen naar andere teksten of naar encyclopedische kennis kunnen opnieuw een indicatie zijn van een achterliggend frame.

3.4.2 *Framing devices* beeld

Cameraperspectief : (Van Kerckhoven 2008, p. 55):

We onderscheiden drie verschillende cameraperspectieven. Allereerst is er het hoogstandpunt of vogelperspectief, waarbij de camera hoger staat dan het object. Dit opname standpunt kan een gevoel van nietigheid of verplettering uitdrukken. Vervolgens is er het normaalstandpunt, waarbij de camera zich op dezelfde hoogte als het object bevindt. Dit perspectief is neutraal. Tenslotte is er nog het kikvorsperspectief, waarbij de camera lager staat dan het object. Dit camerastandpunt kan een indruk van grootsheid geven aan het object of verheffing oproepen.

Camerabeweging:

Beweging van de camera wordt door de kijker ervaren als een substituut voor de eigen beweging. Dit effect is zo groot dat filmmakers gebruik maken van de camerabeweging om een opname subjectief te maken, dat wil zeggen dat de camera zo geplaatst wordt dat het lijkt alsof de toeschouwer door de ogen van een personage kijkt. (Smelik, Buikema & Meijer 1999, p. 89)

Toegepast op het medium van dit onderzoek kunnen we stellen dat een camera die op de schouder van de journalist geplaatst wordt en zo meebeweegt, een groter gevoel van realiteit oproept.

Kadrering:

De journalist kan sterk inzoomen op een persoon om het belang van zijn/haar rol in de bijdrage te onderstrepen. Sterk uitzoomen kan daarentegen hetzelfde effect hebben als de keuze voor een vogelperspectief.

Muziek en geluidseffecten:

“Geluidseffecten en muziek sturen in hoge mate de betekenis van een beeld en hebben een sterk emotionele waarde” (Smelik, Buikema & Meijer 1999, p. 91). Het gebruik van muziek kan met andere woorden sterk de sfeer van de beelden beïnvloeden en gevoelens losmaken bij de kijker. Zo zorgt dreigende muziek bijvoorbeeld al gauw voor een gevoel van onveiligheid.

Verhouding beeld/tekst:

Wanneer de beelden de bijhorende tekst perfect ondersteunen, wordt de boodschap van de tekst nog versterkt. Beelden die niet perfect bij de tekst passen, kunnen de boodschap echter wat afzwakken.

4 Resultaten analyse

In het volgende hoofdstuk bekijken we de resultaten die de analyse van de verzamelde nieuwsitems opleverde van naderbij. Eerst gaan we dieper in op een aantal algemene cijfergegevens. Vervolgens kijken we hoe het zit met de actoren die voorkomen in de nieuwsberichten. Dan gaan we over naar de voorkomende *framing devices* (cf. 2.2.1.1 en 3.4), zowel in de tekst als in de beelden. Tenslotte nemen we al deze gegevens in acht en formuleren we een aantal frames die gehanteerd worden in de nieuwsberichten van de VRT en de VTM. Bij elke stap zullen we ook de vergelijking maken tussen de twee nieuwsmedia, en we kijken ook of er een evolutie plaatsvond doorheen het onderzochte tijds kader.

We willen hierbij nog even een kanttekening maken. Een aantal van de onderstaande algemene cijfergegevens en gegevens over de actoren zijn op zich weinig relevant voor dit onderzoek, omdat er geen vergelijkingsbasis bestaat voor de gegevens. We kunnen sommige resultaten met andere woorden niet vergelijken met die van andere onderzoeken. We geven ze echter wel mee, omdat ze interessant kunnen zijn voor toekomstig onderzoek dat vergelijkbaar is met deze masterproef, bijvoorbeeld voor een andere tijdsperiode, of in een ander land. We plaatsten deze cijfers in een apart hoofdstuk (cf. 4.3).

4.1 Algemeen

4.1.1 Aantal artikels

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	TOTAAL
VRT	11	16	17	3	5	4	4	9	10	22	101
VTM	10	16	19	6	6	2	2	5	2	15	83

Tabel 1: Aantal nieuwsitems per jaar

Zoals uit de bovenstaande tabel af te leiden is, analyseerden we in totaal 184 nieuwsitems waarin holebi's en transgenders aan bod kwamen. Hiervan waren er 101 afkomstig uit de stal van de Vlaamse Radio- en Televisieomroep (VRT) , en 83 uit die van de Vlaamse Televisie

Maatschappij (VTM). De VRT heeft dus in de geanalyseerde periode - van 2003 tot 2012 - 18 items meer besteed aan holebi's dan de VTM.

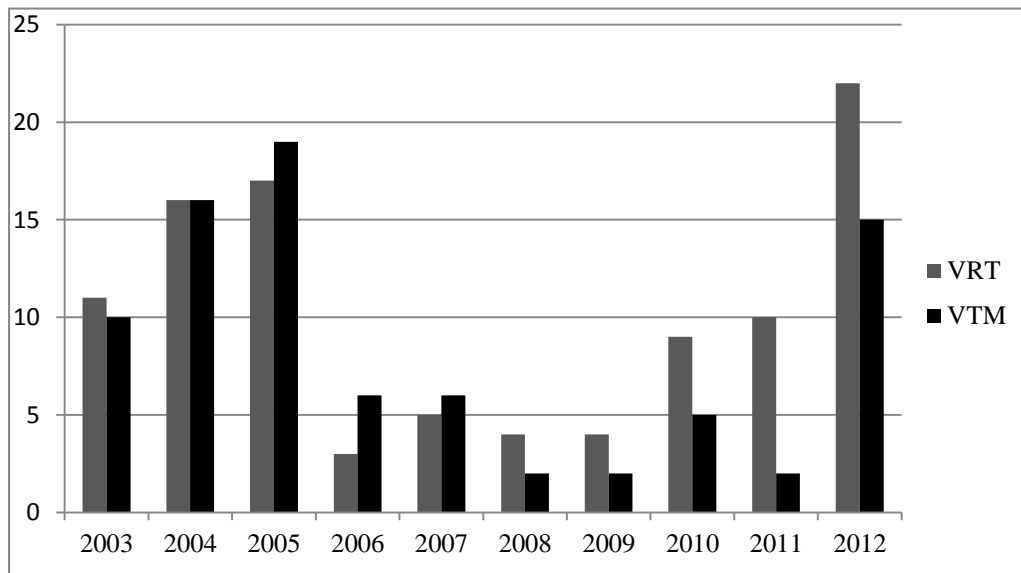
Op het eerste gezicht mag dit getal dan redelijk groot lijken, niets is minder waar wanneer we iets dieper graven. Wanneer we de algemene aantallen van de twee media delen door het aantal geanalyseerde jaren – van 2003 tot 2010; tien jaar dus - , zien we dat de VRT gemiddeld 10 items per jaar heeft, en de VTM gemiddeld 8. Als we dan weten dat een nieuwsuitzending zowel bij de VRT als bij de VTM gemiddeld 22 items bevat (cf. 4.1.2), dat een jaar 365 dagen bevat – behalve 2004, 2008 en 2012: deze schrikkeljaren bevatten 366 dagen – en dat we tien jaar geanalyseerd hebben, kunnen we berekenen dat er in deze periode ongeveer 80.366 nieuwsitems gemaakt werden bij beide media afzonderlijk. De 101 items van de VRT waren dus maar goed voor 0,13% van de totale hoeveelheid items, en de 83 items van de VTM waren slechts goed voor 0,1% van het totaalcijfer. We kunnen dus wel zeggen dat slechts een fractie van de aandacht uitging naar holebi's en transgenders, en dat bij beide nieuwsmedia. Nu hebben we natuurlijk geen weet van het aantal nieuwswaardige gebeurtenissen en dus het aantal potentiële nieuwsitems die gemaakt hadden kunnen worden. Toch kunnen we uit de gegevens afleiden dat er heel wat mogelijkheden achterwege werden gelaten:

	VRT	VTM
Aantal 'enkele' items	63	43

Tabel 2: Aantal items dat niet voorkwam bij het andere medium

In de bovenstaande tabel noteerden we voor elk medium de nieuwsitems die niet voorkwamen bij het andere medium. Met andere woorden, de VRT had 63 nieuwsfeiten waarover de VTM niet berichtte; de VTM had 43 gebeurtenissen waar de VRT niets over had. Dit zijn heel wat potentiële nieuwsberichten die niet gemaakt zijn. We kunnen dus met zekerheid stellen dat beide media in elk geval de mogelijkheid hadden om meer aandacht te besteden aan holebi's, maar hier niet voor kozen.

Als we dan kijken naar de evolutie doorheen de jaren, zien we dat er duidelijke verschillen zijn. Tabel 1 gaf het aantal items per jaar al aan, waaruit we kunnen afleiden dat er een periode is waarin er veel minder nieuwsberichten voorkwamen. De onderstaande grafiek geeft de evolutie op een duidelijke, grafische manier weer:

Figuur 1: Aantal nieuwsitems per jaar

Zoals in de grafiek te zien is, kunnen we drie periodes afbakenen. Allereerst is er de periode van 2003 tot 2005, waarin er relatief veel aandacht uitging naar holebi's. In de periode van 2006 tot 2011 daalde het aantal nieuwsberichten echter duidelijk. Voor sommige jaren had de VTM bijvoorbeeld maar twee items. In 2012 stijgt het aantal berichten weer sterk. Er zijn onderling wel wat verschillen waar te nemen tussen de twee media – zo heeft de VRT beduidend meer nieuwsberichten in 2012 dan de VTM – maar over het algemeen is dezelfde tendens aanwezig. Een verklaring hiervoor kan gezocht worden bij de thema's van de nieuwsberichten (cf. 4.1.3). Ook daar is immers een duidelijke evolutie merkbaar, die voor opstoten zorgt in het aantal nieuwsberichten. Daarover volgt later meer.

4.1.2 Volgnummer van de items

	volgnummer	aantal items
VRT	11	22
VTM	11	22

Tabel 3: Gemiddelde volgnummer in vergelijking tot het gemiddeld aantal items per nieuwsuitzending

De analyse van de volgnummers van de items en de berekening van het gemiddelde aantal items per nieuwsuitzending, leverde weinig relevant materiaal op. Voor beide media waren de nieuwsberichten gemiddeld het elfde item in de uitzendingen, die gemiddeld 22 items bevatten. De meeste items zaten inderdaad ergens in het midden van de uitzending. Enkele uitschieters waren merkbaar wanneer de items rond ‘erge’ onderwerpen als moord handelden. Dan konden ze tussen de hoofdpunten zitten, en een enkele keer zelfs het eerste item in de rij zijn. Uitschieters naar het einde van de uitzendingen toe, waren veel minder talrijk.

Wat wel opviel, was dat de items vaker in het begin van een uitzending zaten in de jaren waarin er ook meer nieuwsberichten aanwezig waren. Met andere woorden, de items maakten vaker deel uit van de hoofdpunten in de periode 2003 – 2005 en in 2005. Ook dit kan natuurlijk in verband gebracht worden met de thema’s van de items (cf. 4.1.3). Hoe ‘erger’ de onderwerpen, hoe prominenter de plaats van het bericht en hoe meer aandacht eraan werd besteed.

4.1.3 Thema’s

Er zijn een aantal thema’s die steeds terugkomen in de nieuwsberichten waarin holebi’s voorkomen. We kunnen zelfs stellen dat haast alle nieuwsberichten rond dezelfde onderwerpen draaien.

Allereerst is er het thema van de ongelijke rechten. We hebben het hier meer bepaald over de wettelijke rechten van holebi’s en transgenders, waaronder het holebi-huwelijk en adoptie. Dit thema kwam voornamelijk voor in de eerste jaren van het geanalyseerde tijds kader, met name in de periode 2003-2005. Daarna waren er ook nog wel berichten met dit thema, maar ze bleven eerder zeldzaam en speelden zich voornamelijk af in het buitenland. Een verklaring hiervoor is dat tegen eind 2005 in België zowel het holebi-huwelijk als holebi-adoptie een feit

waren. Er waren daarna natuurlijk veel minder nieuwsberichten over ongelijke rechten, aangezien de meeste wettelijke verschillen uitgevlakt waren. Dit thema verklaart ook de grote opstoot van nieuwsberichten in de periode 2003-2005, en het feit dat er in die tijdsspanne redelijk veel items zich in het begin van het jaartal bevonden.

Een ander steeds terugkerend thema is dat van de Gay Pride. De Belgische optocht van holebi's in mei, waarbij ze hun geaardheid vieren en opkomen voor hun rechten, is een jaarlijks terugkerend fenomeen in de nieuwsuitzendingen van de VRT en de VTM. Beide zenders gaan ieder jaar opnieuw in op dit evenement, al sloeg de VRT in 2008 een jaartje over en de VTM in 2011. Daarnaast werd er ook af en toe aandacht besteed aan de Gay Pride in Antwerpen, en enkele parades in het buitenland.

Tenslotte was er nog het thema van discriminatie en geweld tegen holebi's. Het gaat hier dan specifiek over gevallen van verbaal en fysiek geweld tegen personen die vallen op mensen van hetzelfde geslacht. Hoewel dit thema doorheen de periode altijd wel aanwezig was, zien we hier toch een sterke stijging in 2012. Dit heeft te maken met enkele homofobe aanvallen in dat jaar, waaronder de moord op Ishane Jarfi . Deze gebeurtenis veroorzaakte een soort van kettingreactie die ervoor zorgde dat berichten over discriminatie en geweld vaker aan bod kwamen in het nieuws. Dit thema is dus verantwoordelijk voor de opstoot van nieuwsberichten in 2012, en is ook de oorzaak voor het feit dat de items zich vaker tussen de hoofdpunten van de nieuwsuitzending bevonden.

We moeten hier ook even vermelden dat er nauwelijks items waren waarin transgenders of transseksuelen voorkwamen. We vonden slechts twee artikels die specifiek rond deze groepen handelden: een bij de VTM (nummer 12) en een bij de VRT (nummer 78).

4.2 Actoren

4.2.1 Algemene cijfers

	Totaal aantal actoren	Gemiddeld/aflevering
VRT	345	3,42
VTM	290	3,49

Tabel 4: Totaal en gemiddeld aantal actoren

De bovenstaande tabel geeft een overzicht van het aantal actoren in de nieuwsberichten van de VRT en de VTM. We herhalen even wat we onder actoren verstaan:

- Organisaties / bedrijven / instellingen (= officiële groep van personen) die vermeld worden;
- Personen die aan het woord komen;
- Personen die door de nieuwslezer, journalist of een ander persoon vermeld worden;
- Anonieme personen worden enkel vermeld als ze aan het woord komen.

Zo heeft de VRT 345 actoren en de VTM 290, maar aangezien de media niet hetzelfde aantal items hebben, zegt dit natuurlijk weinig. Daarom werd ook berekend hoeveel actoren de twee zenders gemiddeld aanhalen per item. De resultaten geven aan dat er op dit vlak weinig verschil is: beide media hebben ongeveer 3,4 actoren per nieuwsbericht. De VTM heeft er iets meer, maar het verschil is nagenoeg verwaarloosbaar.

Er was hier ook geen verschil merkbaar doorheen de tijd. Dit was trouwens meestal het geval bij de resultaten die het onderzoek over de actoren opleverde.

We voegen hier wel aan toe dat we geen weet hebben van het gemiddeld aantal actoren in nieuwsberichten die niet over holebi's handelen. Verder onderzoek kan hier interessant zijn.

4.2.2 Standpunt

	Pro	Contra	Neutraal
VRT	66%	20,3%	13,7%
VTM	67,4%	18,2%	14,4%

Tabel 5: Standpunt van de actoren

De standpunten van de actoren werden verdeeld in drie groepen. Allereerst zijn er de actoren die het standpunt van de holebi's vertegenwoordigen; deze kregen de noemer 'pro' mee. Daarnaast is er de groep die tegenover het standpunt van de holebi's staat, de 'contra'-groep. Tenslotte waren er ook actoren die zich niet uitspraken over hun kijk op het standpunt van de holebi's. Het gaat hier dan bijvoorbeeld over woordvoerders van het parket of artsen in een ziekenhuis. Deze werden onder de noemer 'neutraal' geplaatst.

Wat meteen opvalt uit de tabel is dat het standpunt van de holebi's veel beter vertegenwoordigd is dan het standpunt dat hier tegenover staat. Met ander woorden, er waren veel meer actoren aanwezig die pro-holebi waren dan actoren die zich niet konden vinden met het standpunt van de holebi's. Het pro-standpunt kwam maar liefst drie keer zoveel aan bod als het contra-standpunt. Bij beide zenders was dit zo; de verschillen zijn hier opnieuw zeer klein. Neutraal kunnen we de verdeling van de standpunten dus zeker niet noemen, maar ze wijst wel op een zeer positieve kijk van de zenders op holebi's.

We moeten hier echter wel opmerken dat de ongelijke verdeling van de standpunten vooral interessant is als het gaat over thema's als ongelijke rechten, waarover er een maatschappelijke discussie plaatsvindt. Bij de thema's die rond geweld tegen holebi's draaien, is het immers niet opvallend dat de journalist niet op zoek gaat naar iemand die dit geweld zou goedkeuren. Het is dus logisch dat bij zulke berichten vooral het pro-standpunt aan bod komt. Toch zien we dat ook bij de berichten over ongelijke rechten het pro-standpunt veel meer vertegenwoordigd is dan het contra-standpunt. De positieve kijk van de zenders op holebi's houdt dus stand.

	Pro	Contra	Neutraal
VRT	11	9	6
VTM	12	9	5

Tabel 6: Spreektijd (in sec) in verhouding tot standpunt

Tabel 6, die de spreekijd van de actoren in verhouding tot hun standpunt bekijkt, bevestigt de conclusies van tabel 5. De actoren die het standpunt van de holebi's verdedigen, komen gemiddeld iets langer aan bod dan de contra-groep. Ook hier geven de zenders blijk van een positieve beeldvorming ten opzichte van holebi's.

Wat hier ook opvalt, is dat de actoren die onder de noemer 'neutraal' geplaatst werden, beduidend minder spreekijd kregen dan andere actoren. Ze kwamen gemiddeld de helft minder lang aan bod. Een oorzaak hiervan kan het feit zijn dat een neutrale actor iets minder 'boeiend' is voor de kijker dan iemand die een duidelijk standpunt verkondigt. Ook hier kan verder onderzoek interessant zijn.

4.3 Focus op toekomstig onderzoek

In dit deel geven we de gegevens weer die op zich weinig relevant waren voor dit onderzoek, en waar we weinig of geen conclusies uit konden trekken. Ze kunnen echter wel interessant zijn voor toekomstig onderzoek.

4.3.1 Duur van de items

	VRT	VTM
Gemiddelde duur	92	110

Tabel 7: Gemiddelde duur van de nieuwsitems (in seconden)

De gemiddelde duur van de nieuwsitems was 92 seconden bij de VRT, en 110 seconden bij de VTM. De nieuwsitems van de VTM duurden dus gemiddeld iets langer, en dit compenseert gedeeltelijk het feit dat de VTM in totaal minder items heeft dan de VRT. De omvang van de corpora zijn namelijk even groot; de twee bestanden met transcripties schelen nog geen 100 woorden.

We moeten hier wel bij vermelden dat de meeste items iets langer duurden dan de gemiddelden aangeven; items van meer dan twee minuten waren zeker geen uitzondering. Deze cijfers worden naar beneden gehaald door het beperkte aantal items die veel korter waren en bijvoorbeeld maar een halve minuut duurden. Vooral de VRT had redelijk wat korte berichten. Er waren echter weinig verschillen merkbaar doorheen de jaren.

Jammer genoeg hebben we geen notie van de gemiddelde duur van een item in het algemeen. Het zou interessant zijn om de duur van de items die over holebi's handelen, te vergelijken met andere items. Ook een vergelijking met andere minderheidsgroepen kan hier nuttig zijn.

4.3.2 Locaties

	Binnenland	Buitenland	Mix
VRT	63	28	10
VTM	57	17	9

Tabel 8: Locaties van de nieuwsitems

De bovenstaande tabel toont de verdeling van de nieuwsberichten op vlak van locatie. De VRT heeft 63 items die zich enkel in België afspelen, terwijl de VTM er 57 heeft. 28 items hebben enkel met het buitenland te maken bij de VRT; bij de VTM waren dit er 17. Het aantal items waarin zowel België als (een) ander(e) land(en) voorkomen, is 10 bij de VRT en 9 bij de VTM. Wat op het eerste gezicht opvalt, is dat beide media de nadruk leggen op binnenlandse berichten. Daarnaast zien we ook dat het aantal binnenlandse berichten bij beide media ongeveer hetzelfde is of in elk geval weinig scheelt, net als het aantal ‘mix’-berichten. We zien echter wel een groter verschil bij de buitenlandse berichten. De VRT besteedt iets meer aandacht aan de buitenlandse berichten dan de VTM. Er waren weinig verschillen merkbaar doorheen de geanalyseerde periode.

Bij de buitenlandse berichten sprongen twee landen in het oog. Langs de ene kant ging er veel aandacht uit naar de Verenigde Staten, en meer bepaald naar de strubbelingen rond het holebi-huwelijk daar, en ook naar de discussie rond de beruchte ‘*don’t ask, don’t tell*’-regel. Aan de andere kant was ook Rome – en dan specifiek het Vaticaan – duidelijk aanwezig. De opinies van de Kerk over holebi’s werden meermaals aangehaald.

Ook hier zeggen deze cijfers op zich weinig; we weten immers niet hoe het zit met de verdeling buitenland/binnenland voor andere onderwerpen. Ze kunnen wel dienen als vergelijkingsbasis voor verder onderzoek.

4.3.3 Functiecategorieën

	Cat 1	Cat 2	Cat 3	Overig
VRT	53,9%	5,9%	22%	18,2%
VTM	54,4%	8,4%	20,4%	16,8%

Tabel 9: Verdeling functiecategorieën

Tabel 9 geeft een overzicht van de verdeling in functiecategorieën van de actoren. We herhalen even welke categorieën we onderscheidden:

- Categorie 1: Elitebron: elitebronnen bezitten een bepaalde expertise vanuit hun beroepsmatige functie. Deze categorie bevat dus de experts.
- Categorie 2: Non-elitebron onvervangbaar: bezitten relevante en exclusieve info over het onderwerp, ongeacht hun beroep. Ze zijn onvervangbaar omdat ze de meest

relevante actoren zijn voor het nieuwsitem. In de praktijk komt dit neer op betrokken personen.

- Categorie 3: Non-elitebron vervangbaar: willekeurig geselecteerde actoren die hun mening of ervaring delen. Ze beschikken niet over exclusieve informatie. Dit is het equivalent van de man in de straat.

Actoren die niet in een van de bovenstaande categorieën passen, werden onder de noemer ‘overig’ geplaatst. Dit zijn steeds organisaties of bedrijven die vermeld worden in het nieuwsbericht, maar zelf niet aan het woord komen. We nemen hen echter wel op onder de noemer actoren, omdat zelfs het vermelden van een instelling belangrijk kan zijn voor de beeldvorming.

Uit de tabel blijkt dat zowel de VRT als de VTM vooral experts aan bod laten in hun nieuwsberichten. Categorie 1 is telkens goed voor meer dan 50% van het totaal aantal actoren. Categorie 2 is duidelijk minder populair; bij de VTM is dit 8,4% en bij de VRT slechts 5,9%. De VTM laat dus iets meer betrokkenen aan bod komen dan de VRT, maar het verschil is klein. Beide zenders geven dus duidelijk de voorkeur aan de man in de straat; bij de VRT is dit goed voor 18,2% en bij de VTM 16,8%. Waarom de zenders de voorkeur geven aan de man in de straat in plaats van aan betrokkenen, is niet meteen duidelijk. Misschien heeft de beschikbaarheid van betrokken personen hier wat mee te maken. Meer onderzoek over het nieuwsproces – bijvoorbeeld door het interviewen van nieuwsmakers - kan hierover uitsluitel geven.

	Totaal gemiddelde	Cat 1	Cat 2	Cat 3	Overig
VRT	10	13	12	9	0
VTM	11	12	16	12	0

Tabel 10: Spreektijd (in sec) in verhouding tot functiecategorieën

Als we dan gaan kijken naar de duur dat een actor aan het woord is in verhouding tot de functiecategorieën, krijgen we de bovenstaande tabel. In totaal laat de VRT de actoren in zijn nieuwsberichten gemiddeld 10 seconden lang aan bod komen. Bij de VTM is dit 11 seconden; het verschil tussen de twee media is dus wederom zeer klein.

Ook bij de opdeling tussen de functiecategorieën zijn de verschillen klein; het gaat telkens om een aantal seconden. De VRT laat de man in de straat iets minder lang aan het woord dan de experts en de betrokkenen. De VTM laat daarentegen de betrokkenen iets langer aan het woord, en hier is het verschil ook iets groter: 4 seconden meer dan de VRT. Over het algemeen liggen de cijfers echter niet zo ver uit elkaar.

Aangezien de actoren die onder de noemer ‘overig’ geplaatst werden enkel terloops vermeld werden en niet aan het woord kwamen, bedraagt de gemiddelde spreektijd hier 0.

Uit deze cijfers kan niet echt een conclusie getrokken worden omdat ze niet vergeleken kunnen worden met andere gegevens. De vergelijking met de verdeling van de functiecategorieën bij andere onderwerpen zou hier bijvoorbeeld interessant kunnen zijn.

4.3.4 Holebi-gemeenschap

Tijdens het analyseren van de corpora noteerden we ook voor elke actor of hij deel uitmaakte van de holebi-gemeenschap. Hiermee bedoelen we natuurlijk de holebi's zelf, maar ook de woordvoerders van holebi-organisaties. Ook als een holebi-organisatie slechts vermeld werd, werd deze onder deze noemer geplaatst. De analyse leverde de volgende tabel op:

	Holebi-gemeenschap	Niet holebi-gemeenschap
VRT	39,1%	60,9%
VTM	43,5%	56,5%

Tabel 11: holebi-gemeenschap

Uit de bovenstaande tabel blijkt duidelijk dat ongeveer 40% van de actoren deel uitmaakt van de holebi-gemeenschap. Dit betekent natuurlijk dat ongeveer 60% niet behoort tot de holebi-gemeenschap. Bij de VTM is het aandeel van de holebi's iets groter, maar de verschillen zijn ook hier klein.

We bekeken ook de spreektijd van de actoren in verhouding met deze gegevens:

	Holebi-gemeenschap	Niet holebi-gemeenschap
VRT	12	8
VTM	14	8

Tabel 12: Spreektijd (in sec) in verhouding tot holebi-gemeenschap

Hoewel holebi's bij beide zenders minder vaak aan bod komen in vergelijking met andere actoren, komen ze wel langer aan bod. De gemiddelde spreektijd bij actoren van de holebi-gemeenschap is 12 en 14 seconden voor respectievelijk de VRT en de VTM. Bij actoren die niet tot de holebi-gemeenschap behoren, is dit telkens gemiddeld 8 seconden.

Of uit deze cijfers een conclusie kan genomen worden over de opstelling van de zenders naar holebi's toe, is onduidelijk. Zonder te weten hoe het zit met de verdeling en de spreektijd van andere minderheidsgroepen bij de zenders, zeggen deze cijfers weinig. Gezien het grote aantal experten (cf. 4.3.3) die aan bod komen, lijkt het aandeel van 40% op het eerste gezicht niet zo verrassend. Verder lijkt het ook logisch dat leden van de holebi-gemeenschap langer hun verhaal mogen doen, aangezien ze toch het onderwerp zijn van de nieuwsberichten. Verder onderzoek zou hier meer duidelijkheid kunnen scheppen.

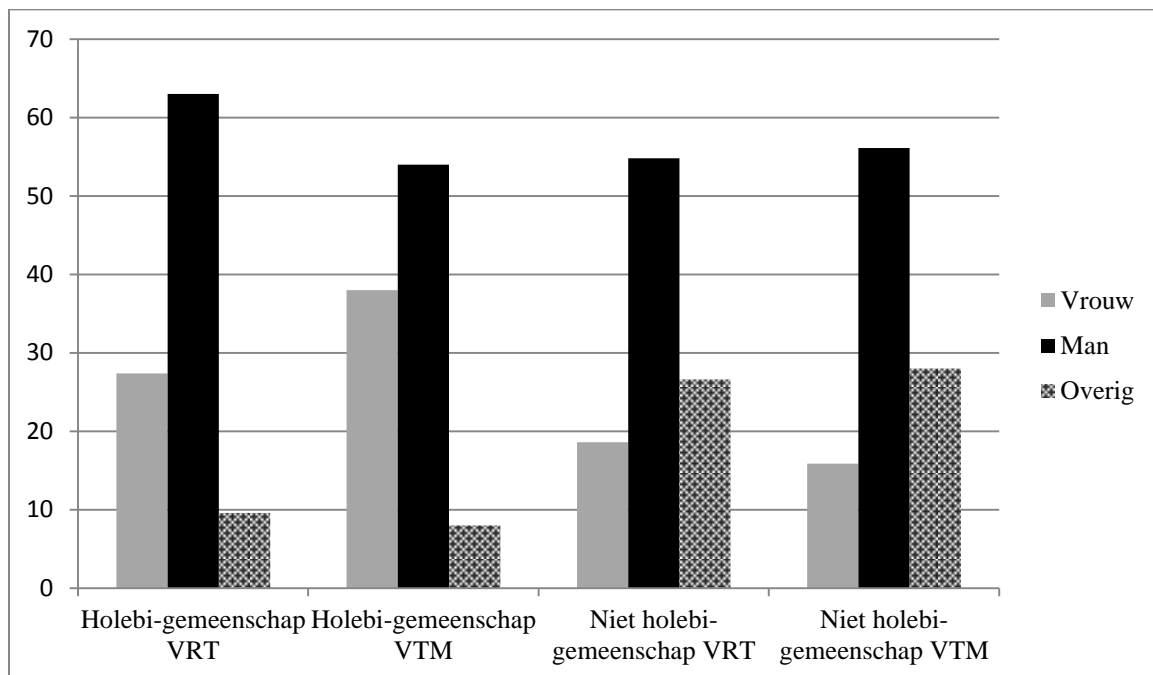
Het spreekt vanzelf dat de actoren die deel uitmaken van de holebi-gemeenschap uitsluitend een pro-standpunt innemen. Om die reden maken we deze vergelijking hier dan ook niet expliciet.

4.3.5 Geslacht van de holebi's

Het leek ons ook interessant om na te gaan of het geslacht van de holebi iets uitmaakt bij de keuze van de actoren. De onderstaande tabel geeft een overzicht van de verdeling tussen mannelijke en vrouwelijke holebi's in de nieuwsberichten van de zenders. Actoren die geen geslacht hebben, zoals bedrijven, werden opnieuw onder de categorie 'overig' geplaatst. Daarnaast wordt in de tabel ook de verdeling van de geslachten weergegeven voor de actoren die geen deel uitmaken van de holebi-gemeenschap. Zo kunnen we de resultaten toetsen aan de 'neutrale' verdeling tussen mannen en vrouwen. Om deze redelijk uitgebreide tabel overzichtelijk te maken, goten we deze ook in een grafische voorstelling.

	Holebi-gemeenschap			Niet holebi-gemeenschap		
	Vrouw	Man	Overig	Vrouw	Man	Overig
VRT	27,4%	63%	9,6%	18,6%	54,8%	26,6%
VTM	38%	54%	8%	15,9%	56,1%	28%

Tabel 13: Geslacht van de actoren

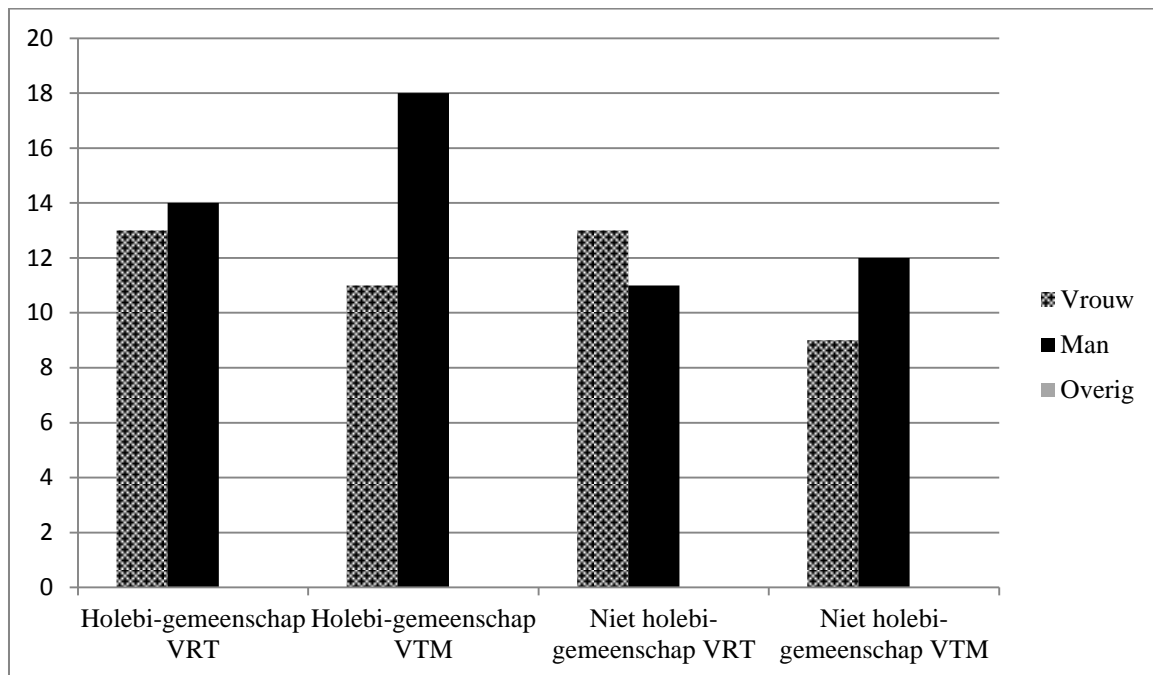
Figuur 2: geslacht van de actoren

Uit de bovenstaande figuren kunnen we afleiden dat zowel de VRT als de VTM de voorkeur geven aan mannelijke actoren die deel uitmaken van de holebi-gemeenschap. Vooral bij de VRT is het verschil tussen de geslachten zeer groot; de VTM geeft vrouwelijke holebi's iets meer ruimte. Als we de cijfers dan echter gaan vergelijken met die van de niet-holebi-gemeenschap, zien we dat ook daar mannelijke actoren prominenter aanwezig zijn bij beide zenders. Dit lijkt dus niet per se te wijzen op een vorm van holebi-gerelateerde discriminatie, maar lijkt eerder de norm te zijn. Er komen zelfs meer vrouwelijke holebi's aan bod dan vrouwelijke hetero's. Deze gegevens wijzen dus niet meteen op een negatieve behandeling van holebi's in de nieuwsberichten.

We vergeleken de vorige gegevens ook met de spreektijd van de actoren. Dat leverde de volgende tabel en grafiek op:

	Holebi-gemeenschap			Niet holebi-gemeenschap		
	Vrouw	Man	99	Vrouw	Man	99
VRT	13	14	0	13	11	0
VTM	11	18	0	9	12	0

Tabel 14: Spreektijd (in sec) in verhouding met geslacht

Figuur 3: Spreektijd (in sec) in verhouding met geslacht

Over het algemeen zijn er niet zo veel verschillen waarneembaar tussen de geslachten. Een uitzondering hierop is de VTM. Deze zender geeft toch merkbaar meer spreektijd aan mannelijke holebi's dan aan vrouwelijke. Als we de cijfers dan echter vergelijken met de hetero-actoren, lijkt deze tendens ook hier aanwezig, zij het in mindere mate. Een echte conclusie kunnen we hier dus op het eerste gezicht niet uit trekken. Verder onderzoek naar de verdeling tussen de geslachten in nieuwsberichten die niet rond holebi's draaien zou hier interessant kunnen zijn.

4.4 Framing Devices

Tijdens de analyse speurden we naar frames in de berichtgeving van de VRT en de VTM. Dit deden we door in de eerste plaats op zoek te gaan naar aanwezige *framing devices*, die de frames hun vorm geven. In wat volgt gaan we, voor we de gevonden frames specificeren, nog even kort in op het gebruik van *framing devices* bij de VRT en de VTM, om na te gaan in hoeverre deze voorkomen in de corpora. Eerst bekijken we de *devices* van de tekst, daarna gaan we dieper in op de *devices* die in de beelden te vinden zijn. We volgen hierbij telkens de volgorde die ook in de checklist opgesteld werd.

4.4.1 Framing devices in de tekst

4.4.1.1 Woordkeuze

Allereerst willen we hierbij vermelden dat het zeer moeilijk is om aan te duiden of een woord nu zwaar en betekenisvol is of niet. Neutraliteit is immers niet met een vaststaande definitie te karakteriseren, maar is een complex gegeven. Wat voor de ene persoon neutraal is of lijkt, is dat daarom niet per se voor iemand anders. Veel is ook afhankelijk van de context. Als het onderwerp van de nieuwsberichten bijvoorbeeld een moord is, kan er geargumenteed worden dat er zware, betekenisvolle woorden nodig zijn om de realiteit correct weer te geven. In dat licht kunnen die gekleurde woorden als neutraal gezien worden.

Toch kunnen we zeggen dat de VRT en de VTM regelmatig gebruik maakten van zware en betekenisvolle woorden in hun artikels. Als we de gebruikte woord afwegen tegen de mogelijke alternatieven en de context van het bericht, merken we enig gekleurd taalgebruik op. We geven enkele voorbeelden:

- En dat is **dramatisch** voor een kind. (VRT 11)
- En dat mag soms even **extravagant**. (VRT 30)
- Ook in de moslimwereld rust een **zwaar taboe** op homoseksualiteit (VRT 67)
- Een onnodige **vernedering** (VTM 12)
- Maar de regering blijft **talmen** (VTM 29)
- “Dat soort **tuig** van mensen moet hard worden aangepakt.” (VTM 80)

We moeten hierbij wel vermelden dat het gekleurd taalgebruik vaak teruggevonden werd in citaten van actoren. Het feit dat de journalist ervoor koos om de woorden van de actor op een

directe manier weer te geven, wijst er echter toch op dat hij de woorden belangrijk genoeg vindt om ze te citeren (cf. 4.4.1.7).

Wat opvalt is dat de woordkeuze vaak het standpunt van de holebi's ondersteunen. Zo maakt de VRT bijvoorbeeld duidelijk dat ze de acties van een Oegandese krant, die opriep tot homohaar, afkeuren door te verwijzen naar een 'heksenjacht':

- Een krant had vorig jaar een **heksenjacht** gelanceerd op David Kato en andere homo's (VRT 70)

Een ander voorbeeld zijn de nieuwsitems van de VTM over enkele homoseksuele mannen die in Aalst aangevallen waren vanwege hun geaardheid. De journalisten benadrukken dat de mannen 'wild tekeer gingen', en wijst op het feit dat de daders een ware 'ravage' achterlieten. Even later worden ook de wonden van de slachtoffers erg in de verf gezet:

- Nu, de twee mannen waren er behoorlijk erg aan toe, waren **behoorlijk erg toegetakeld** toen ze hier vannacht in het ziekenhuis werden binnengebracht. (VTM 78)

Als de woordkeuze negatief staat ten opzichte van holebi's, is dat omdat de mening van een actor aangehaald wordt. Dit gebeurt dan meestal ook nog letterlijk, dus in directe rede (cf. 4.4.1.7):

- "Ze zeggen ook dag holebi's **addergebroed** zijn." (VTM 15)
- "Verder moeten we ophouden met **fantasietjes** als adoptierecht voor homofielen." (VRT 33)

Er waren uiteindelijk niet zo veel verschillen merkbaar tussen de twee zenders. Het leek alsof de VTM net iets meer gebruik maakte van gekleurd taalgebruik, en daarmee dus iets minder 'neutraal' omging met de materie, maar van een groot contrast was niet echt sprake. Van een evolutie doorheen de tijd was ook niet veel te merken. We merkten wel op dat de media meer de neiging hadden om voor zware bewoordingen te kiezen als het onderwerp van het nieuwsbericht aangrijpend was. Zo was er bijvoorbeeld veel gekleurd taalgebruik op te merken in de items die over homofobe moorden handelden.

We kunnen dus wel stellen dat beide media niet altijd heel 'neutraal' zijn in hun taalgebruik in de nieuwsberichten over holebi's. Of dat dan wijst op een achterliggende ideologie, is niet meteen duidelijk. Vaak handelden de berichten immers rond zware gebeurtenissen, en leken

zware woorden wel een logische keuze. Daarnaast maakt het gebruik van zware woorden het voor de kijker ook wel gemakkelijk om de ernst van de zaak in te schatten, wat voor een duidelijk nieuwsbericht zorgt. Toch durven we stellen dat de zenders positief kijken naar holebi's. Het gekleurd taalgebruik ondersteunde immers meestal het standpunt van deze minderheidsgroep.

4.4.1.2 Labels

De holebi's kregen in de nieuwsberichten zeer neutrale labels mee. Om de personen van deze minderheidsgroep aan te duiden, werden meestal algemeen aanvaarde termen gebruikt zoals 'homo', 'lesbienne', 'biseksueel' en 'holebi's'. Daarnaast is ook 'koppels van gelijk geslacht' een populaire uitdrukking:

- In het ziekenhuis van de VUB komen er per jaar 350 **lesbische** koppels langs. (VTM 37)
- [...], de jaarlijkse optocht van **homo's, bi's en lesbiennes** in Brussel. (VTM 58)
- Jongeren vinden het nog altijd moeilijk om openlijk toe te geven dat ze **homo, lesbienne of biseksueel** zijn. (VRT 13)
- 17.000 **holebi's** zijn vanmiddag door de straten van Brussel getrokken [...] (VRT 46)

Een enkele keer wordt een andere term gebruikt, zoals in het volgende voorbeeld. Maar die gevallen waren zeer schaars:

- De tiende feestelijke optocht al van Belgische **niet-hetero's**. (VRT 30)

Een zestal keer werd ook het label 'homofiel' gebruikt, voornamelijk in het begin van de geanalyseerde periode, en dit ongeveer evenveel bij elk medium. Dit woord is eigenlijk al een aantal decennia geleden in onbruik geraakt, omdat het door veel holebi's als een denigrerend woord wordt beschouwd (Bartels & Versteegen 2005). Daarnaast heeft het tweede lid '-fiel' van het woord weinig te maken met homoseksualiteit; een homo kan immers net zo goed heterofiel zijn als een hetero, hij/zij is alleen niet heteroseksueel. Dit kan dus niet echt een positief label genoemd worden, hoewel het er niet op lijkt dat de media hiermee achterliggende bedoelingen hadden.

- [...] voor het eerst een openlijk **homofiele** priester tot bisschop gewijd. (VRT 10)
- Maar wanneer een **homofiele** kandidaat-priester drie jaar kuis blijft, [...] (VTM 42)

Daarnaast viel het ook op dat heel vaak de term ‘homo’ gebruikt wordt om de hele minderheidsgroep aan te duiden, en dat zorgt er natuurlijk voor dat de interne diversiteit van de groep niet echt weergegeven wordt. Dit was merkbaar bij beide media en doorheen de gehele periode. Vooral de biseksuelen werden vaak vergeten:

- Léonard ontkent met klem dat hij **homo’s en lesbiennes** abnormaal heeft genoemd. (VTM 54)
- [...] gemanifesteerd voor de rechten van **homo’s en lesbiennes**. (VRT 74)
- [...] het eerste **homohuwelijk** voltrokken tussen twee vrouwen. (VRT 45)

Het laatste voorbeeld geeft ook heel mooi weer dat de term ‘holebi-huwelijk’ niet voorkomt. Zelfs in het geval van twee vrouwen, wordt de voorkeur gegeven aan de term ‘homohuwelijk’.

Al bij al kunnen we zeggen dat de media neutrale labels gebruikt als het over holebi’s gaat, al wordt de interne diversiteit niet altijd even gerespecteerd.

4.4.1.3 Modaliteit

Modale werkwoorden en signaalwoorden, waaruit de mening van de journalist sterk naar voor komt, waren niet bijster veel aanwezig in de tekst. Het gebruik van modale werkwoorden in de voorwaardelijke wijs kwam nog geen vijf keer voor:

- Gearrangeerde huwelijk **zouden** wel verleden tijd zijn. (VTM 20)
- Dat **zou** de kracht van het leger ondermijnen. (VTM 66)
- [...] **zou** de homoseksuele jongeman avances gemaakt hebben. (VRT 83)

In de bovenstaande voorbeelden trekt de journalist steeds de waarheid van de zin in twijfel door de conditionalis te gebruiken. Of dit naar een achterliggende bedoeling wijst, is echter niet helemaal duidelijk; hij kan deze keuzes ook uit voorzichtigheid gemaakt hebben.

Modale signaalwoorden en focuspartikels werden wel iets vaker opgemerkt, en dan net iets vaker bij de VTM dan bij de VRT. Ook hiermee geeft de journalist op een verdoken manier zijn mening over het statement.

- [...] maar kinderen adopteren mogen ze **nog altijd** niet. (VRT 19)
- [...] maar **zelfs** homoseksuele gevoelens of sympathie voor homo's zijn een reden om kandidaten de deur te wijzen. (VRT 41)
- Het koppel is **al** elf jaar samen en heeft dus **zo lang** op het trouwboekje moeten wachten. (VTM 6)
- **Nochtans** zijn er klankfragmenten die aantonen dat hij dat wel degelijk heeft gezegd. (VTM 54)

Ook hier wijzen de signaalwoorden over het algemeen op een positieve kijk op holebi's. Beide media verdedigen op deze manier het standpunt van deze minderheidsgroep. Een evolutie doorheen de tijd was evenwel niet op te merken.

4.4.1.4 *Semantische rollen*

Holebi's kregen in de corpora zowel de handelende agensrol toebedeeld als de patiënsrol, waarbij ze een handeling ondergaan. Het kiezen van een rol, in hoeverre dit al een bewust proces is, hing af van de context. Als de nadruk bijvoorbeeld werd gelegd op het feit dat holebi's veel discriminatie te verduren krijgen, werd meestal voor de patiënsrol gekozen:

- Vorig weekend werden [...] **twee homojongens** in elkaar geslagen. (VRT 81)
- Ze hebben **hem** geslagen en voor dood achtergelaten. (VTM 70)

In de volgende voorbeelden wordt echter benadrukt dat holebi's ijveren voor hun rechten, en dus is de agensrol een logischere keuze:

- **Ze** vragen aan steden en gemeenten om een holebi-beleidsplan uit te werken. (VTM 47)
- **Verskillende homoverenigingen** dienen bij het CGKR twee klachten in [...] (VRT 17)

Of er veel opzettelijke beeldvorming achter de rolbedeling gezocht moet worden, betwijfelen we wel een beetje. Het lijkt immers een zeer logisch proces, waarbij de journalist niet per se

nadenkt over welke rol hij toebedeelt aan holebi's. Agens- en patiensrollen zijn er immers in de meeste constructies.

Beide media gingen doorheen de onderzochte periode op dezelfde manier om met de semantische rolverdeling. Er waren dus weinig verschillen merkbaar tussen de media.

4.4.1.5 Transitiviteit/passivering

De keuze voor transitieve of intransitieve werkwoordconstructies lijkt daarentegen al iets opzettelijker te zijn. Een intransitieve constructie kan immers gezien worden als een vervorming van een transitieve constructie door middel van passivering. Dit wijst toch al meer op een actief proces.

In beide corpora kwamen heel wat passieve constructies voor, vooral wanneer holebi's zich in de patiensrol bevonden:

- Vorig jaar **werd** de Gay Pride al afgelast. (VRT 66).
- In Iran zal hij daarom vrijwel zeker **worden** opgehangen. (VRT 53)
- In het hartje van Brussel **is** een homo zwaar in elkaar geslagen. (VTM 67)

Conboy (2007) wijst erop dat bij passieve constructies de handelende partij niet vermeld wordt. Dit kan dus gebruikt worden om de dader van een handeling te verdoezelen. In de corpora lijkt dit echter niet meteen het geval te zijn; we kregen niet de indruk dat journalisten de verantwoordelijken wilden verdedigen. In extreme gevallen van discriminatie en geweld kwamen immers even goed transitieve constructies voor:

- Twee jonge mannen **hebben** hem en een vriend **aangevallen** in een café in Aalst. (VTM 79)
- De daders **pikten** de man op in Luik en **lieten** hem dood achter in dit veld. (VRT 84)

De verklaring voor de voorkeur voor passieve constructies moet door de band eerder gezocht worden in het benadrukken van de patiensrol. Door het weglaten van de verantwoordelijke, wordt de aandacht niet meer verdeeld tussen twee spelers en kan de nadruk nog steviger gelegd worden op het feit dat de patiens geen controle heeft over wat hem overkomt. Dit draagt mede bij tot de vorming van een slachtoffer-frame (cf. 4.5.2).

4.4.1.6 *Metaforen*

Het gebruik van metaforen was eerder zeldzaam, zowel bij de VRT als bij de VTM. Televisienieuws leent zich dan ook niet zo heel goed tot het gebruik van deze stijlfiguur, aangezien het kort, duidelijk en zo zakelijk en objectief mogelijk moet zijn. Dit laat niet veel ruimte voor veel beeldspraak; de journalist heeft immers niet de tijd om de metaforen goed uit te leggen en het risico te lopen dat de kijker zijn verwijzing niet snapt.

Dit wil echter niet zeggen dat er helemaal geen metaforen aanwezig waren. De nieuwsberichten geven immers geregeld citaten weer, waarvan de actoren af en toe beeldspraak gebruiken. We geven enkele voorbeelden:

- We zijn de **vijf voor twaalf** gepasseerd, het is echt half een geworden. (VTM 72)
- En vandaag is de **kroon op het werk** die kan gezet worden. (VRT 43)

4.4.1.7 *Verdeling bronnen en (in)directe rede*

Uit de standpunten van de actoren (cf. 4.2.2) kon al duidelijk afgeleid worden dat er heel wat meer bronnen aangehaald worden die het standpunt van holebi's verdedigen dan actoren die zich hierin niet kunnen vinden. We haalden al even aan dat dit kan wijzen op een positieve instelling ten opzichte van deze minderheidsgroep. Vaak werden er zelfs geen bronnen aangehaald die het standpunt van de holebi's tegenspraken. Vele items belichtten dus enkel het standpunt van de holebi's. Enkele voorbeelden hiervan zijn VRT 6, VRT 30, VTM 40 en VTM 72.

Beide corpora leken een voorkeur te hebben voor deze manier van werken waarbij slechts een kant van de zaak belicht wordt. Er waren immers ook items waarbij enkel het standpunt van de actoren die tegen holebi's waren, aan bod kwam. Voorbeelden hiervan zijn VTM 34 en VRT 29. Dit lijkt dus eigen te zijn aan het medium.

Daarnaast is het ook interessant om te gaan kijken naar de manier waarop deze bronnen vermeld worden. Worden ze letterlijk geciteerd of parafraseert de journalist de bron in zijn eigen woorden? Deze laatste optie zorgt ervoor dat de journalist kan spelen met de woorden van de bron; hij kan sommige dingen weglaten of zaken anders verwoorden. Het gebruik van

directe rede kan daarentegen wijzen op het feit dat de journalist de bron belangrijk genoeg acht om zijn woorden rechtstreeks weer te geven.

Uit de analyse van de nieuwsberichten bleek echter dat er niet echt sprake was van een verdeling; het gebruik van directe rede was overduidelijk veel meer aanwezig dan indirecte rede. Dit kan in verband gebracht worden met het medium waar we mee werken. Bij televisienieuws is het immers normaal dat de actoren van het item indien mogelijk in beeld gebracht worden, en dat hun woorden dus letterlijk worden weergegeven. Indirecte rede was dan weer de norm bij zeer korte items met minder nieuwswaarde, die bijvoorbeeld maar een halve minuut duurden. Hier lijkt het tijdsgebrek dan weer een belangrijke factor te zijn.

Toch waren er ook gevallen waarbij de verdeling tussen directe en indirecte rede blijk gaf van een voorkeur voor het standpunt van de holebi's. Zo worden bijvoorbeeld in het item VRT 32 de actoren die voor holebi-adoptie zijn in beeld gebracht en dus direct aangehaald. De standpunten van de actoren tegen deze vorm van adoptie worden daarentegen indirect vermeld, hoewel van een journalist toch verwacht wordt dat hij alle partijen op dezelfde manier aan het woord laat.

4.4.1.8 Intertekstualiteit

Bij het gebruik van intertekstualiteit viel er eveneens weinig beeldvorming op te merken. Ook hier kunnen we dit in verband brengen met het genre van het televisienieuws. De tijdsdruk en de strakheid van het medium geven de journalist weinig ruimte om te verwijzen naar zaken die zich buiten de context van het bericht bevinden; hij is min of meer verplicht om een taalgebruik te hanteren zonder al te veel fantasietjes. We vonden slechts een enkel voorbeeld van intertekstualiteit waarbij er sprake kan zijn van beeldvorming. In het volgende fragment verwijst de journalist naar een berucht manuscript, om duidelijk te maken dat de Kerk zeer conservatief is:

- Onder zijn voorganger Johannes Paulus de tweede stond hij als kardinaal al conservatieve maatschappelijke standpunten voor, maar de stellingen gaan zelfs terug tot de roemruchte **encycliek Humanae Vitae uit 1968** [...] (VTM 31)

In het voorbeeld hierboven hoefde de journalist niet te verwijzen naar deze encycliek; het was geen noodzakelijke informatie voor het nieuwsbericht. We kunnen dus stellen dat de

nieuwmaker enkel naar deze tekst verwees om het feit dat de paus conservatief is in de verf te zetten.

Intertekstuele verwijzingen kwamen natuurlijk wel voor indien ze het onderwerp van het nieuwsbericht waren, of om het geheugen van de kijker op te frissen. De journalist kan er immers ook niet van uit gaan dat de kijker alle vorige nieuwsuitzendingen gevolgd heeft; hij moet indien nodig de nieuwsberichten in een grotere context plaatsen. Zo word in het item VRT 53, dat uitgezonden werd in 2008, verwezen naar een nieuwsfeit uit 2005:

- Dat was ook het lot van zijn vriend, **die in 2005 werd opgehangen** (VRT 53)

Daarnaast werd ook enkele keren verwezen naar een ander televisieprogramma. In dat geval was er telkens iets nieuwswaardigs gebeurd in dat programma, en werden er beelden hieruit getoond. Opvallend is dat deze gevallen nooit voorkwamen in het corpus van het andere medium. Dit komt omdat de nieuwsuitzendingen er de voorkeur aan geven om te verwijzen naar programma's uit hun eigen stal. Af en toe gebeurde dat zelfs voor de uitzending, om zo meer kijkers te lokken.

- [...] getuigden gisteren in ons programma **Reyers Laat**. (VRT 80)
- Straks is Serge Muyters ook te gast in het **zomermagazine op VTM**, meteen na het nieuws en het weerbericht. (VTM 9)

We merkten op dat de VRT vaker verwees naar andere programma's op de zender dan de VTM. Er was echter weinig evolutie merkbaar doorheen de tijd.

4.4.2 Framing devices in de beelden

4.4.2.1 Beelden buiten de studio

Bij elk item in de corpora was er sprake van beelden buiten de studio. Hiermee bedoelen we alle beelden waarbij de focus niet op de nieuwslezer ligt. Zelfs bij korte items werd er niet geopteerd om enkel het anker het verhaal te laten vertellen. Beide zenders kozen ervoor om in dat geval het anker niet in beeld te brengen, maar enkel beelden buiten de studio te geven en het anker de voice-over te laten inspreken. Op dit vlak konden we dus niet echt een gebruik van *framing devices* vaststellen.

4.4.2.2 *Achtergrondfoto's*

Beide zenders gebruikten af en toe achtergrondfoto's in de studio. Hiermee bedoelen we de foto's die achter het nieuwsanker verschijnen wanneer hij het nieuwsbericht aankondigt. Dit kwam echter niet zo vaak voor, en dan nog vooral op het einde van het geanalyseerde tijds kader. Dit was in 2003 waarschijnlijk nog niet echt een gewoonte. De eerste foto's duiken op in 2005, maar het gebruik hiervan was zeker niet regelmatig tot 2007. De VRT maakte iets vaker gebruik van foto's dan de VTM.

Wanneer de foto's in beeld kwamen, werden ze evenwel vaak gebruikt als een *framing device* om het gebruikte frame te ondersteunen en mee vorm te geven. De achtergrondfoto's die frames ondersteunen worden later vermeld (cf. 4.5).

4.4.2.3 *Live of opgenomen*

Slechts een enkele keer was er sprake van live beelden; het merendeel van de beelden werd op voorhand opgenomen en gemonteerd. Over het algemeen vonden beide zenders de nieuwsfeiten dus niet nieuwswaardig genoeg om een live reporter in positie te brengen. We vonden drie uitzonderingen bij de VTM en eentje bij de VRT. De VTM deed dit dus vaker dan de VRT, maar de aantallen blijven heel erg klein.

Of er live beelden aan te pas kwamen, hing af van het onderwerp van het item. Alle uitzonderingen handelden immers om belangrijke of choquerende gebeurtenissen. Toen Barack Obama zich als eerste president van de VS duidelijk uitsprak voor het holebi-huwelijk, vond de VRT dit nieuwsfeit belangrijk genoeg om live over te gaan naar hun correspondent ter plaatse (VRT 88). Bij de VTM werden live beelden gegeven bij de homofobe aanslag op twee mannen in Aalst (VTM 78). Ook de nieuwjaarstoespraak van president Bush in 2005, waarin hij de rechten van holebi's in de kiem wil smoren, is voor hen reden om live te gaan (VTM 27). En tenslotte zijn er ook nog live beelden te zien wanneer de Kamer in 2005 moet stemmen over de adoptieregeling voor holebi's (VTM 43).

4.4.2.4 *Cameraperspectief*

In de nieuwsuitzendingen van de VRT en de VTM werd er niet zoveel gespeeld met cameraperspectieven. We herhalen even welke perspectieven we onderzochten (Van Kerckhoven 2008, p. 55):

- Hoogstandpunt of vogelperspectief: bij dit standpunt staat de camera hoger dan het object. Dit opname standpunt kiest men om een gevoel van nietigheid of verplettering uit te drukken.
- Normaalstandpunt: de camera staat op dezelfde hoogte als het object.
- Kikvorsperspectief: bij dit standpunt staat de camera lager dan het object. Dit camerastandpunt kiest men om een indruk van grootsheid te geven of van verheffing.

Over het algemeen werden de meeste zaken in een normaalstandpunt weergegeven. Het gebruik van perspectieven is immers niet erg subtiel en kan in de strakke vorm van een journaal al snel opvallen. Een documentaire of een fictieprogramma leent zich hier dan beter toe.

Toch waren er enkele gevallen merkbaar waarin het perspectief van de camera bijdroeg tot de vorming van een frame. Zo wordt bijvoorbeeld het homokoppel in VTM 31 vanuit kikvorsperspectief weergegeven wanneer ze hand in hand op straat lopen, waardoor een gevoel van belangrijkheid opgeroepen wordt. Ook Jef Neve, die getuigt over homofob geweld, wordt in een kikvorsperspectief weergegeven (VRT 80). EU-parlementslid Rocco Buttiglione, die zich onvriendelijk uitliet tegenover homo's, kan dan weer op een vogelperspectief rekenen (VTM 25). Zoals de voorbeelden aangeven, geven de meeste gevallen van een veranderd perspectief blijk van een positieve houding ten opzichte van homo's. De VTM maakte trouwens vaker gebruik van dit framing device dan de VRT.

We moeten hier echter ook vermelden dat de keuze voor een vogel- of kikvorsperspectief in sommige gevallen een logische keuze was. Zo wordt er bij het in beeld brengen van hoge gebouwen al gauw gekozen voor een kikvorsperspectief. En ook om de omvang van bijvoorbeeld een betoging duidelijk te maken, is een vogelperspectief niet uitzonderlijk. In deze gevallen kan echter niet echt gesproken worden van beeldvorming.

4.4.2.5 Camerabeweging.

Zoals we al aangaven, onderscheiden we twee soorten camerabewegingen. Aan de ene kant hebben we de vaste camera, waarbij de cameraman zijn materiaal op een vast punt zet en van daaruit filmt. Aan de andere kant kan hij de camera ook op zijn schouder zetten en zo de kijker meer de indruk geven dat hij middenin de actie zit. Dit kan een groter realiteitsgevoel oproepen.

In de meeste gevallen werd echter gebruik gemaakt van een vaste camera; gevallen waarin de cameraman meebewoog waren eerder zeldzaam. We vonden echter wel enkele gevallen waarin dit gebeurde. Zo begaf de cameraman zich redelijk vaak tussen het volk van de Gay Pride in België om op die manier politici of andere mensen te interviewen. Zo kreeg de kijker echt het gevoel van een bewegende parade. Anderzijds kregen we ook een bewegende camera te zien wanneer de chaos van een uit de hand gelopen betoging werd benadrukt. De schokkende, snelle beelden zorgen al snel voor een gevoel van onveiligheid, zoals bijvoorbeeld bij VTM 46 en VRT 69.

Er was niet echt een evolutie te bespeuren doorheen de tijd; de keuze voor de bewegende camera hing af van de context. Daarnaast was er ook niet echt een verschil tussen beide zenders.

4.4.2.6 Kadrering

Ook het gebruik van zoomeffecten was niet frequent aanwezig in de geanalyseerde nieuwsberichten. Er waren wel gevallen te vinden waarbij de camera inzoomde op bepaalde personen en objecten om deze meer te benadrukken, maar het was zeker geen gewoonte.

Zo werd bij het in beeld brengen van holebi-huwelijken regelmatig ingezoomd op het uitwisselen van de ringen, om de verbintenis tussen de twee personen extra in de verf te zetten. Ook kussende koppels waren een populair object om op in te zoomen (vb. VTM 28). Ook werd bijvoorbeeld ingezoomd op babyspulletjes bij een koppel dat zijn pleegkind opnieuw moest afstaan (VTM 32). Zo werd er een extra dramatische kant aan het item gegeven.

De gevonden gevallen van kadrering droegen wel bij tot het vormen van enkele frames. We geven meer voorbeelden wanneer we deze frames specificeren (cf. 4.5).

4.4.2.7 Muziek en geluidseffecten

Het gebruik van muziek en geluidseffecten was schaars. Dit leunt immers meer aan bij fictieprogramma's en documentaires; het gebruik van deze middelen is allesbehalve subtiel en valt al heel snel op in de strakke vorm van een journaal. De geluidseffecten die opvielen, zoals bijvoorbeeld applaus en gejuich, waren vaak ook niet speciaal toegevoegd door de journalisten, maar gewoon mee opgenomen met de beelden. Zo was bijvoorbeeld regelmatig het gejoel van een betoging te horen, of het applaus bij een holebi-huwelijk. Ook de vrolijke muziek van de Gay Pride was meestal te horen.

Hoewel deze geluiden niet achteraf werden ingevoegd, zegt de keuze van de journalist om ze in het item te verwerken toch dat hij de gebeurtenissen extra in de verf wil zetten. De muziek van de Gay Pride benadrukt bijvoorbeeld het feestende karakter van deze optocht (cf. 4.5.4).

We vonden in het corpus wel enkele gevallen waarin er muziek werd toegevoegd aan het item, om een emotionele sfeer te scheppen. Zo was er weemoedige muziek te horen wanneer de beelden getoond werden van het zontje van een homokoppel, omdat hij verwekt was bij een draagmoeder en niet bij zijn vader mocht zijn (VRT 71). De muziek zorgde hier voor een dramatisch effect. Een ander voorbeeld is de droeve muziek wanneer de foto's van de vermoorde Ishane Jarfi getoond worden (VTM 70). Ook hier wekt dit medelijden op bij de kijker.

Er waren opnieuw weinig verschillen merkbaar tussen de VRT en de VTM, al leek deze laatste zender iets meer gebruik te maken van deze middelen. Er was ook weinig evolutie doorheen de tijd.

4.4.2.8 Verhouding beeld/tekst

In een neutraal nieuwsitem komen de beelden en de tekst goed overeen. Dit wil zeggen dat de beelden in het nieuwsbericht overeenkomen met wat de journalist op dat moment vertelt. Zo

komt bijvoorbeeld premier Di Rupo in beeld wanneer de voice-over zijn standpunt uitlegt. De journalist kan echter de nadruk een beetje wegnemen door de beelden en de tekst niet meer mooi op elkaar af te stemmen. In het vorige voorbeeld zou Di Rupo dan bijvoorbeeld niet in beeld komen terwijl de voice-over over hem vertelt, zodat de kijker gedwongen wordt om zijn aandacht te verdelen tussen twee zaken die niet perfect overeenkomen. Zijn mening of zijn acties wordt daardoor veel minder prominent.

Met de verhouding tussen het tekst en het beeld werd bij beide zenders regelmatig gespeeld. Meestal was dit opnieuw in het voordeel van de holebi's: de contra-standpunten werden vermeld, maar niet in beeld gebracht, terwijl er van de journalist toch verwacht wordt dat hij alle partijen de kans geeft om hun zegje te doen. We geven enkele voorbeelden:

- In VTM 21 gaat het over het stijgende geweld tegen holebi's in Brussel. Wanneer de voice-over vermeldt dat burgemeester Thielemans dit ontkent, krijgen we geen beelden van hem te zien, maar worden beelden van de stad gegeven. De journalist geeft ook niet aan dat de burgemeester niet bereikbaar was voor commentaar. Hij heeft dus waarschijnlijk niet de moeite genomen om Thielemans te contacteren.
- Wanneer in VRT 56 verteld wordt dat de paus homoseksuele daden niet aanvaardt, worden er beelden van gelukkige holebi-paren getoond die in het huwelijk treden. Dergelijke beelden worden trouwens regelmatig aangehaald, ook als ze weinig met het nieuwsbericht te maken hebben.

Beide zenders gebruiken deze verhoudingen dus wel degelijk als een *framing device* om een beeldvorming op te roepen. Welke frames ze precies ondersteunen, leggen we uit in het volgende hoofdstuk.

4.5 Frames

Zoals we al enkele keren vermeldden, zorgt het gebruik van *framing devices* ervoor dat er een frame ontstaat. In wat volgt overlopen we de frames die we vonden bij het analyseren van het verzamelde materiaal. We vonden uiteindelijk vier frames met betrekking tot holebi's: het 'vechten voor gelijke rechten'-frame, het perfecte koppel-frame, het slachtoffer-frame en het feest-frame. We stelden voor elk van deze frames een framematrix op, die telkens zal weergegeven worden. Daarnaast geven we wat meer uitleg bij de frames: we vermelden wat

deze precies inhouden en op welke manier ze aan bod kwamen in de corpora. We maken ook opnieuw de vergelijking tussen beide zenders, en zoeken naar evoluties doorheen het geanalyseerde tijds kader.

4.5.1 Het ‘vechten voor gelijke rechten’-frame

		REASONING DEVICES			FRAMING DEVICES (voorbeelden)		
FRAME	Definitie probleem	Oorzaken	Moreel oordeel	Oplossingen	woordkeuze	agens/patiens	verhouding beeld/tekst
Vechten voor ongelijke rechten	Holebi's hebben niet dezelfde rechten als hetero's (Holebi-huwelijk/ holebi-adoptie)	Conservatieve krachten/Katholieke Kerk en een talmende overheid	Discriminatie die zo snel mogelijk opgelost moet worden	Het is aan de overheid om deze ongelijkheid recht te trekken	Het is onaanvaardbaar en godgeklaagd (VRT 1) / adoptiewet sluit bewust uit (VRT 11)	Agensrol holebi's nemen het op voor zichzelf	Negatieve meningen komen minder aan bod

Het eerste frame dat we vonden, hebben we het ‘vechten voor gelijke rechten’-frame gedoopt. Dit frame wordt gebruikt in de context van het al dan niet gelijkstellen van de wettelijke rechten van holebi’s met die van hetero’s. In het begin van de geanalyseerde periode was het huwelijk tussen mensen van gelijk geslacht immers nog niet mogelijk, net als adoptie voor holebi’s. In dit frame wordt het bekomen van gelijke rechten echt voorgesteld als een gevecht dat holebi’s moeten voeren, een activistische inspanning die ze moeten leveren. Hierbij worden ze voortdurend gefnuikt door de overheid, die de thema’s blijven uitstellen, en conservatieve krachten - waaronder de Katholieke Kerk. Vooral naar deze laatste wordt vaak met de vinger gewezen als oorzaak van de conservatieve instelling van de samenleving. Er zijn heel wat artikels waarin de Kerk wordt voorgesteld als een organisatie met achterhaalde opinies. Uit de items blijkt dat het probleem beoordeeld wordt als een vorm van discriminatie ten opzichte van holebi’s, die dan ook best zo snel mogelijk opgelost wordt. Het frame stelt dat het de taak is van de overheid om zo snel mogelijk haar verantwoordelijkheid op te nemen en deze ongelijkheden weg te werken.

Dit frame werd natuurlijk ondersteunt door het gebruik van *framing devices*. Gekleurd taalgebruik was, zoals bij alle gevonden frames, aanwezig:

- Het is toch **onaanvaardbaar en godgeklaagd** dat kinderen [...] (VRT 1)
- Na een **lange lijdensweg** zal de wet op het homohuwelijk [...] (VTM 1)

Ook focuspartikels als ‘nog altijd’ en ‘pas’ wezen op het aanslepen van de ongelijke wetgeving:

- Maar kinderen adopteren mogen ze **nog altijd** niet. (VRT 19)
- De nieuwe regeling zou **pas** ten vroegste over een half jaar gelden (VTM 12)

Er waren ook enkele metaforen op te merken:

- Onder het **teken** van gelijkheid in plaats van onder het **gesternte** van discriminatie [...] (VRT 31)
- Het lijkt erop dat het homohuwelijk een van de **heetste hangijzers** zal worden van dit verkiezingsjaar (VRT 14)

In dit frame kwamen de holebi’s nogal vaak voor in de agensrol, gecombineerd met een actieve constructie. Hiermee werd de nadruk gelegd op het feit dat de holebi’s op een actieve

manier moesten strijden om wettelijk op hetzelfde niveau te staan als hetero's. Ze deden dit door bijvoorbeeld actie te voeren, of klacht in te dienen.

- Ike en Corneel **stappen** naar de jeugdrechter om het kind terug te eisen. (VTM 32)
- Een advocaat uit Oostkamp **heeft** intussen klacht **ingediend** [...] (VRT 68)

Aan de andere kant kwam ook de patiënsrol voor, wanneer benadrukt werd dat de holebi's uiteindelijk moesten wachten op de overheid vooraleer ze gelijke rechten konden verkrijgen. Hierbij viel ook het gebruik van de werkwoorden 'mogen' en 'kunnen' op, waarbij opnieuw de afhankelijkheid in de verf werd gezet:

- De VLD wil dat **kinderen van holebi-koppels** dezelfde rechten krijgen [...] (VRT 11)
- Vanaf 16 juni **kunnen** homo's en lesbiennes trouwen [...] (VTM 4)

We vermeldden al eerder dat in het algemeen de standpunten van de holebi's vaker aan bod kwamen in de items, en ook meestal direct geciteerd werden. Actoren die tegen het holebi-huwelijk en –adoptie zijn, worden wel regelmatig indirect weergegeven.

Bij dit frame werd weinig gebruik gemaakt van *framing devices* in de beelden van de items. De perspectieven waren meestal normaal, er werd weinig ingezoomd op bepaalde objecten of personen, er werd gewerkt met een vast camerastandpunt en van geluidseffecten of muziek was ook niet veel te merken. Wel werd er af en toe gespeeld met de verhouding van beeld en tekst; de contra-standpunten werden niet altijd in beeld gebracht wanneer ze vermeld werden.

We kunnen dus zeggen dat hier een beeld gevormd wordt over holebi's, maar we moeten benadrukken dat dit een positief beeld is. De zenders lijken met het gebruik van dit frame het standpunt van de holebi's positief te benaderen.

Er was weinig verschil merkbaar tussen de VRT en de VTM, maar we kunnen wel spreken van een evolutie doorheen de tijd. Het frame was immers veel meer aanwezig in het begin van de onderzochte periode, naar het einde toe werd het veel minder opgemerkt. Dit heeft natuurlijk te maken met het feit dat in 2005 uiteindelijk het adoptierecht voor holebi's werd goedgekeurd, waarna dit frame een beetje achterhaald werd. Het kwam nog enkele keren voor, maar dan ging het meestal over andere landen waar holebi's nog geen gelijke rechten hebben.

4.5.2 Het slachtoffer-frame

FRAME	REASONING DEVICES				FRAMING DEVICES (voorbeelden)		
	Definitie probleem	Oorzaken	Moreel oordeel	Oplossingen	Woordkeuze	Agens/patiens	Kadrering
Slachtoffer-frame	Holebi's worden het slachtoffer van verbaal en fysiek geweld	Mentaliteit maatschappij, radicale en orthodoxe godsdiensten, radicale groeperingen	Geweld is afschuwelijk en niet goed te keuren	De overheid moet hier maatregelen nemen + mentaliteitswijziging	zwaar toegenakeld (VTM 78)	Patiens: slachtofferrol	Inzoomen op gevolgen geweld

Het volgende frame is het slachtoffer-frame. Hierbij wordt met andere woorden de slachtofferrol van de holebi's benadrukt. De minderheidsgroep krijgt immers af te rekenen met verbaal en fysiek geweld, soms zelfs met de dood tot gevolg. De oorzaak hiervan is de conservatieve/agressieve instelling van de maatschappij, vaak ingegeven door orthodoxe godsdiensten. Er wordt hier meermaals met de vinger gewezen naar allochtonen en de Islam, vooral dan naar radicale groeperingen die de oorzaak zijn van dit geweld. Uit het gehanteerde frame komt duidelijk naar voor dat dit geweld ten allen tijde afgekeurd wordt, en de overheid dient hier opnieuw maatregelen te nemen, zoals bijvoorbeeld zwaardere straffen voor daders van homofob geweld, en een holebi-actieplan. De taak ligt echter niet enkel bij de overheid; het probleem vraagt om een algemene mentaliteitswijziging waar de hele samenleving aan moet meewerken.

Dit frame komt op vele vlakken overeen met het 'vechten voor ongelijke rechten'-frame. Holebi's krijgen in beide contexten te maken met een vorm van discriminatie. Het verschil zit hem echter in het feit dat hier de slachtofferrol van holebi's centraal staat, terwijl in het vorige frame meer de nadruk werd gelegd op het feit dat holebi's vechten en strijd voeren. Met andere woorden, hier wordt de hulpeloosheid van de holebi's veel meer in de verf gezet. Holebi's krijgen steevast de patiënsrol toebedeeld, en meestal in combinatie met een passieve constructie en gekleurd taalgebruik:

- **De man werd** vanwege zijn homo zijn **erg hard** aangepakt. (VTM 67)
- Mogelijk **is hij vermoord** omdat hij homo was. (VRT 83)

Actieve constructies kwamen ook voor wanneer de verantwoordelijkheid van de daders benadrukt wordt:

- **Twee broers** [...] gingen hem te lijf. (VRT 93)

Ook hier kregen de bronnen die het standpunt van de holebi's verdedigen meer aandacht. Zoals gebruikelijk is, was dit meestal in directe rede. Metaforen waren daarentegen zeldzaam, al waren er enkele voorbeelden te vinden bij de VTM:

- Hij lag zelfs even in coma maar kroop door **het oog van de naald**. (VTM 79)
- We zijn de **vijf voor twaalf** gepasseerd, het is echt half een geworden. (VTM 72)

Er waren ook iets meer filmische *devices* op te merken dan bij het vorige frame, vooral dan bij de VTM. Zo werd er bijvoorbeeld vaak ingezoomd op de gevolgen van het geweld, om de

hulpeloosheid van de slachtoffers extra te benadrukken. Een voorbeeld hiervan is VTM 77, waarbij meerdere keren ingezoomd wordt op de ravage die de daders aanrichtten in het café. Ook wordt bij VTM 82 ingezoomd op de wonden van het slachtoffer.

Daarnaast was een bewegende camera ook niet uitzonderlijk, om de chaos en de agressiviteit van bijvoorbeeld geweld bij betogingen te benadrukken. Het bijhorende geluid van die chaos was dan ook vaak aanwezig en zette de onrust nog extra in de verf.

Dit frame kwam voor bij beide zenders, al werd het iets sterker opgevoerd bij de VTM. Deze zender leek de neiging te hebben om iets meer *framing devices* te gebruiken die het dramatische effect verhoogden, zoals de filmische elementen. Van een groot verschil was echter geen sprake.

Van een evolutie doorheen de tijd was wel sprake. Het frame komt voornamelijk naar voor in de laatste jaren van de periode. Er is sprake van een aanloop die rond 2008 begint, waarna dit frame zijn hoogtepunt bereikt in 2012. Dit heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat er in dat jaar enkele homofobe moorden plaatsvonden, die een soort van kettingreactie ontketenden die homofob geweld in de kijker plaatste. In het begin van de periode was het slachtoffer-frame eerder zeldzaam. We zouden kunnen zeggen dat dit frame de gemodificeerde variant is van het 'vechten voor gelijke rechten'-frame.

Dit frame geeft opnieuw niet echt blijk van een negatieve kijk op holebi's, al krijgt de kijker wel een beetje de indruk dat holebi's arme wezens zijn die voortdurend te maken krijgen met homofobe mensen. Niet zozeer negatief, maar wel een beetje eenzijdig.

4.5.3 Het 'perfecte koppel'-frame

	REASONING DEVICES					FRAMING DEVICES (voorbeelden)		
	Definitie probleem	Oorzaken	Moreel oordeel	Oplossingen	Woordkeuze	Muziek	Kadrering	
Perfekte koppel-frame	Holebi-koppels zijn perfecte, liefdevolle koppels, die graag kinderen zouden hebben	Natuur van holebi's?	/	/	nadruk op liefde/trouwen/ kinderen krijgen	Romantische, vrolijke muziek onder huwelijk	Inzoomen op uitwisselen ringen, kussende koppels	

Het volgende frame hebben we het ‘perfecte koppel’-frame genoemd. Doorheen de periode worden holebi’s immers voortdurend voorgesteld als liefdevolle koppels die allen zeer graag zouden trouwen en kinderen zouden krijgen/adopter. Dit frame past niet helemaal in het stramien dat Van Gorp (2006) opstelde met zijn *reasoning devices*; er wordt niet echt een probleem vastgesteld, er is niet echt een moreel oordeel en er worden ook geen oplossingen aangedragen. Toch vinden we het belangrijk om deze beeldvorming te vermelden, aangezien holebi’s hier toch op een eenzijdige manier worden weergegeven. De diversiteit onder holebi-koppels komt immers niet gelijkmatig aan bod in de nieuwsberichten.

Met de gebruikte *framing devices* wordt de liefde tussen holebi-koppels sterk benadrukt. Bijvoorbeeld door de woordkeuze:

- Corneel en Ike zijn **al** twee jaar samen en hebben een **vurige kinderwens**. (VTM 32)
- Het feit dat zowel mannen als vrouwen hun **liefde** kunnen **bezegelen** in een huwelijk. (VRT 6)

Het eerste voorbeeld illustreert ook dat vaak het modale signaalwoord ‘al’ gebruikt werd om de duur van een relatie te benadrukken. Ook de metafoor ‘in het huwelijksbootje stappen’ was enkele keren aanwezig:

- Vanmorgen zijn René en François **in het bootje gestapt** in Gent. (VRT 6)

Op het vlak van semantische rollen en passivering was hier weinig op te merken. De agensrol was redelijk vaak aanwezig, omdat het feit benadrukt werd dat holebi’s een actieve wens hebben om te trouwen en kinderen te adopteren, vaak gepaard met een actieve constructie:

- **Jan en Tom trouwen** dus op vrijdag de dertiende. (VTM 6)

Framing devices op het vlak van beeld waren af en toe ook op te merken. Zo zoomden beide zenders graag in op handelingen zoals het geven van een kus en het uitwisselen van ringen tijdens de huwelijksplechtigheid. Voorbeelden zijn VRT 8 en VTM 28. Er werd ook regelmatig ingezoomd op babyspulletjes, om de kinderwens in de verf te zetten (vb. VTM 32). En ander mooi voorbeeld is VTM 67, waarbij ingezoomd wordt op een lolly met de woorden ‘*te quiero*’ erop.

Verder werden ook enkele kussende koppels opgemerkt tussen de achtergrondfoto’s. Er werd ook enkele keren vrolijke of romantische muziek gehoord op het moment dat een holebi-

koppel in het huwelijk treedt (VTM 28, VRT 16). Beelden van holebi-huwelijken werden trouwens heel vaak bovengehaald, ook wanneer ze weinig met de context te maken hadden.

Het 'perfecte koppel'-frame kwam bij beide zenders aan bod, maar maakte wel een kleine evolutie door. In het begin van de periode kwam het iets vaker naar voor dan op het einde, hoewel het de hele tijd aanwezig bleef. Dit heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat in 2005 de meeste wettelijke ongelijkheden weggewerkt waren, waardoor het aantal artikels met huwelijk of adoptie als thema ook afnam. Dit frame loopt dus voor een stuk parallel met het 'vechten voor ongelijke rechten'-frame.

Dit frame, dat iets sterker naar voor komt in de berichtgeving van de VTM, is nauwelijks negatief te noemen ten opzichte van holebi's, integendeel. Wel geeft het een eenzijdig beeld weer van deze minderheidsgroep, alsof de holebi's allen een huwelijks- en kindwens hebben.

4.5.4 Het feest-frame

FRAME	REASONING DEVICES					FRAMING DEVICES (voorbeelden)		
	Definitie probleem	Oorzaken	Moreel oordeel	Oplossingen	Woordkeuze	Muziek	Kadrering	
Feest-frame	Holebi's feesten graag en laten hun geaardheid graag zien aan de buitenwereld	Natuur van holebi's?	/	/	Nadruk op feesten en paraderen	Vrolijke feestmuziek van Pride	Inzoomen opvallende mensen	

Het laatste frame dat we uit de analyse haalden, was het feest-frame. Net zoals het ‘perfecte koppel’-frame, past dit niet helemaal in de opstelling van Van Gorp (2006). Er wordt opnieuw niet echt een probleem gedefinieerd, en er zijn ook niet echt morele oordelen of mogelijke oplossingen te bespeuren. Toch bestaat hier opnieuw het risico van een eenzijdige beeldvorming van holebi’s. Deze groep wordt immers vaak voorgesteld als een feestende bende, die hun geaardheid maar al te graag in de verf zetten en laten zien aan de buitenwereld. Hoewel dit beeld wellicht klopt voor een deel van de groep, is het risico van veralgemening tot de hele groep niet denkbeeldig.

Wat opvalt, is dat dit frame eigenlijk bijna uitsluitend aan bod komt in de berichten die over een Gay Pride handelen, en deze berichten zijn niet zo enorm frequent. Toch vinden we het belangrijk om dit frame aan te halen, aangezien de berichten van Gay Pride minstens een keer per jaar terugkeren bij zowel de VRT als de VTM. Er bestaat dus een kans dat dit frame invloed heeft op de kijker.

Dit frame werd in de teksten natuurlijk gevormd door woordkeuze. De holebi’s kwamen doorgaans voor in de agensrol, om hun actieve rol in het feestgebeuren te benadrukken. Dit gebeurde meestal in combinatie met een actieve constructie.

- Want de **holebi-gemeenschap heeft** redenen om te **feesten**. (VRT 46)
- Een **bont volkje** van drag queens en andere **kleurrijke vogels**. (VTM 47)
- Naar jaarlijkse gewoonte een **parade** met veel **ambiance** en kleurrijke feestwagens [...] (VTM 63)

Metaforen waren echter zeldzaam, al kwam een geval meermaals voor. Hierbij werd de Gay Pride vergeleken met een toneel dat de holebi’s opvoerden:

- Het centrum van Brussel was vandaag **het decor** van een grote en kleurrijke stoet [...] (VRT 73)

Deze metafoor was enkel terug te vinden bij de VRT.

Bij dit frame vielen echter voornamelijk de *framing devices* bij de beelden op. Vooral de VTM beeldde holebi’s graag af als een vrolijk feestende en opvallende groep. Zo gaven de achtergrondfoto’s bij de items over Gay Pride vaak de opgetogen massa van de optocht weer. Ook werd steeds de vrolijke muziek die op de parade te horen is, meegegeven in de items. Maar wat nog het meest opviel, is dat beide zenders op die momenten heel graag inzoomen op

de opvallende mensen, zoals *drag queens* of andere zeer opvallend geklede personen. Op die manier geven ze een redelijk stereotiep beeld weer van holebi's, ook al lopen er duizenden andere mensen mee in de Pride die er conventioneeler uitzien.

Dit frame kan dus eveneens niet echt negatief genoemd worden ten opzichte van holebi's, aangezien het frame geen oordeel velt over holebi's, en er ook geen oplossingen voor een probleem worden gezocht. Toch kunnen we het hier hebben over stereotiepe beeldvorming. De kijker kan immers een eenzijdig beeld krijgen over de hele groep holebi's als een groep die graag de bloemetjes buitenzet.

Dit frame kwam bij beide zenders aan bod, al zette de VTM het iets meer in de verf door het gebruik van beelden. Aangezien de berichten over Gay Pride ook elk jaar minstens een keer voorkwamen, kan er ook niet gesproken worden van een evolutie. Het frame was gestaag aanwezig in de tekst.

5 Conclusie en discussie

In deze masterproef gingen we op zoek naar beeldvorming rond homo's, lesbiennes en biseksuelen in de nieuwsberichten van de Vlaamse Radio- en Televisieomroep (VRT) en de Vlaamse Televisie Maatschappij (VTM).

Voor we echter met de analyse van start gingen, vonden we het belangrijk om een duidelijk overzicht te geven van het holebi-landschap in Vlaanderen. We merkten bij het lezen van de relevante literatuur immers op dat de informatie die we in hoofdstuk 1 verzamelden, tot nog toe nog nooit op een plaats verzameld werd. We achtten het dan ook belangrijk om hier voldoende aandacht aan te besteden, ook met het oog op toekomstig onderzoek. We overliepen vooreerst de terminologie die in dit onderzoek aan bod kwam, zochten uit hoe het zat met de etymologie van het woord 'holebi' en gaven wat meer informatie over de onderzoekspopulatie. We gingen ook na hoe holebi's behandeld werden doorheen de tijd. Daarna gaven we een overzicht van de Vlaamse holebi-beweging met al haar organisaties en instellingen. Vervolgens bekeken we de evolutie van de wetgeving rond holebi's en de overheidsorganisaties die zich bezighouden met dit onderwerp. Tenslotte gingen we na hoe het zit met de maatschappelijke situatie van holebi's in Vlaanderen.

We specificeerden in hoofdstuk 2 ook het theoretisch kader van dit onderzoek. We legden uit waarom nieuwsmedia nooit objectief kunnen zijn en waarom er altijd achterliggende ideologieën uit de teksten en beelden naar voor zullen komen. We bekeken de theorie van framing van naderbij, die een stereotiepe representatie van minderheidsgroepen tot gevolg kan hebben.

Uiteindelijk analyseerden we 184 nieuwsitems; 101 van de VRT en 83 van de VTM. We verzamelden het materiaal via het Project Elektronisch Nieuwsarchief Vlaanderen (ENA), die alle nieuwsuitzendingen van 19 uur van beide zenders verzamelt en gedeeltelijk codeert. Het ENA begon met haar opdracht in 2003, en wij analyseerden de nieuwsberichten vanaf dat jaar tot 2012. Een relatief lange periode, die evenwel longitudinaal onderzoek mogelijk maakte.

We gingen in de nieuwsitems op zoek naar *framing devices*. Dit zijn constructies in de tekst en de beelden aan de hand van waarvan frames worden opgebouwd. Op die manier probeerden we te achterhalen of de zenders een specifieke beeldvorming verspreiden rond holebi's, en of ze deze minderheidsgroep in al haar verscheidenheid op een correcte manier weergeven. Het brengen van een "correcte beeldvorming van alle groepen in de samenleving"

is immers een doelstelling die de VRT voorop stelt in haar diversiteitsbeleid. Met dit onderzoek hoopten we een antwoord te kunnen geven op de vraag of beide zenders hieraan voldoen.

Na het analyseren van het materiaal – we bekeken enkele algemene cijfergegevens, de aanwezige actoren en de *framing devices* – kunnen we besluiten dat beide zenders op een positieve manier kijken naar holebi's. We vonden in ieder geval geen bewijzen van een discriminerende of negatieve beeldvorming. Holebi's kwamen positief naar voor in de nieuwsberichten van de VRT en de VTM. Dit wil echter niet zeggen dat er helemaal geen beeldvorming aanwezig was. Beide zenders verspreidden wel degelijk beelden van holebi's, en hoewel deze positief zijn, kunnen ze ook eenzijdig genoemd worden.

Concreet vonden we vier frames terug in de corpora. Allereerst was er het 'vechten voor gelijke rechten'-frame, waarbij holebi's werden voorgesteld als activisten die moeten opboksen tegen een talmende regering en conservatieve krachten om dezelfde rechten als iedereen te bekomen. Ten tweede onderscheidde we het 'slachtoffer'-frame. Deze term spreekt voor zich; holebi's worden gerepresenteerd als slachtoffers die verbaal en fysiek geweld moeten ondergaan en hier weinig aan kunnen doen. Verder vonden we ook nog het 'perfecte koppel'-frame, waarbij het lijkt alsof alle holebi's in een gelukkige relatie zitten en/of een huwelijks- en kinderwens hebben. Tenslotte was er nog het 'feest'-frame; ieder jaar opnieuw bij de Gay Pride werden holebi's voorgesteld als een feestende bende die hun geaardheid graag in de verf zetten en aan de buitenwereld laten zien.

Hoewel geen van deze frames negatief genoemd kan worden, geven ze soms wel een eenzijdig beeld van holebi's. Deze karakterisering is ongetwijfeld correct voor een deel van de onderzoekspopulatie, maar heel wat holebi's beantwoorden niet aan deze beelden. De kans dat de kijkers deze stereotypen veralgemenen naar de hele minderheidsgroep, is dan ook niet denkbeeldig. De zenders zouden hier dus misschien wat meer aandacht aan kunnen besteden.

Uiteindelijk vonden we weinig verschillen tussen de VRT en de VTM. Alle frames waren bij beide zenders aanwezig. Wel hadden we de indruk dat de VTM iets meer speelde met *framing devices* die het geheel een dramatisch tintje gaven, vooral dan op het vlak van de beelden. Grote verschillen waren er echter niet. We vonden wel enige evoluties doorheen de geanalyseerde periode. Zo verdween het 'vechten voor gelijke rechten'-frame zo goed als volledig na de goedkeuring van de holebi-adoptiewet in 2005, aangezien gelijke rechten dan

een feit waren. Het ‘slachtoffer’-frame was daarentegen vooral in de laatste jaren – en in het bijzonder in 2012 - terug te vinden, wat te wijten was aan een aantal zware homofobe misdrijven in die periode. Het ‘perfecte koppel’-frame liep gedeeltelijk gelijk met het ‘vechten voor gelijke rechten’-frame en werd dus minder prominent na 2005. Toch verdween dit beeld nooit volledig uit de nieuwsberichten. Het ‘feest’-frame was dan weer gestaag aanwezig doorheen de volledige periode; het keerde ieder jaar minstens eenmaal terug tijdens de berichten over optochten in binnen- en buitenland.

5.1 Discussie

Het onderzoek dat we in deze masterproef uitvoerden, roept een aantal vragen en bedenkingen op. Allereerst moeten we nogmaals benadrukken dat de inductieve variant van framinganalyse moeilijk te reproduceren is, aangezien er geen echte vaststaande methode bestaat voor elk specifiek medium. Omdat iedere onderzoeker zo zijn eigen methode heeft, krijgt framinganalyse een persoonlijk en subjectief tintje. Van Gorp (2006) benadrukt dat een deductieve analyse van het materiaal de conclusies kan bevestigen. Voor dit onderzoek zou dit betekenen dat in het verzamelde materiaal op zoek gegaan wordt naar de vier frames die we onderscheidden. Deze deductieve analyse kan dan confirmeren of deze frames effectief aanwezig zijn in het corpus.

Daarna zou ook verder kwantitatief onderzoek interessant kunnen zijn. In deze masterproef werd immers voornamelijk voor een kwalitatieve benadering gekozen; het kwantitatieve gedeelte bleef eerder beperkt. Een uitgebreidere analyse zou nog meer data aan het licht kunnen brengen.

We vermeldden bij de resultaten ook al dat enkele cijfergegevens en gegevens over de actoren op zich weinig relevant waren voor dit onderzoek, aangezien we ze niet konden vergelijken met andere cijfers. We gaven deze gegevens echter wel mee, omdat ze een vergelijkingsbasis kunnen vormen voor verder onderzoek. Zo zou een andere periode kunnen bekeken worden, of de nieuwsuitzendingen in een ander land. Ook de vergelijking met andere minderheidsgroepen kan hier interessant zijn.

Verder keken we in deze masterproef naar de frames die aanwezig zijn in de nieuwsberichten. Of het effectief de bedoeling was van de nieuwsmakers om deze te verspreiden, is echter niet duidelijk. Door te gaan kijken naar het nieuwsproces, bijvoorbeeld door interviews met nieuwsmakers, zou hierop een antwoord gegeven kunnen worden. Ook kan hier enige aandacht besteed worden aan hoe de gevonden frames hun invloed nalaten bij de kijkers van deze nieuwsberichten. Zo kan de ernst van de situatie beter ingeschat worden.

Tenslotte beperkt deze framinganalyse zich ook tot het zoeken naar beelden over holebi's in het specifieke medium van televisienieuws. Dit zou uitgebreid kunnen worden naar andere nieuwsmedia, zoals kranten en tijdschriften. Maar ook andere media die geen nieuws brengen, kunnen een wetenswaardig alternatief zijn voor televisienieuws. Zo zouden ook documentaires, fictieprogramma's en literatuur het onderwerp kunnen zijn van een framinganalyse.

Referentielijst

- Adam, B. D. (2002). From liberation to transgression and beyond. In: Richardson, D. & Seidman, S. (red.). *Handbook of lesbian and gay studies*. London: SAGE publications.
- Adolfson, A., Keuzenkamp, S. & Kuyper, L. (2006). Opinieonderzoek onder de bevolking. In: Keuzenkamp, S., Bos, D., Duyvendak, J.W. & Hekma, G. (red.), *Gewoon doen: acceptatie van homoseksualiteit in Nederland* (pp. 27-56). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Agneesens, F., De Lange, D. & Waeye, H. (2003). Over het verband tussen sociale relaties en attitudes, waarden en normen. In: *Vlaanderen gepeild 2003*. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap – Administratie Planning en Statistiek.
- Alekseenko, D. (2012). *Alternative media, alternative frames? Framinganalyse van de berichtgeving over de klimaattop in Kopenhagen in Indymedia* (ongepubliceerde masterproef), Universiteit Gent, België.
- Allan, S. (2004). *News Culture*. Berkshire: Open University Press.
- Baert, H. & Cockx, F. (2002). *Expertenrapport: holebi's en een gelijkekansenbeleid – Verslag van een zoektocht naar toekomstige onderzoekspistes*. Leuven: Steunpunt Gelijkekansenbeleid/ Centrum voor Sociale Pedagogiek.
- Bartels, T. & Versteegen, J. (2005). *Homo-encyclopedie van Nederland: een uniek naslagwerk over de rijke homocultuur in Nederland*. Amsterdam: Ambo
- Bennett, W. L. (1996). *News, the politics of illusion*. New York: Longman.
- Beran, N., Claybakker C., Dillon C., Hoverkamp R. J. (1992). Attitudes Toward Minorities: A Comparison of Homosexuals and the General Population, *Journal of Homosexuality*, Vol. 23(3), pp. 65-83.
- Berelson, B. (1971). *Content analysis in communication research*. New York: Hafner.
- Billiet, J., Carton, A. & Huys, R. (1990). *Onbekend of onbemind ? Een sociologisch onderzoek naar de houding van de Belgen tegenover migranten*. Leuven: Sociologisch Onderzoeksinstituut K.U. Leuven.

- Borghs, P. (1998, september/oktober). La ville en rose: Gemeentelijk holebi-emancipatiebeleid, ZiZo.
- Borghs, P. (2003). *De antidiscriminatiewe: Handleiding bij de wet ter bestrijding van discriminatie*. Antwerpen: Garant.
- Borghs, P. & Hintjens, A. (2000). *Holebi-beleid en de gemeente*. Brussel: VVSG en Politeia nv.
- Bour, J., Gresnigt, R. en Tielman, R. (1986). *Homoseksualiteit en onderwijs*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Burton, G. (2005). *Media and Society: Critical Perspectives*. Berkshire: Open University Press.
- Carroll, N. (1996). *Theorizing the moving image*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Çavaria (z.j.a) *Doelstellingen*. Geraadpleegd via <http://www.cavaria.be/doelstellingen>
- Çavaria (z.j.b) *Wat doet Çavaria?* Geraadpleegd via <http://www.cavaria.be/wat-doet-cavaria>
- Çavaria (z.j.c) *Woordenlijst – transgender*. Geraadpleegd via: <http://www.cavaria.be/begrippen/transgender>
- CGKR (z.j.) Geraadpleegd via <http://www.gelijkekansen.be/Wiewerktmee/Federalepartners/CGKR.aspx>
- CGKR (2012) *Discriminatie en Diversiteit: Focus leeftijd: beschermings- of uitsluitingscriterium? Jaarverslag 2012*. Brussel: Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding.
- Cockx, F. (1998, december). Het ontwerpen van groepswork in tijdsperspectief: een theoretisch model. In *Werken, leren en leven met groepen* (pp. 1-28). C2510
- Cockx, F. & Tytgat ,P. (2000). *Holebi's in beweging. Praten over homoseksualiteit in onderwijs en vormingswerk*. Leuven: Acco.
- Codron, F. (2004). *Beeldvorming: allochtonen in de media* (Ongepubliceerde masterproef), Universiteit Gent, België.

- Coleman, E. (1990). Toward a synthetic understanding of sexual orientation. In: McWhirter, D. P., Sanders, S.A. & Machover Reinisch, J. (red.), *Homosexuality/Heterosexuality: Concepts of sexual orientation*. New York/Oxford: Oxford University Press.
- Conboy, M. (2007). *The language of the news*. New York: Routledge.
- Corijn, M. (2004). *Wat denkt de Vlaming over het huwelijk en het ouderschap bij partners van hetzelfde geslacht?* Brussel: CBGS.
- D'Angelo, P. (2002). News Framing as a Multiparadigmatic Research Program: a Response to Entman. *Journal of Communication* 52(4), pp. 870-888.
- Daem, A.S. (2011). *Vlaamse berichtgeving rond de communautaire twist BHV: een framinganalyse* (ongepubliceerde masterproef), Universiteit Gent, België.
- Davis, D. & Kent, K. (2006). *Framing Theory and Research: Implications for the Practice of Journalism* (Paper presented at the annual meeting of the International Communication Association, Dresden International Congress Centre, Dresden, Germany Online). Geraadpleegd via http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/0/9/1/9/0/p91901_index.html
- De Biolley, I. & Aslan, M.(2007). *Recherche exploratoire sur les représentations de l'homosexualité dans la fonction publique Belge: Rapport final*. Louvain-la-Neuve: Cap – Sciences humaines.
- De Brauwere, G. (2002). *Onderzoek naar de situatie van Vlaamse holebi-leerkrachten*. Gent: Hogeschool Gent.
- Debrouwere, S. (2009). Johnny Vincke overleden, *Schamper*. Geraadpleegd via <http://www.schamper.ugent.be/2009-online/johny-vincke-overleden>
- de Graaf, H. & Sandfort, T. (2000). *De Maatschappelijke Positie van Homoseksuele Mannen en Lesbische Vrouwen*. Delft: Eburon.
- Delighne, C., Gabiam, K., Van Crieckingen, M. & Decroly, J.M. (2006). Les territoires de l'homosexualité à Bruxelles: visibles et invisibles, *Cahiers de géographie du Québec*, 50 (140), pp. 135-150.

- Deprez, A. (2008). *Internationale conflictberichtgeving in de Vlaamse geschreven pers : een longitudinale framing- en representatieanalyse van de Eerste en Tweede Intifada* (ongepubliceerde masterproef), Universiteit Gent, België.
- De Ridder, K. (2010). *De witte media: Of waarom 'allochtonen' altijd slechts nieuws zijn*. Tielt: Lannoo.
- De Vos, M. en Brems, E. (2004). *De wet bestrijding discriminatie in de praktijk*. Antwerpen, Intersentia.
- Devroe, I. (2007). *Gekleurd nieuws? De voorstelling van etnische minderheden in het nieuws in Vlaanderen: context, methodologische aspecten en nieuwsresultaten* (onuitgegeven doctoraatsthesis communicatiewetenschappen), Universiteit Gent, België.
- Devroe, I., Driesen, D. & Saeys, F. (2005). *Beschikbaarheid en gebruik van traditionele en nieuwe media bij allochtone jongeren in Vlaanderen*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.
- Dewaele, A. (2009, april). Van sodomiet tot holebi: hoe de modern homoseksueel ontstond. *Eos Magazine*, 5, pp. 28-32.
- Dewaele, A. & Van Houtte, M. (2010). *Zichtbaarheid- en discriminatiemanagement bij holebi-jongeren*. Antwerpen, Steunpunt Gelijkekansenbeleid.
- Dewaele, A., Cox, N. & Van den Berghe, W. (2006). *De maatschappelijke positie van holebi's en hun sociale netwerken: Over vriendschap en andere bloedbanden*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.
- Dewaele, A., Herbrand, C. & Paternotte, D. (2005). Etudes gayes et lesbiennes/holebistudies: état des savoirs critique et regards croisés entre la Flandre et la Communauté française de Belgique. In: Debunne, S. & S'Jegers, S. (red.), *Genderstudies: een genre apart?/ Savoirs de genre: quel genre de savoir? Acten van het Sophia colloquium* (pp. 154-171). Brussel: Sophia.
- Dewaele, A. & Michielsens, M. (2003). *Structurele en culturele elementen en succesfactoren in het leven van holebi's: een verkenning*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

- Dewaele, A. & Motmans, A. (2003). Holebi's voor het voetlicht: Holebi's bekeken door beleid, samenleving en onderzoek. In: Michielsens, M, Breda, J., Van Haegendoren, M. & Vranken, J. (red.) *Jaarboek 1 Steunpunt Gelijkekansenbeleid* (pp.165-192). Antwerpen: Garant.
- Dimarso/Gallup (1997). De houding van de Vlaming ten opzichte van gelijke rechten voor homoseksuele paren en ten opzichte van homoseksualiteit in het algemeen, *De Slangen & Partners Barometer*(6), pp. 4-5.
- Dubart, J. (2013). *PRIDE4EVERY1 – 18 MAI 2013 : SAVE THE DATE!* Geraadpleegd via <http://web.thepride.be/nl/>
- Dyer, R. (1993). The role of stereotypes. In: Dyer, R. (Red.), *The matter of images: Essays on representations* (p. 11-18). London: Routledge.
- Elchardus, M., Chaumont & Lauwers (2000). Morele onzekerheid en nieuwe deugdelijkheid. In: Dobbelaere, K., Elchardus, M. & Kerkhofs, J. (red.), *Verloren zekerheid: de Belgen n hun waarden, overtuigingen en houdingen* (pp. 153-192). Tielt: Lannoo.
- ENA (z.j.). *Project Elektronisch Nieuwsarchief Vlaanderen (UA)*, Geraadpleegd via <http://www.nieuwsarchief.be/index.php?pg=2>
- Entman, M.R. (1993). Framing: towards clarification of a fractured paradigm, *Journal of communication* 43(4), pp. 51-58.
- Entman, R.M. (2003). Cascading activation: contesting the White House's frame after 9/11, *Political Communication*, 20(4), pp. 415-432.
- Entman, M.R. (2007). Framing bias: Media in the distribution of power, *Journal of Communication* 57(1), pp. 163-173.
- Eriksson, G. (2006). Framing of Politicians Answers and the Mediazation of Politics. In: Ekström, M., Kroon, Å. & Nylund, M. (red.), *News from the Interview Society*. Göteborg: Nordicom.
- Fowler, R. (1991). *Language in the news: Discourse and ideology in the press*. London: Routledge

- Gamson, W.A. & Modigliani, A. (1989). Media discourse and public opinion on nuclear power: a constructionist approach, *American Journal of Sociology* 95(1), pp. 1-37.
- Gijsemans, M. (2008). *Geweld tegen holebi-jongeren* (ongepubliceerde masterproef). Katholieke Universiteit Leuven, België.
- GKV (z.j.a). *Doelstellingen 2009-2014*. Geraadpleegd via <http://www.gelijkekansen.be/Hetbeleid/Gelijkekansenbeleid/Doelstellingenvoordehuidigelegislatuur.aspx>
- GKV (z.j.b). *Geschiedenis*. Geraadpleegd via <http://www.gelijkekansen.be/Hetbeleid/Gelijkekansenbeleid/Geschiedenisvanhetgelijkekansenbeleid.aspx>
- GKV (z.j.c). Het beleid. Geraadpleegd via <http://www.gelijkekansen.be/Hetbeleid.aspx>
- GKV (z.j.d). *Missie en visie*. Geraadpleegd via <http://www.gelijkekansen.be/Hetbeleid/Gelijkekansenbeleid/Missieenvisie.aspx>
- GKV (z.j.e). *Non-discriminatiebeleid*. Geraadpleegd via <http://www.gelijkekansen.be/Hetbeleid/Nondiscriminatiebeleid.aspx>
- GKV (2010). *Holebi- en transgenderbeleid in Vlaanderen: een inleiding*. Brussel: Gelijke Kansen Vlaanderen
- GKV (2011). *Voorbij het cliché: over genuanceerde beeldvorming*. Brussel: Gelijke Kansen Vlaanderen
- Glaser, B.G. & Strauss, A.L. (1967/1971). *The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine-Atherton.
- Godemont, J. & Motmans, J. (2006). *De fluwelen driehoek nader bekeken: netwerken, ideeën en strategieën binnen het Vlaamse gelijkekansenlandschap van vrouwen- en holebibewegingen*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.
- Goffman, E. (1974). *Frame Analysis: an essay on the organization of experience*. Harmondsworth: Peregrine Books.

- Hall, S. (1976). The Determination of news photographs. In: Cohen, S. & Young, J. (red.), *The manufacture of news: social problems, deviance and the mass media* (pp. 167-190). London: Constable.
- Hall, S. (1996). New ethnicities. In: Morley, D. & Chen, K. (Red.), *Critical dialogues in cultural studies* (pp. 441-449). London, New York: Routledge.
- Hall, S. (1997). The spectacle of the 'other'. In: Hall, S. (Red.), *Representation: cultural representations and signifying practices* (pp. 223-290). London: Sage.
- Helft van binnenlandse adopties door holebi's (2013, 22 januari). *Knack*, geraadpleegd via <http://www.knack.be/nieuws/belgie/helft-van-binnenlandse-adopties-door-holebi-s/article-4000236791914.htm>
- Holebifederatie (2009). *Discriminatie van holebi's: wat is het en wat doe je eraan? Praktische info en tips*. Brussel: Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding.
- Holebi's zo goed als kansloos voor adoptie (2010, 1 april). *Het Nieuwsblad*, geraadpleegd via <http://www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=GTO2OB9JT>
- Home (z.j.). Geraadpleegd via <http://webh01.ua.ac.be/sgkb/>
- Hooghe, M., Quintelier, E., Claes, E., Dejaeghere, Y. en Harrell, A. (2007) *De houding van jongeren ten aanzien van holebi-rechten: een kwantitatieve en kwalitatieve analyse*. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven.
- Jeukens, I., Devuyt, D. & Vanoutryve, F. (1996). *De maatschappelijke positie van lesbiennes, homo's en biseksuelen in Vlaanderen. Stand van Zaken*. Brussel/Gent: Vlaams Ministerie voor Gelijkekansenbeleid/FWH i.s.m. Rosa.
- Joostens, P. (2005, 11 mei). Hoe links draagt de holebi?, *De Morgen*
- 'Kerk moet zich blijven verzetten tegen homohuwelijk' (2013, 1 april). *De Standaard*, geraadpleegd via http://www.standaard.be/cnt/DMF20130401_00525149
- Keuzenkamp, S. (2010). *Steeds gewoner, nooit gewoon. Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Keuzenkamp, S., Bos, D., Duyvendak, J.W. & Hekma, G. (2006) *Gewoon doen. Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

- Kinsey, A. C., Pomeroy, W. B. & Martin, C. E. (1948). *Sexual behavior in the human male*. Philadelphia: Saunders.
- Krieger, N., Sidney, S. (1997). Prevalence and Health Implications of Anti-Gay Discrimination: A Study of Black and White Women and Men in the Cardia Cohort, *International Journal of Health Services*, Vol. 27(1), pp.157-176.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.
- Laumann, E., Gagnon, J.H., Michael, R.T. & Michaels, S. (1994). *The social organization of sexuality: Sexual practices in the United States*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lenaers, S. (2006). *Kansen en onkansen in Vlaanderen: resultaten van de survey gelijke kansen 2004*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid
- Lodewyckx, I. (2002). *Cijfers en indicatoren. Vindt u dat men de volgende dingen moet openstellen voor homoseksuele en lesbische koppels?* Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid
- De Magneet (z.j.). Geraadpleegd via <http://www.hetrozehuis.be/node/28>
- Malik, S. (2002). *Representing Black Britain: A history of Black and Asian images on television*. London: Sage.
- McNair, B. (2003). *News and Journalism in the UK*. London: Routledge.
- McQuail, D. (2000). *McQuail's mass communication theory (4th edition)*. London: Sage Publications.
- Motmans, J. (2006). *De transgenderbeweging in Vlaanderen en Brussel in kaart gebracht: organisatiekenmerken, netwerken en strijdpunten*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.
- Mussi, M. (2002) *Earliest Italy: An overview of the Italian Paleolithic and Mesolithic*. New York: Kluwer Academic.
- Noppe, J. (2007) Focus Gelijke Kansen. In: Bral, L. (red.), *Vrind 2007. Vlaamse Regionale Indicatoren* (pp. 407-426). Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.

- Ochs, R. (1996). Biphobia: It Goes More Than Two Ways. In: Firestein, B. A. (red.), *Bisexuality: The Psychology and Politics of an Invisible Minority*. Londen: Sage Publications.
- Over ons (z.j.). Geraadpleegd via <http://web.thepride.be/nl/over-ons/>
- Pan, Z. & Kosicki, G. (1993). Framing analysis: an approach to news discourse, *Political Communication* 10, pp. 59-79.
- Pauwels, L. (1996). De verbeelde samenleving: camera, kennisverwerving en communicatie. Leuven: Garant.
- Pelleriaux, K. (2003). *Stereotypering van holebi's in het secundair onderwijs*. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.
- Pelleriaux, K. & Van Ouytsel J. (2004) *De houding van Vlaamse scholieren tegenover holebisexualiteit (scholierenenquête 2003)* (onuitgegeven onderzoeksrapport, Universiteit Antwerpen.
- Pickering, M. (2001). *Stereotyping: the politics of representation*. Hampshire: Palgrave.
- Plummer, K. (1999). The lesbian and gay movement in Britain: Schisms, solidarities and social worlds. In: Adam B.D., Duyvendak J.W. & Krouwel, A. (red.), *The global emergence of gay and lesbian politics: national imprints of a worldwide movement* (pp. 133-157). Philadelphia: Temple University Press.
- Poelman, M. (2011). *Drempels die allochtone holebi's ervaren bij coming-in, met specifieke ervaring voor het genderperspectief: een explorerend kwalitatief onderzoek*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.
- Poelman, M. en Smits, D. (2007). *Agressie tegen holebi's in Brussel Stad*, Brussel: Europese Hogeschool Brussel.
- Poole, E. (2002). *Reporting Islam: media representations of British Muslims*. London, New York: I.B. Tauris.
- Pratte, T. (1993). A comparative study of attitudes toward homosexuality: 1986 and 1991, *Journal of Homosexuality*, 26(1), pp. 77-83

- Reekie, A. (1997). Chapter 18: Belgium. In: West, G. D. & Green, R. (red.), *Sociolegal control of homosexuality. A multi-nation comparison* (pp.289-298). New York/London: Plenum Press.
- Reid, J. D. (1995). Development in late life: Older lesbian and gay lives. In: D'Augelli, A. R. & Patterson, H. J. (red.). *Lesbian, gay, and bisexual identities over the lifespan*. New York/Oxford: Oxford University Press.
- Richardson, D. & Seidman, S. (2002). Introduction. In: Richardson, D. & Seidman, S. (red.). *Handbook of lesbian and gay studies*. London: SAGE publications.
- Roze Huizen (z.j.) Geraadpleegd via <http://www.weljongniethetero.be/viewtext.asp?id=41>
- Salo, A. (2004). Working class lesbian women in their work communities. In: Lehtonen, J. & Mustola, K. (red.), "*Straight people don't tell do they...?*". *Negotiating the boundaries of sexuality and gender at work* (pp. 194-205). Helsinki: Oy Edita Ab.
- Saeyns, F. & Devroe, I. (2006). Kieskeurig? mediaconsumptie van Turkse en Marokkaanse jongeren in Vlaanderen, *Welwijs : wisselwerking onderwijs en welzijnswork*, 17 (4), pp. 18-24.
- Scheers, S. (2006). *De homoliga is ontbonden*. Geraadpleegd via <http://www.gaybelgium.be/content/EEFluyZklEIrFLMzyW.shtml>
- Scheithauer, R. (2007). *Metaphors in election night television coverage in Britain, the United States and Germany*. Amsterdam: Benjamins.
- Scheufele, B. (2004). Framing-effects approach: A theoretical and methodological critique. *The European Journal of Communication Research* 29(4), pp. 401-428.
- Schuyf, J. & Krouwel, A. (1999). The Dutch Lesbian and Gay Movement: The Politics of Accommodation. In: Adam, B. D., Duyvendak, J.W. & Krouwel, A. (red.). *The Global Emergence of Gay and Lesbian Politics: National Imprints of a Worldwide Movement*. Philadelphia: Temple University Press.
- Schuyf, J. (2009). *Geweld tegen homoseksuele mannen en lesbische vrouwen: een literatuuronderzoek naar praktijk en bestrijding*. Utrecht: WODC.

- Semetko, H.A. & Valkenburg, P.M. (2000). Framing European politics: a content analysis of press and television news. *Journal of Communication*, 50(2), pp. 93 – 109.
- Sergeant, M. & Backx, G. (2002). *Bouwstenen voor een globaal gelijkheidsbeleid voor holebi's in Vlaanderen*. Brussel: Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit/Gelijke Kansen Vlaanderen,
- Shively, M. G. & De Cecco, J. P. (1993). Components of sexual identity. In: Garnets, L. D. & Kimmel, D. C. (red.). *Psychological perspectives on lesbian and gay male experiences*. New York: Columbia University Press.
- Shoemaker, P.J., et al. (2001). *Individual and routine forces in gatekeeping*. Washington: J.M.C.Q.
- Sibalis, M. (2004). Urban space and homosexuality: the example of the Marais, Paris' "gay ghetto", *Urban Studies*, 41 (9), pp. 1739-1785.
- Smelik, A., Buikema, R., Meijer, M. (1999). *Effectief beeldvormen : theorie, analyse en praktijk van beeldvormingsprocessen*. Assen: Van Gorcum
- Smet, P. (2009). Beleidsnota 2009 -2014: Gelijke kansen – Samen gelijke kansen versterken. Brussel: Vlaamse overheid.
- Sterk, G. (2000). In beeld: minderheden in de mediapraktijk. In: Sterk, G. (red), *Media en allochtonen: journalistiek in de multiculturele samenleving*. Den Haag: Sdu.
- Steunpunt Media (z.j.). Geraadpleegd via http://www.steunpuntmedia.be/?page_id=35
- Tankard, J. W. (2001). The empirical approach to the study of media framing. In: Reese, S.D., Gandy O.H. & Grant A.E. (Red.), *Framing public life: perspectives on media and our understanding of the social world* (pp. 95-106). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Taspinar, F. (2008). *Criminaliteitsberichtgeving over allochtonen in de media: een kwalitatieve inhoudsanalyse van twee Vlaamse kranten* (ongepubliceerde masterproef). Katholieke Universiteit Leuven, België.
- Taylor, L. & Willis, A. (1999). Media Studies: Texts, institutions and audiences. In: Dhoest, A. (Red.), *Popular Culture: Reader*. Leuven: Uitgeverij Acco.

- Van Aerschot, M. (2007, september). *Zoem: Steunpunt Gelijkekansenbeleid zoemt in op holebi's*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.
- Van Aerschot, M. & Motmans, J. (2009). *Zoem: Steunpunt Gelijkekansenbeleid zoemt in op transgender personen*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.
- Van Asbroeck, A. (1995, oktober). *Gelijke kansen in Vlaanderen. Gelijke kansen voor vrouwen en minderheden. Beleidsprioriteiten 1995- 1999*. Beleidsbrief neergelegd door mevrouw Anne Van Asbroeck, minister van de Vlaamse regering van Brusselse aangelegenheden en Gelijke Kansenbeleid. Brussel: Vlaams Parlement.
- Van Dale (z.j.) *Grote woordenboeken der Nederlandse taal*, online versie 5.0
- Vandenbrande, K. & Bauwens, J. (2004). De nieuwsconsument, voor de buis en achter de krant: hoe het Vlaamse publiek televisie en krant als nieuwsmedia ziet. In: Carpentier, N., Pauwels, C. & Van Oost, O. (Red.), *Het on(be)grijpbare publiek. Een communicatiewetenschappelijke verkenning van het publiek* (pp. 125-144). Brussel: Vubpress.
- Van Ginneken, J. (2002). *De schepping van de wereld in het nieuws: de 100 vertekeningen die elk 1 procent verschil maken*. Deventer: Kluwer.
- Van Gorp, B. (2004a). Alloctonen en de media in Vlaanderen. *Divers* 5(2), pp. 6-12.
- Van Gorp, B. (2004b). *Frames in de nieuwsmedia: een onderzoek naar het theoretische en methodologische potentieel van het concept framing met studies van de asiesberichtgeving en haar effecten*. Antwerpen: UA.
- Van Gorp, B. (2006). *Framing asiel: indringers en slachtoffers in de pers*. Leuven: Acco.
- Van Gorp, B. (2007). Het reconstrueren van frames via inductieve inhoudsanalyse: uitgangspunten en procedures. *Kwalon*, 12(2), pp. 13-18.
- Van Kerckhoven, P. (2008). *Een framianalyse van "De weg naar Mekka"* (ongepubliceerde masterproef), Universiteit Antwerpen, België.
- Vincke, J. (2002). *Expertenrapport: Gelijke kansen en holebi's. Schets van een theoretisch kader voor een gelijkheidsbeleid met vermelding aandachtspunten. Analyse van de internationale wetenschappelijke literatuur*. Gent: Universiteit Gent.

- Vincke, J., Mak R. & Bolton R. (1991). Mannen met mannen. Welzijn, relaties en seksualiteit, *CGSO-Forum 4*, p. 175.
- Vincke, J. & Stevens, P. (1999). *Een beleidsgerichte algemene survey van Vlaamse homoseksuele mannen en vrouwen: Basisrapport*. Gent: Universiteit Gent.
- Versmissen, D. (2011). *Zzzip2: Onderzoek naar de levenskwaliteit van Vlaamse holebi's*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.
- Vranken, J. & Henderickx, E. (2004). *Het speelveld en de spelregels. Een inleiding tot de sociologie*. Leuven: Acco.
- VRT (2011). *VRT zet diversiteitsbeleid centraal*. Geraadpleegd via <http://www.vrt.be/nieuws/2011/03/vrt-zet-diversiteitsbeleid-centraal>
- Waege, H. & Agneesens, F. (2001). Impressies over sociale relaties, waarden en tradities. In: Lemaître, J. & Van Geel, H. (red.), *Vlaanderen gepeild. De Vlaamse overheid en burgeronderzoek*. Gent/Mariakerke: L. Vanmelle.
- Wel Jong Niet Hetero (z.j.a) *Waar vind ik holebi's?* Geraadpleegd via <http://www.weljongniethetero.be/viewtext.asp?id=306>
- Wel Jong Niet Hetero (z.j.b) *Wat is Wel Jong Niet Hetero?* Geraadpleegd via <http://www.weljongniethetero.be/viewtext.asp?id=144&anch=&print=1>
- Wester, F. & Pleijter, A. (2006). Inhoudsanalyse als kwalitatief-interpreterende werkwijze. In: Wester, F. & Renckstorf, K. & Scheepers, P. (red.), *Onderzoekstypen in de Communicatiewetenschap* (pp. 575-599). Alphen aan den Rijn: Kluwer.
- White, D.M. (1999). The 'Gatekeeper': a case study in the selection of news. In: Tumber, H. (red), *News: a reader* (pp. 66-72). Oxford: Oxford University Press.
- Wiercx, J. & Woodward, A. (2004). *Vernieuwend transnationaal gelijkekansenbeleid: sociale bewegingen en organisaties en hun rol in het gelijkekansenbeleid op Vlaams en Europees niveau: de voorbeelden van de vrouw- en holebibewegingen*. Brussel: VUB/Centrum voor Vrouwenstudies – Steunpunt Gelijkekansenbeleid.
- Wilmet, P. (2011). *Mediaopleiding: print, radio en televisie [cursustekst]*. Brussel: Hogeschool Universiteit Brussel.

Bijlage 1: checklist

Algemeen

1. De verschijningsdatum van het nieuwsbericht. Voorbeeld: 30 -jan-2003.
2. Het medium: VRT of VTM.
3. Positie van het item: volgnummer van het item in het journaal en het totaal aantal items van die nieuwsuitzending .
4. Duur van het nieuwsbericht: in seconden.
5. Journalist: noteer de naam van de journalist(en) die het stuk maakte(n) indien deze bekend is/zijn.
6. Onderwerp: beschrijf kort waar het item over gaat, liefst in een enkele zin.
7. Thema: noteer het algemene thema van het nieuwsbericht. Mogelijke thema's zijn bijvoorbeeld het holebi-huwelijk, geweld tegen holebi's, Gay Pride,...
8. Locatie(s): noteer de landen die betrokken zijn bij het nieuwsbericht.
9. Binnen- of buitenland: geef een van de volgende beschrijvingen aan het item:
 - Binnenland: uitsluitend België is betrokken
 - Buitenland: een of meerdere landen (niet België) zijn betrokken
 - Gemengd: België + een of meerdere andere landen zijn betrokken

Actoren:

Onder actoren verstaan we:

- Organisaties / bedrijven / instellingen (= officiële groep van personen) die vermeld worden;
 - Personen die aan het woord komen;
 - Personen die door de nieuwslezer, journalist of een ander persoon vermeld worden;
 - Anonieme personen worden enkel vermeld als ze aan het woord komen.
10. Naam actoren: noteer de naam/namen van de actor(en) die aan bod komen.
 11. Geslacht actoren: man/vrouw. Indien de actor een organisatie of bedrijf is wordt het getal 99 genoteerd.

12. Functie: noteer de functie van de actoren.

13. Functiecategorie:

- Categorie 1: Elitebron: elitebronnen bezitten een bepaalde expertise vanuit hun beroepsmatige functie. Met andere woorden: het beroep van de actor maakt van hem een expert ter zake.
- Categorie 2: Non-elitebron onvervangbaar: bezitten relevante en exclusieve info over het onderwerp, ongeacht hun beroep. Ze zijn onvervangbaar omdat ze de meest relevante actoren zijn voor het nieuwsitem.
- Categorie 3: Non-elitebron vervangbaar: willekeurig geselecteerde actoren die hun mening of ervaring delen. Ze beschikken niet over exclusieve informatie.

14. Noteer de taal van de actor.

15. Noteer de spreektijd van de actor: in seconden.

16. Vertegenwoordiger holebi-gemeenschap: noteer of de actor op een of andere manier deel uitmaakt van de holebi-gemeenschap of deze representeert. Bijvoorbeeld: de woordvoerder van een holebi-organisatie maakt deel uit van de holebi-gemeenschap.

17. Standpunt actor: vertegenwoordigt de actor het standpunt van de holebi's, of gaat de actor niet akkoord met het standpunt van de holebi's: pro/contra.

18. Uiterlijke kenmerken: noteer opvallende kenmerken van de actoren, zoals bijvoorbeeld de huidskleur, de kledij, godsdienst... Welke indruk maken de actoren? Worden ze voorgesteld als een stereotype?

Framing devices tekst

We herhalen even dat framing devices de constructies in de tekst of het beeld zijn aan de hand waarvan de frames worden opgebouwd.

19. Woordkeuze: worden er modaal geladen woorden gebruikt waar er duidelijke andere alternatieven voor handen waren?

20. Labels: welke labels worden er gegeven aan de betrokken personen/partijen?

21. Modale werkwoorden of signaalwoorden.

22. Semantische rollen: krijgen de actoren de agens of patiënsrol toebedeeld?

23. Transitiviteit: wordt er overwegend gebruik gemaakt van transitieve of intransitieve constructies. Zijn er opvallende uitzonderingen?

24. Wordt er gebruik gemaakt van metaforen?

25. Bronnen: welke bronnen/standpunten komen aan bod?
26. Verdeling bronnen: komen de bronnen evenredig aan bod/ worden beide kanten van de zaak belicht?
27. Rede: komen de bronnen direct aan het woord (= geciteerd) of worden hun woorden indirect weergegeven?
28. Intertekstualiteit: wordt er verwezen naar andere teksten of gebeurtenissen buiten de context van het nieuwsbericht?

Framing devices beeld

29. Beelden buiten de studio: worden er beelden getoond buiten de studio of komt enkel het nieuwsanker in beeld?
30. Foto: wordt er een foto getoond op de achtergrond van de studio?
31. Analyse foto: Beschrijf de foto indien deze aanwezig is
32. Live of opgenomen beelden?
33. Cameraperspectief: vogelperspectief / normaalstandpunt / kikvorspectief.
34. Camerabeweging: vaste camera of bewegende camera?
35. Kadrering: wordt er opvallend ingezoomd op bepaalde personen/objecten?
36. Muziek: werd er muziek onder de beelden gemonteerd? Zo ja: beschrijf de toon van de muziek.
37. Geluidseffecten: beschrijf de gebruikte geluidseffecten indien deze aanwezig zijn.
38. Verhouding beeld/tekst: ondersteunen de beelden de bijhorende tekst of spreken ze deze tegen?
39. Opvallende zaken? (Wat wordt bijvoorbeeld niet afgebeeld?)

Reasoning devices

40. Definitie van het probleem?
41. Wat zijn de oorzaken van het probleem?
42. Worden er morele oordelen geveld?
43. Worden er mogelijke oplossingen aangereikt?

